

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TRABZON “ARAKLI” BÖLGESİ ÖRNEĞİNDE İNSAN
DAVRANIŞLARI VE TOPLUMSAL YAŞAM BİÇİMİNİN
KONUT TASARIMINA OLAN ETKİLERİ

106421

Mimar Esra DAYIOĞLU

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN TALEP MERKEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Erhan A. BALKAN

Erhan A. Balkan

Prof. Dr. A. Artaç *A. Artaç*
Prof. Dr. Zekai Coşkun *Zekai Coşkun*

İSTANBUL, 2001

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Amacı.....	1
1.2 Tezin Kapsamı ve Yönetimi.....	2
2. İNSAN, TOPLUM ve YAŞAM BİÇİMİ.....	4
2.A İnsan ve Toplumun Tarihsel Gelişim Süreci.....	4
2.B Yaşam Biçimini Etkileyen Faktörler.....	7
2.B.1 Sosyal Yapı.....	7
2.B.1.1 Nüfus Yapısı.....	7
2.B.1.2 Aile Yapısı.....	10
2.B.2 Sosyo-Kültürel Yapı.....	12
2.B.2.1 Örf, Adet ve Gelenekler.....	13
2.B.2.2 Eğitim.....	14
2.B.3 Sosyo-Ekonomik Yapı.....	21
2.C Cumhuriyet Sonrası Türk Toplumunun Ekonomik, Siyasal, Kültürel ve Toplumsal Ögelerinde Ortaya Çıkan Değişimler.....	24
3. KONUT TASARIMINI ETKİLEYEN DOĞAL ve FİZİKSEL FAKTÖRLER.....	26
3.A İklim Etkisi.....	26
3.B Arazi ve Çevre Yapısı.....	29
3.C Teknolojik Etkenler.....	31
4. TRABZON “ARAKLI” BÖLGESİ ÖRNEĞİNDE TOPLUMSAL YAŞAM BİÇİMİ ve KONUT TASARIMI ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	32
4.A Araklı İlçesinin Genel Özellikleri.....	32
4.B Araklı Bölgesinin Tarihsel Gelişim Süreci.....	33
4.C Araklı Bölgesinde Yaşam Biçimini Etkileyen Sosyal Faktörler.....	34
4.C.1 Sosyal Yapı.....	34
4.C.1.1 Nüfus Yapısı.....	34
4.C.1.2 Aile Yapısı.....	35

4.C.2	Sosyo-Kültürel Yapı.....	36
4.C.2.1	Örf ,Adet ve Gelenekler.....	37
4.C.2.2	Eğitim.....	38
4.C.3	Sosyo-Ekonomik Yapı.....	39
4.D	Araklı Bölgesindeki Toplumsal Yaşam Biçiminin Mekan Düzenlemesine Yansımaları.....	40
4.D.1	Araklı Bölgesinde Yapılan Anketler ve Amacı.....	51
4.D.2	Anketlerle İlgili Değerlendirmeler.....	71
4.E	Araklı Bölgesinde Hakim Doğal ve Fiziksel Faktörlerin Konut Tasarımına Etkileri.....	78
4.E.1	Coğrafi Yapısı.....	78
4.E.2	İklim Şartları.....	79
4.E.3	Bitki Örtüsü.....	80
5.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	82
	KAYNAKLAR.....	88
	EKLER.....	90
Ek 1	Anket Soruları.....	90
	ÖZGEÇMİŞ.....	92

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	İnsan biliminin ilgi alanları ve sınırları.....	4
Şekil 2.2	İnsanın evrendeki yeri.	5
Şekil 2.3	Kültür piramidi.	6
Şekil 2.4	1927 nüfus sayımına göre Türkiye'nin yaş piramidi.	8
Şekil 2.5	1985 nüfus sayımına göre Türkiye'nin yaş piramidi.	8
Şekil 2.6	Cumhuriyet döneminde okul sayısındaki gelişmeler.....	17
Şekil 2.7	Cumhuriyet döneminde öğrenci sayısındaki gelişmeler.....	18
Şekil 2.8	Cumhuriyet döneminde öğretmen sayısındaki gelişmeler.....	19
Şekil 2.9	25-64 yaş nüfusunun eğitim edinimine göre dağılımı (1998).....	20
Şekil 3.1	Türkiye coğrafyasında yaşanan iklim tipleri.....	27
Şekil 4.1	Araklı ilçesinin yerleşimi.....	32
Şekil 4.2	Çalışkan karadeniz kadını.....	36
Şekil 4.3	Araklı millet caddesi.....	40
Şekil 4.4	Araklı çarşıdan görünüm.....	41
Şekil 4.5	Araklı çarşıdan görünüm.....	41
Şekil 4.6	Araklı çarşı evi mimari plan örneği çizimi.....	42
Şekil 4.7	Araklı çarşı evi cephe örneği.....	43
Şekil 4.8	Araklı evlerinde uygulanan "Dolma" örneği.....	43
Şekil 4.9	Açık ateş örneği.....	44
Şekil 4.10	Selamlık.....	46
Şekil 4.11	Konakönü evi kesiti.....	47
Şekil 4.12	Konakönü'nde eski ve yeni yapı örneği.....	47
Şekil 4.13	Dış cephe örneği.....	47
Şekil 4.14	Konakönü evlerinin kıyıya yerleşimi.....	48
Şekil 4.15	Duvar örneği.....	49
Şekil 4.16	Yeşilyurt köyü serander örneği.....	50
Şekil 4.17	Ayvadere köyü serander örneği.....	50
Şekil 4.18	Farklı cephelerden serander örnekleri.....	51
Şekil 4.19	Yeşilyurt'a giderken virajlı yollar.....	52
Şekil 4.20	Kepenk.....	53
Şekil 4.21	Yeşilyurt beldesi köy evi plan tipi.....	53
Şekil 4.22	Yeşilyurt köy evi arka cephesi.....	54
Şekil 4.23	Yeşilyurt köy evi ön cephesi.....	54
Şekil 4.24	Yeşilyurt beldesine ait köy evi.....	55
Şekil 4.25	Yeşilyurt beldesi köy evi plan tipi.....	56
Şekil 4.26	Mutfak / ardiye bölümü.....	56
Şekil 4.27	Yeşilyurt beldesinde bir köy evi.....	57
Şekil 4.28	Yeşilyurt beldesi köy evi plan tipi.....	57
Şekil 4.29	Yeşilköy'de bir köy evi.....	58
Şekil 4.30	Açık ateş.....	59
Şekil 4.31	Yeşilköy evi pencere örneği.....	59
Şekil 4.32	Yeşilköy evi plan tipi.....	59
Şekil 4.33	Merkezköy evi ön cephesi.....	60
Şekil 4.34	Merkezköy evi arka cephesi.....	60
Şekil 4.35	Merkezköy evi plan tipi.....	61

Şekil 4.36	Dulköy evi yan cephesi.....	62
Şekil 4.37	Dul köy evi plan tipi.....	62
Şekil 4.38	Pervane köyü evi ön cephesi.....	63
Şekil 4.39	Mutfak bölümü.....	64
Şekil 4.40	Pervane köy evi giriş ve alt kat plan tipi.....	64
Şekil 4.41	Tunalı köy evi cephesi.....	65
Şekil 4.42	Tunalı köy evi plan tipi.....	65
Şekil 4.43	Ayvadere köy evi ön cephesi.....	66
Şekil 4.44	Ayvadere köy evi mutfak bölümü.....	67
Şekil 4.45	Ayvadere köy evi plan tipi.....	67
Şekil 4.46	Özgen mahallesine ait köy evi arka cephesi.....	68
Şekil 4.47	Özgen mahallesine ait köy evi yan cephesi.....	69
Şekil 4.48	Baş odasındaki gömme banyo.....	69
Şekil 4.49	Özgen mahallesi köy evine ait plan tipi.....	70
Şekil 4.50	Araklı ilçe merkezinde yeni konut plan tipi.....	71
Şekil 4.51	Araklı ilçesinin incelenen köylerindeki eğitim durumu grafiği.....	71
Şekil 4.52	Araklı ilçesinin incelenen köylerinde oturan halkın asıl memleketleri grafiği.....	72
Şekil 4.53	Araklı ilçesinin incelenen köylerinde yaşayan halkın yaş grafiği.....	72
Şekil 4.54	Araklı ilçesinin incelenen köylerinde mevcut aile tipleri grafiği.....	73
Şekil 4.55	Araklı ilçesinin incelenen köylerinde mevcut yerleşim tipleri grafiği.....	74
Şekil 4.56	Araklı ilçesinin incelenen köylerinde mevcut yapıların alan grafiği.....	75
Şekil 4.57	Karadere vadisi.....	79
Şekil 4.58	Haziran ayında yaylada karla kaplı dağlar.....	81
Şekil 4.59	Yayla manzarası.....	82

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1	Türk eğitim sisteminde örgün ve yaygın eğitim kurumları.....	16
Çizelge 2.2	1923-2000 yılları arasında okul sayıları ve artış katları.....	17
Çizelge 2.3	1923-2000 yılları arasında öğrenci sayıları ve artış katları.....	18
Çizelge 2.4	1923-2000 yılları arasında öğretmen sayıları ve artış katları.....	19
Çizelge 2.5	Türkiye topraklarının şimdiki arazi kullanma durumu.....	21
Çizelge 2.6	2000’li Yıllara Girerken Dünya ve Türkiye.....	23
Çizelge 4.1	Araıklı ilçesindeki eğitim faaliyetleri	38
Çizelge 4.2	Köy evlerinin olumlu bulunma nedenleri.....	77
Çizelge 4.3	Apartman tipi evlerin olumlu bulunma nedenleri.....	77
Çizelge 4.4	Köy evlerinin olumsuz bulunma nedenleri.....	78
Çizelge 4.5	Apartman tipi evlerin olumsuz bulunma nedenleri.....	78

ÖNSÖZ

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden birisi de aklını, bilgisini, öğrenme ve öğretme arzusunu birleştirerek topluma faydalı olabilecek bir ürün ortaya çıkarabilmesidir. İşte bu tez çalışması genel anlamda Türk toplumuna, özel anlamda ise Trabzon “Araklı” bölge halkına faydalı olabilmesi için hazırlanmıştır.

Tez çalışmam süresince birçok kaynaktan yararlandım ve birçok kişiden yardım aldım. Öncelikle bu çalışmanın oluşması sırasında yardımlarını, desteğini, bilgi birikimini, faydalı yönlendirmelerini ve sonsuz sabrını benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Erhan A. Balkan’a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca hayatım boyunca hep yanımda olan, bana moral ve destek veren aileme ve arkadaşlarıma, anket çalışmalarım esnasında yardımlarını benden esirgemeyen Araklı ilçesi halkına, çok sevgili halam ve ailesine, son olarak da bu çalışmadan faydalanacak olan tüm okuyuculara sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İnsanların doğuştan var olan biyolojik gereksinimleri ve tepkileri değişmez olsaydı, görsel değişiklik imkansız olurdu. Böylece geçmişte oluşturulan yapılar ve ortamlar hala daha geçerliliğini sürdürürdü. Ancak yüz yıldan beri aile birimlerini inceleyen sosyologlar, aynı toplumun evrimindeki çeşitli dönemlerde bile birbirlerinden çok farklı aile tipleriyle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. İnsan yaşadığı ortam ile sürekli değişken bir ilişki içerisinde. Bu ilişki doğrudan konut tasarımını etkilemektedir. İnsan ile ortam arasındaki ilişkiler, bölgesel ve az gelişmiş toplum ve yerleşmelerde daha belirgindir. Bu nedenle, insan davranışlarının ve toplumların yaşam biçimlerinin konut tasarımına olan etkileri Trabzon "Araklı" ilçesi konutları incelenerek ele alınmıştır. Araklı'da yer alan konut tipleri, köy evleri ve ilçe merkezindeki apartman tipi evler olarak çeşitlilik gösterir. Bu çalışmada her iki konut tipi de kaynak taraması, anket ve gözleme dayalı bir araştırma metodu ile incelenmiştir. Bu araştırmayla, Araklı ilçe merkezinde ve köylerinde mevcut olan konut tiplerinin toplum yaşantısına uygunluğu irdelenerek uymayan yönleri tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde sunulan önerilerle mevcut yapılarda olabilecek iyileşmeler ve bundan sonraki uygulamalarda dikkate alınması gereken hususlar tespit edilmiştir.

Araştırmanın ilk üç bölümü kaynak taraması yöntemiyle oluşturulmuş kuramsal bilgileri içermektedir. Dördüncü bölüm kaynak taraması, anket ve gözlem çalışmaları ile konut tiplerinin incelenerek rölelerinin çıkarılması ve bunların değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Sonuç bölümünde ise araştırılan konutların toplum yaşantısına ve kültürel değerlere uygunluğu incelenmiş, uymayan yönleri tespit edilmiş ve bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Konut tasarımı, insan davranışları, toplum yaşantısı, kültür, konut.

ABSTRACT

If the innate biological needs and reactions of the human being were constant, visual change would be impossible. Thus, structures and surroundings formed in history would still prevail. However, sociologists having examining the family units since a century mentioned that they faced with family types so much distinct from each other even in different periods of the same society evolution. Human being is continuously having a variable relation, which directly affects the housing design, with surrounding. Relations between the human being and his surrounding are much more apparent in regional and underdeveloped societies and settlements. Therefore, influences of human behaviours and life styles of societies on housing design are considered by examining the housing of “Araklı” country in Trabzon. Housing types in Araklı range as village houses and apartment typed houses at country centre. In this study, both of the housing types are examined by source scanning, questionnaire and a research method based on observation. Compliance of housing types at Araklı country centre and in villages with the current lifestyle of society is studied and disharmonious aspects are determined. Possible improvements on existing structures and matters to be considered for the following applications are determined with the proposals submitted in conclusion section.

The first three sections of the research include theoretical information formed by source scanning method. Fourth section constitutes of statistical surveys by examining the housing types with source scanning, questionnaire and observations and appraising thereof. Compliance of the housing examined with the lifestyle of society and cultural values is studied and disaccording aspects are established and some proposals for solutions are presented in the conclusion section.

Keywords: Housing design, human behaviours, style of social life, culture, house.

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı

Konut, en basit tanımıyla insanların kendilerini dış etkenlerden korumak için sığındıkları bir barınaktır. Sosyo-kültürel açıdan ise, toplumların yaşam tarzlarının ifade şeklidir. Konutun varlığı insanoğlunun varlığı ile başlamıştır. Konut mimarisinin niteliği bağlı olduğu toplumun kültürel gerçeğinden çıkar. Toplum alışkanlıklarının ve geleneksel yaşam tarzının ürünleri olan konutlar yaşanılan kültürün en doğru ifadesidir. Basit bir barınak düşüncesinden, günümüzün toplumsal öğelerine ve teknolojik gelişmelerine paralel, karmaşık bir düzeye ulaşmıştır. Konutlar, toplumun bireyleri olan kullanıcıların örf, adet ve gelenekleri doğrultusunda iklim, topoğrafya ve doğa koşullarına uygun biçimde tasarlanmalıdır. Çevre ile uyumlu olmalıdır.

İnsan ve konut mimarisi kavramları beraber düşünülmelidir. İnsanı kendi biçim verdiği mimariden ayrı düşünmek imkansızdır. İnsanoğlu; yani bizler, konutları tasarlarken, bu toplumun bireyleri olarak geçmişi ve bu günü iyi değerlendirip, geleceğe yönelik fikirler sunabilmeliyiz. Yeni ve doğru bir konut önerisi için ancak bu şekilde hazır olabiliriz. İnsanların ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir mimari en önemli içeriğini kaybetmiş demektir. Konut, öncelikle aile biriminin ihtiyaçlarını sağlamalıdır. En ilkel aile birimini barındıran mağaralardan, günümüzün apartmanlarına kadar, hepsinin amacı birdir. Bu sebeple ailenin uygarlık derecesi, büyüklüğü, bağlı oldukları örf ve adetleri, ihtiyaçları, sosyo-ekonomik durumu; konutların biçimleri, hacimleri kısaca mimari kimliği ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Bu ihtiyaçların belirlenmesinde bölgesel farklılıklar her zaman söz konusudur. Fiziksel ve biyolojik doğa olayları toplumların yapılarını ve yaşama biçimlerini dolayısıyla konut mimarisini etkiler. Kullanıcıların gereksinmelerini karşılamayan kullanışsız konutlar da yaşam standartlarını düşürür. Birleşmiş Milletler; her ailenin insanca yaşamaya elverişli bir konut ve çevresinde barınabilme olanağına kavuşmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bu konut, içinde akan suyu, elektriği barındırmalı, mutfak, banyo ve tuvalet ile donatılmalı ve toplumsal çevre ile uyum içerisinde olmalıdır. Toplumsal çevre; toplumun sınırı içine giren bütün olayları içine alan bir terimdir. Toplumsal çevrenin konut tasarımına olan türlü etkileri vardır. Konut da doğal olarak toplumun sınırı içinde bulunan öğelerden sadece birisidir ve diğer öğelerle daima ilişki içerisindedir. İdeal konut mimarisi de, fiziksel form ile

insanoğlunun çeşitli istek ve eylemlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli olan ihtiyaçların bir arada düşünülmesiyle oluşur.

Son yıllarda, ülkemizde dahil olmak üzere bütün ülkeler gün geçtikçe artan konut sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Ama maalesef gelişmiş ülkeler dahi mevcut olan geniş olanaklara rağmen bugünün ihtiyaçlarına tam cevap verememektedirler. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise durum daha olumsuzdur. Sorunların çözülmesi için olması gereken potansiyelin yokluğu, çözüm üretememe vb. gibi durumlar bu sorunun çözümünü zora sokmaktadır. Günümüzde büyük şehirlerimizde bile hala daha elektriği, suyu olmayan konut tipleri mevcuttur.

Konut tasarımı yaşama biçimine ve toplumsal çevre etkisine bağlı olduğu sürece, değişim ve görecelik geçerlidir. Yaşama biçimi değiştiği vakit mevcut plan işlerliğini yitirecektir. Bu bağlamda, tez çalışmasında ulaşılmak istenen amaç, insan kavramını ele alıp, insanlığın ve toplumsallığın tarihsel oluşumunu irdeleyip, bu oluşumun yaşam biçimi ve kültür açısından doğal sonuçlarını ve yaşanan değişimleri dikkate alarak, konut tasarımına olan etkilerinin belirlenmesidir. Trabzon “Araklı” bölgesinde yapılan incelemeler ile toplumsal değişimin konut mimarisini nasıl etkilediği ortaya konmuştur.

1.2 Tezin Kapsam ve Yöntemi

Trabzon “Araklı” ilçesi örneğinde insan davranışlarının ve toplum yaşantısının konut mimarisine olan etkilerinin konu alındığı bu tez çalışmasında öncelikle tezin amacı belirlenmiştir. Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, tezin amacının, işleniş biçiminin yer aldığı giriş bölümüdür. Beşinci bölüm ise yapılan incelemeler ve araştırmalar sonucunda ortaya çıkan verilerin toplanıp, değerlendirildiği ve önerilerin sunulduğu sonuç kısmıdır.

Giriş bölümünden sonra gelen ikinci bölümde ise, insan ve toplum kavramları ele alınmış, insanlığın ve toplumsallığın tarihsel oluşumuna değinilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet sonrası Türk toplumunun yaşam biçimi irdelenerek, bu yaşam biçimini etkileyen sosyal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapılar, geniş bir kaynak taraması ile, bu konuya yönelik tezlerden, dergi ve kitaplardan, gerektiğinde internet ortamından yararlanılarak incelenmiş ve

ortaya çıkan değişimlere değinilmiştir. Konular, ana başlıkları altında alt başlıklara ayrılarak sırasıyla belirlenmiştir.

Üçüncü bölümde, doğal ve fiziksel faktörlerin konut tasarımına olan etkileri üzerinde durulmuştur. Tasarıma başlamadan evvel dikkate alınması gereken etmenler hakkında kaynak taraması yöntemiyle bilgiler toplanmış ve bu bilgiler alt başlıklarıyla tespit edilerek ortaya konmuştur.

Tez çalışmasının en önemli bölümü ise, Trabzon “Araklı” evlerinin anlatıldığı dördüncü bölümdür. Bu bölümün oluşumunda, kaynak taraması, anket çalışması, gözlem, konuyla ilgili kitapların ve dergilerin incelenmesi, ilgili birimlerden plan tiplerinin alınması, bizzat köy evlerine gidilip konutların rölevelerinin çıkarılması ve aynı ölçekte olabilmesi amacıyla bilgisayar ortamında yeniden çizilmesi yöntemleri uygulanmıştır. Bu bölümün oluşumunda da ikinci ve üçüncü bölümde kullanılan ilkeler ve sıralamalar dikkate alınmıştır. Çalışmada öncelikle “Araklı” ilçesi genel özellikleri ve tarihsel gelişimi ile tanıtılmıştır. Daha sonraki bölümde Araklı halkının yaşam biçimini etkileyen sosyal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı ana ve alt başlıkları ile tespit edilmiş, bu etkenlerin mekan düzenlemesine ve konut tasarımına olan yansımaları ortaya konmuştur. Bölgede etkili olan doğal ve fiziksel faktörler ana başlıklarıyla değerlendirilmiş ve konut tasarımına olan etkileri saptanarak bölgesel özelliklerin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca bölge halkı ile anketler yapılmış ve bu görüşmeler grafiklerle değerlendirilerek sonuca ulaşılmıştır.

Sonuç ve öneriler başlığı altındaki beşinci bölümde, çalışmanın bütün bölümleri ele alınarak “Araklı” ilçesi örneğinde incelenen konutların, toplum yaşantısına ve kültürel değerlere uygunluğu, uymayan yönlerinin tespiti ve görüşülen köy halkının dile getirdiği sorunlar için bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Bu çalışma ile Trabzon “Araklı” ilçesindeki sosyo-kültürel etkenler, kökenleri ve nedenleriyle saptanarak toplum yapısı tanımlanmış, ilçedeki eski ve yeni konut tiplerinin, bu toplum yapısına uyan ve uymayan yönlerine dikkat çekilmiştir.

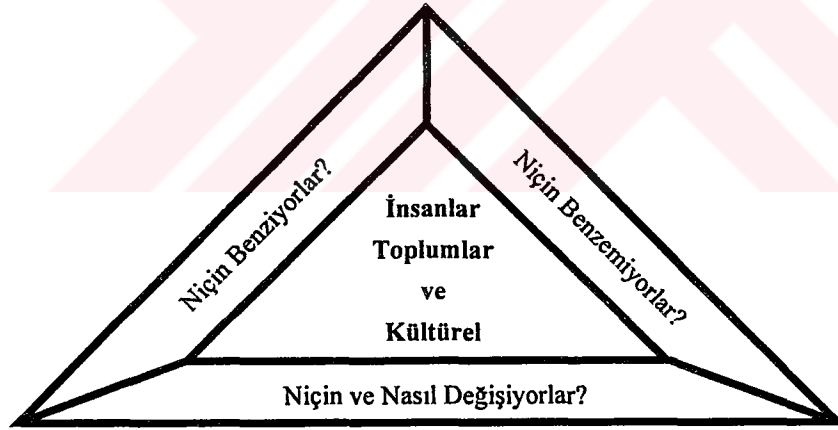
2. İNSAN, TOPLUM VE YAŞAM BİÇİMİ

2.A İnsan ve Toplumun Tarihsel Gelişim Süreci

İnsan ile ilgili bilgiler oldukça yaygın, fakat yaygın olduğu kadar dağınık ve birbirinden farklıdır. Çünkü her toplumda o toplumun oluşumu, tarihi gelişmesi, varlığını sürdürmesi ile ilgili çeşitli efsaneler, yazılı ve sözlü kaynaklar vardır. Bunların hepsine o toplumun “Kültürel Mirası” denir. Belli bir toplumun üyesi olarak insan, kendi kültürel mirasını öğrenir, onu yaşar, savunur ve kendinden sonraki kuşaklara aktarır. Bu süreç toplumların kültürel varlığını devam ettirebilmesi için gereklidir. İnsan Bilimi’nin bugün de geçerliliğini sürdüren üç kalıplaşmış sorusu vardır; (Şekil 2.1).

- İnsanlar ve toplumlar neden birbirine benziyor?
- İnsanlar ve toplumlar neden birbirine benzemiyor?
- İnsanlar ve toplumlar neden ve nasıl değişiyor?

(Güvenç, 1999)

Şekil 2.1 İnsan bilimi'nin ilgi alanı ve sınırları

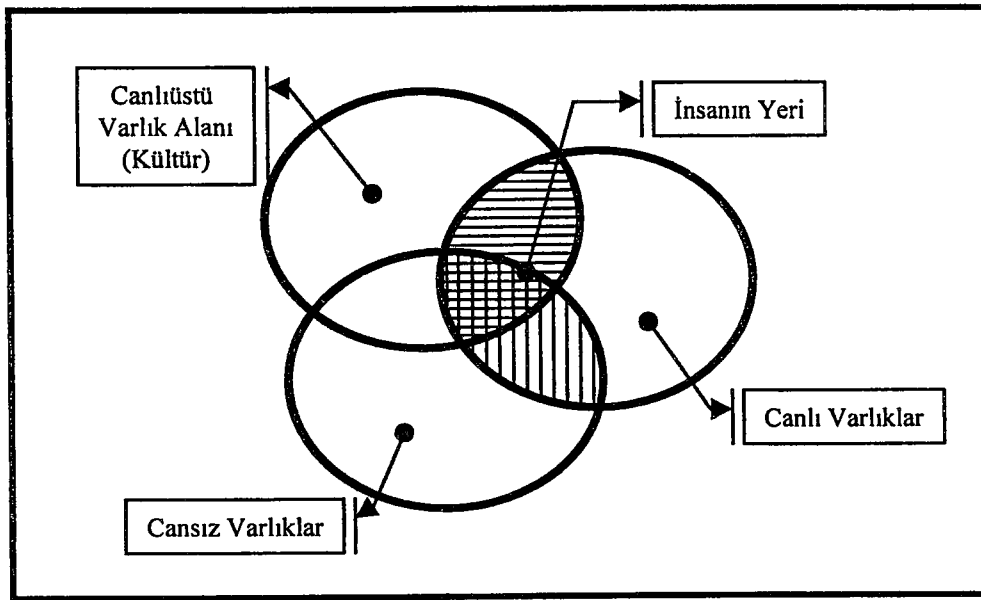
Toplumlarda sosyo-kültürel bir değişim söz konusudur. Bu değişim toplumun kendi iç bünyesinde etkileşimlerin bir sonucu olabileceği gibi, dıştan gelen etkilerin bir sonucu olarak da ortaya çıkabilir. Bir toplumun kültürü, o toplumda yaşanan sosyal değişimin en güvenilir belgesini içinde barındırır.

İnsanoğlunun biyolojik ve kültürel varlığı 2-3 milyon yıl öncesine göre büyük aşamalar geçirmiştir. Bu süre içerisinde insanoğlu en az üç kültürel evreden geçmiştir. (Güvenç ,1999)

1) Paleolitik	eskitaş	2 milyon yıllık üç dönem
2) Neolitik	yenitaş	10 bin yıllık dönem
3) Endüstri		Yoğun üretim evresi

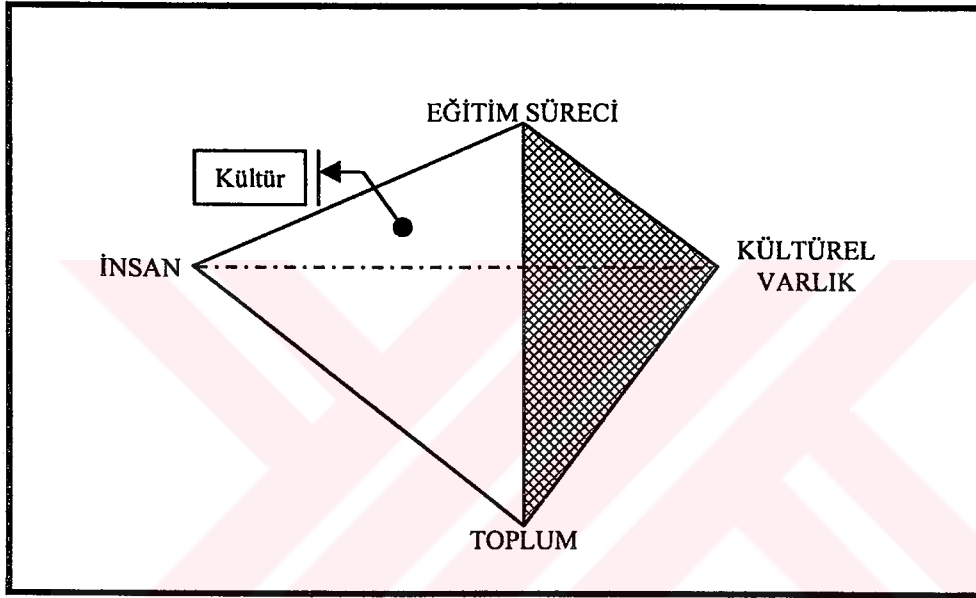
Paleolitik ve Neolitik evreler arasında geçişi sağlayan dört-beş bin yıllık bir dönem de Mezolitik Dönem (Ortataş) dir.

Toplum; ortak yaşamlarını sürdürebilmek ve daha ileri seviyeye ulaştırabilmek için çalışan, toplum yaşantısının gereklerini uygulayan insanlardan oluşur. İnsanlar eski çağlardan beri yalnız başlarına değil, topluluklar oluşturarak yaşamışlardır. Bir toplum, insanların toplumsal ilişkiler yoluyla katıldığı gruplardan oluşur. Herkes yaşamı boyunca başta ailesi olmak üzere, bir dizi toplumsal grupta yer alır. İnsan toplumsal bir varlıktır. Bebeklik, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik çağlarında yani tüm yaşamı boyunca çevresinde bulunan ailesi, akrabaları, arkadaşları ve yabancı insanlarla ilişki kurar. Bir toplulukta yaşayan insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin tümü toplumu oluşturur. İnsan, canlı dünyasının milyonlara varan türlerinden sadece birisidir. Kendi ötesinde canlı üstü (süper organik) varlık alanları (kültürler ve uygarlıklar) yaratmış bir canlıdır. Parçası bulunduğu canlı varlık alanı ile, kendi yarattığı canlı üstü varlık alanının arakesitinde yaşar.(Şekil 2.2) (Güvenç,1999)

Şekil 2.2 İnsanın evrendeki yeri

İnsanın kendisi için yarattığı ortama da “Kültür” denir. (Şekil 2.3) Yaptığı ya da yapmakta olduğu her şey o kültürün bir parçasıdır. Kültür aynı zamanda insanların yeteneklerini, düşüncelerini, inançlarını ve yaşam biçimlerini etkiler. Kültürü bir ulusun, bir halkın ya da bir toplumun yaşam biçimi olarak özetleyebiliriz. İnsanlar hangi ırktan olurlarsa olsunlar, ilkel ya da uygar olsun ilk başta benzer yeteneklere sahiptir. Ancak edinilen kültürel içerik yaşanan ülkeye, bölgeye, topluma ve aileye göre büyük ölçüde değişiklik gösterir. İnsanlar biyolojik açıdan türdeş, fakat kültür dünyası ve yaşam biçimi açısından farklı varlıklardır. Kültür, insanın edindiği bilgi, sanat, gelenek vb. bütün beceri ve alışkanlıkları içine alır.

Şekil 2.3 Kültür piramidi

Kültür olgusu, toplum, insan, eğitim süreci ve kültürel içerik gibi ana değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ve karşılıklı ilişkilerin bütünüdür. (Güvenç,1992)

İnsanoğlu, üyesi olduğu toplumun kültür varlığını yine toplumun sağladığı eğitimle öğrenir. Kültür varlığı ile kültürel içerik arasında fark vardır. Kültür varlığının eğitimle kazanılması süreci evrenseldir. Bunun yanında kültürel içerik toplumdaki topluma önemli değişiklikler gösterir. İnsan, içinde yetiştiği toplumdaki aldığı kültürle beslenip yetişmektedir. Toplumlar kendilerine uygun insanı, kendilerine özgü eğitim sistemi ve sahip oldukları kültür içeriği ile yetiştirirler. Yaşanılan eğitim süreci evrenseldir, ama onun içeriği toplumsaldır. Dolayısıyla toplumdaki topluma değişir. Kültür de toplumdaki topluma değişkenlik gösterir. Aynı zamanda toplumun kendi bünyesinde de değişkenlik gösterir. Ancak bu değişimin hızı, toplumun özelliklerine bağlıdır. Kültür değişimi çoğu toplumda her zaman var olmuş, sadece hızı

değişmiştir. Endüstri devriminden bu yana ilkel, geleneksel, çağdaş olsun bütün kültürler (toplumlar) öz varlığını sürdürebilmek için değişim yaşamak zorunda kalmışlardır.

2.B Yaşam Biçimini Etkileyen Faktörler

2.B.1 Sosyal Yapı

Türk toplum yapısı zaman içerisinde büyük değişimler yaşamıştır. Günümüzde Türk toplumundaki geleneksel aile yapısı, yerini artık çekirdek aile yapısına bırakmaya başlamıştır. Bu durum da Türk toplumunun sosyal yaşamını ve konut mimarisini etkilemiştir. Ayrıca Türkiye’de yaşanan nüfus değişimleri de toplumsal değişimin bütün alanları ile bağlantılıdır. Bu bölümde Türk toplumunun geçmişten günümüze süregelen nüfus ve aile yapısı anlatılmaktadır.

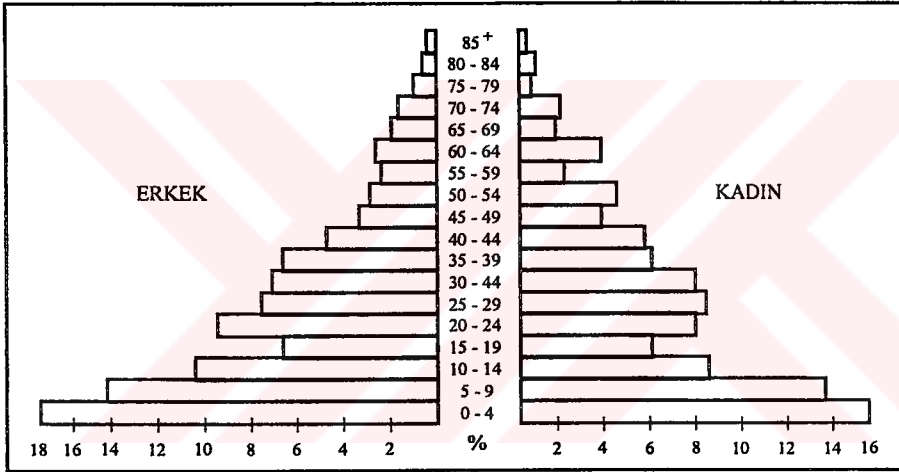
2.B.1.1 Nüfus Yapısı

Bir toplumun yapısını ve değişmesini, o toplumun nüfusunu incelemekten anlamak imkansızdır. Türk toplum yapısındaki değişme sürecinin somut etkileri de nüfus üzerinde rahatlıkla gözlenebilir. Nüfus, toplumsal değişme süreci içinde önemli bir yere sahiptir. Nüfus sorunları üzerinde çalışan bilim adamları, taş devrinden günümüze doğru dünya nüfusunda gittikçe hızlanan bir artış olduğunu saptamışlardır. (Öke, 1971)

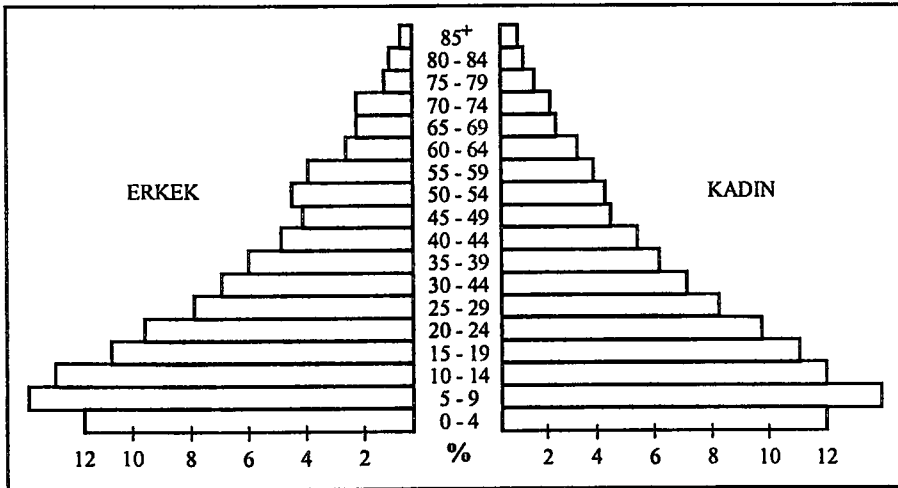
Nüfus değişimleri, ülke ve dünya ölçüsünde konut problemlerinin en önemli etkenidir. Nüfus sadece konut problemi ile değil toplumsal değişimin hemen hemen bütün alanları ile bağlantılıdır. Bir toplumun geleceği ile ilgili bütün düşünceler, planlar, nüfus tahminleri ile başlamak zorundadır. Günümüzde konut probleminin incelenmesinde nüfusun sadece toplamının bilinmesi yeterli değildir. Yaş ve cinsiyete göre ayrı ayrı elde edilen veriler incelenmelidir. Çünkü nüfusun genel toplamı kadar önemli bir yönü cinsiyet ve yaş kompozisyonudur. Bu kompozisyon nüfus piramitleri ile temsil edilir. Ortaya çıkacak olan sonuç gelecekteki nüfus artışlarının, işgücü değişmelerinin, ekonomik gelişmenin, çeşitli binalar için doğacak olan ihtiyacın ve bu binaların en verimli şekilde nasıl tasarlanacağını bilinebilmesi için gereklidir.

Türkiye’de doğurganlık ve ölümlülükte görülen değişiklikler yaş piramitlerinin incelenmesiyle daha iyi görülebilir. (Şekil 2.4 ve Şekil 2.5) Yaş piramidinin tabanı yassı ve yaygınsa doğurganlık yüksek, tepesi keskin ve dikse ölüm hızları yüksektir. Doğurganlığın az, hayatta kalma umudunun yüksek olduğu ülkelerde piramidin tabanı dardır ve tepesi sivri

değildir. Türkiye’de 1927’ye ait piramit yüksek doğurganlık ve yüksek ölümlülük hızlarını göstermekte, az gelişmiş ülkelerin tipik örneğini oluşturmaktadır. 1985’te ise yaş piramidinin eski biçimine yakın kaldığı, ama tabanının yaygınlığının azalmış ve tepeye doğru yükselme açısının genişlemiş olduğu görülmektedir. 1985 yaş piramidinde 0-4 yaş grubunun 5-9 yaş grubundan daha az olması da doğurganlıktaki düşmenin göstergesi sayılabilir. Ülkemizde doğum oranlarında önemli bir yükselme olmadığı halde, sağlık şartlarının düzelmesi ile özellikle II. Dünya Savaşından sonra nüfus artışı çok hızlanmıştır. 1950 nüfus sayım sonuçlarına göre köy yerleşmeleri nüfusun %78.3’ünü, kent yerleşmeleri % 21.7’sini teşkil ederken, 1970 nüfus sayımı ilk sonuçlarına göre bu oranlar %61.3 ve %38.7 olmuştur. Elli binden fazla nüfuslu yerleşmelerdeki nüfusun Türkiye toplamına oranı 1950 yılında % 9.98 iken, 1970 yılında % 22.7’ ye yükselmiştir. (Öke, 1971) Bu durum konut ile birlikte, eğitim ve sağlık tesisleri gibi binalara da ihtiyacı çok arttırmıştır.

Şekil 2.4 1927 Nüfus sayımına göre Türkiye'nin yaş piramidi
(Ana Britannica cilt 21, s:286)

Şekil 2.5 1985 Nüfus sayımına göre Türkiye'nin yaş piramidi
(Ana Britannica cilt 21, s:286)

Türkiye'deki ilk resmi nüfus sayımı, Cumhuriyet Döneminde 1927 yılında yapılmıştır. Fakat daha önceleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılmış olan sayımlara ilişkin bilgiler de mevcuttur. Kanuni Sultan Süleyman zamanında tutulan defterlere göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun 16.y.y.daki nüfusu 11.5 milyon olarak belirlenmiştir. 1884 yılında yapılan sayım sonuçlarına göre Osmanlıların nüfusu 28.9 milyon olarak saptanmıştır. Aynı dönem içinde Anadolu'nun nüfusunun 11.8 milyon dolaylarında olduğu hesaplanmıştır. Bu nüfus Bağımsızlık Savaşından sonra, 1923 yılında 12.6 milyon olarak belirtilmiştir.(Öke, 1971) Nüfus artışının arkasındaki temel öğeler ölüm ve doğum oranlarıdır. Toplumsal ve ekonomik düzeyin yükselmesi sonucu doğum oranı düzenli olarak düşmektedir. Ölüm oranı da aynı paralellikte bir düşüş göstermektedir. Tıp ve sağlık koşullarının gelişmesi, ölüm oranını düşüren en önemli öğeler arasındadır. Bugünkü doğum oranı yüksek bir düzeyde bulunduğundan ve ölüm oranı da düştüğünden Türkiye'deki nüfus artış oranı yüksektir. İngiltere'nin nüfus artış hızınının 4.5 katıdır. (Öke, 1971) Bugünkü artış hızı değişmezse Türkiye'nin nüfusu yirmi yıl içinde iki katına yükselecektir. Bu durum şüphesiz ülkenin iş olanakları, sağlık, eğitim, konut vb. gibi hizmetleri açısından önemli sorunlar yaratacak ve ülkenin doğal kaynakları üzerine de büyük baskı yapacaktır.

1945 yılına kadar Türkiye'de kadınların sayısının erkeklerden daha fazla olduğu saptanmıştır. Uzun süren savaşın etkileri düşünüldüğünde bu sonuç doğal karşılanmaktadır. 1945 yılından sonra ise bu oran tersine dönmüştür. Bunun nedeni doğum oranlarıdır. Türkiye'de her yüz kız çocuğuna karşılık yüzden fazla erkek çocuk doğmaktadır. (Öke, 1971) Erkekler çoğunlukla kentlerde, kadınlar ise kırsal alanlarda yoğunlaşmışlardır. Bu durumun nedeni de kente göç olgusudur. Kimi zaman erkekler tek başlarına kente inmekte ve bir süre çalıştıktan sonra eşlerini yanlarına almaktadır. Bekar erkeklerin aynı durumdaki kadınlara göre kente göç etme olasılıkları da daha yüksektir. Türkiye'nin nüfusu oldukça genç bir nitelik taşımaktadır. Nüfusun bu niteliği topluma belli ölçüde bir değişme gücü ve hareket getirmektedir. 15-16 yaş grubu Türkiye'de diğer ülkelere oranla daha azdır. Gelişmiş ülkelere göre tüm nüfus içindeki yeri %5 ya da 6 oranından daha azdır. Bu yaş grubu ülkedeki iş gücünü oluşturan nüfusu belirler. Türkiye'de çalışabilir nüfus ülkenin yaratacağı iş olanaklarından daha büyük bir hızla artmaktadır. İşsizlik Türkiye için önde gelen sorunlardan birisidir. Nüfus, uygulanan aile planlaması programlarına karşın hızla artmaktadır. Ülkenin sanayileşme süreci hızlandıkça nüfus artış hızınının yavaşlaması beklenmektedir. Ayrıca halkın eğitim düzeyi çok düşük ve toplumun eğitim olanakları sınırlıdır. Buna karşılık nüfusun eğitime ilişkin beklentileri ise yükselmiştir ve bugün de hızla artmaktadır.

Türkiye’de nüfusun yaşlı kesimi toplum nüfusunun az bir dilimini oluşturmaktadır. Yaşlı nüfus grubunun toplam nüfus içerisinde yeri %4 ya da daha aşağı ise o ülkenin nüfusu genç diye nitelendirilmektedir.(Öke, 1971)

Ülke nüfusunun bu genel nitelikleri Türkiye’nin uzun süre gelişme ve kalkınmanın doğurduğu bütün sorunları en ağır şekilde yaşayacağını ortaya koymaktadır. Sanayileşme ve kentleşme süreçleri uzun dönemde de olsa okur-yazarlık sorununu çözecektir. Çalışma çağına gelmiş olan ve yüksek göç eğilimlerine sahip olan nüfusun yeterli seviyede iş olanakları bulamaması Türkiye’nin toplumsal ve ekonomik yapısını zorlamaktadır. Ancak yine de bugünkü düzen, nüfusun artan beklentilerini karşılayabilecek olanakları yaratırsa, toplumsal ve ekonomik gelişme sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilir.

2.B.1.2 Aile Yapısı

Aile; toplumu oluşturan çekirdek ögedir. Bir ailenin yaşam biçimi; o ailenin sosyo-ekonomik statüsü, ailenin yaş ortalaması, toplumsal yaşamda oynadığı roller, ailenin değer yargıları, tutumları, aile bireylerinin hobileri olarak açıklanabilir. Ailenin neler yaptığı ve neler okuduğu yaşam biçiminin kendisidir.

Ailenin sosyo-ekonomik statüsü, gelir, meslek ve eğitim olguları ile ifade edilir. Dar gelirli aileler konutlarının işlerine, çocuklarının okullarına yakın olmasını isterler. Üst gelir gruplarında ise semtlerin içerdiği nüfusun niteliği, ayrıca o semtte yer alan konutların kalitesi, semt seçiminde önemli rol oynamaktadır. Konut seçiminde konut büyüklüğü sosyo-ekonomik düzeyin artmasına paralel bir artma göstermektedir. Bunun nedeni; konut maliyeti ya da konuta ödenen kira bedeli konutun büyüklüğü ve kullanıcının parasal gücüyle doğru orantılıdır. Diğer yandan bireylerin ilgi ve hobilerindeki artış da yine o ailenin önemli ölçüde maddi gücüyle doğru orantılıdır. Aile bireylerinin ilgi duydukları alanlara göre konut biçimlenmesi şekillenir, son halini alır.

Bunun yanında bir ailenin dünya görüşü de konut tasarımına ve biçimlenmesine doğrudan yansımaktadır. Ailenin dünya görüşüne, değer ve tutumlarına tüm kültürel ve sosyal faktörler etki eder. Ailede yaşlılara verilen önem konuta yansır; ”dedenin yeri”, “ninenin yeri” ya da Karadeniz evlerinde olduğu gibi “Baş Odası” kavramları ortaya çıkmıştır. Mahremiyete verilen önemle “gusülhaneler” meydana gelmiştir. Dünya görüşünün oluşumunda ulusun dini, dili ve siyasal tarihi önemli rol oynar.

Dünya görüşünün toplumsal tutum olarak belirlenmesinde ise kullanıcının genel eğitim düzeyi etkindir. Tek tanrılı dinlerin yaygınlaşmasıyla kadın, erkekle eş düzey olamayan ikincil bir insan durumuna gelmiştir. Bu ayrım geleneksel konuta yansımıştır. Kadının yeri konut ve konut içinde de mutfak olarak öngörülmüştür. Bugün ülkemizde bir çok kadın mesleki yaşamlarında çok üstün yerlere gelmiş olmasına rağmen, yasaklayıcı zihniyet hükmünü sürdürmektedir. Bu zihniyeti ne sanayileşme ne de kentleşme hızı yok edememiştir. Buna rağmen konut mekanlarının kadın ve erkekler tarafından kullanılma biçimi, ülkemizde de olumlu yönde değişimler göstermiş ve göstermektedir.

Kadın-erkek ayrımı bütün modernleşen ülkelerde yavaş yavaş yumuşamış, modern yasal düzenlemelerle kadınlar da erkeklere tanınan hukuki ve mesleki haklardan yararlanır olmuşlardır. Cumhuriyet Döneminde sanayileşme ve kentleşmenin sağladığı ortam, kadınların çalışma hayatına atılmasını hızlandırmıştır. Kadının yeni kimliğini kazanması, kadını sosyal yaşama itmiştir. Diğer taraftan ise konuttaki alışlagelmiş geleneksel rolünü değiştirmektedir. Eskiden evin ve mutfağın düzeniyle beraber yaşlıların ve çocukların bakılmasından sorumlu olan kadın, artık eve gerekli zamanı ayıramamaktadır. Bu durumda evde istediği şekilde bakılamayan yaşlılar da kendi evlerinde oturmayı tercih etmektedirler. Çalışan anne, kız-erkek ayrımı yapmadan çocukların eğitimine eşit derecede önem vermektedir. Bütün bunların konuta yansması iki türlü olmaktadır;

- a) Uzantılı aile tipi yavaş yavaş ortadan kalkmakta, konut büyüklüğü azalmaktadır.
- b) Ailede herkes evi belli saatlerde kullanmakta, bu nedenle aile bireyleri eve geldiklerinde özgürce kullanabilecekleri bir mekana gereksinim duymaktadırlar.

Ayrıca aile bireylerinin yaşı, hobileri, eğitim durumları da konut tasarımını birinci derecede etkilemektedir. Yaşam yoğunluğu; aileyi oluşturan bireylerin kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere duydukları ilgiler, ailedeki çocukların okul çağında olup olmaması ve ailedeki birey sayısı ile ölçülür. Bireyin konutla ilgili geçmiş deneyimleri yeni konut seçimlerine yansır.

Ailenin yaşam süreci; yeni evlilik, çocuk yetiştirme ve yaşlılık dönemi gibi üç ayrı aşamadan oluşur. Bu aşamalar konut büyüklüğünü etkiler. Çocuksuz yeni evli çiftler eğer ekonomik durumu yüksekse zamanlarını ev dışında sosyal, kültürel, eğitsel ve sportif etkinliklere ayırırlar. Ekonomik durumu düşük olan aileler ise ancak kendileri gibi yeni evli çiftlerle görüşmeye, aile ziyaretlerinde bulunmaya ağırlık verirler. Bu durum da eve karşı duyarlılıkları azalmasa bile mekan büyüklüğü şikayetleri çok olmaz. Hatta bakım ve temizliği

kolay olduğundan küçük konutları tercih ederler. Ülkemizde yeni evli ve çocuksuz aileler toplam nüfusun ancak %8'ini oluşturmaktadır.(Öymen Gür, 2000)

Çocuk sahibi olan ailelerde ise çocuk yetiştirmenin farklı dönemlerinde, konuttan beklenenler farklı olmaktadır. Aile-çocuk ilişkisindeki en önemli fark çocuğun okullu olup olmaması ve annenin ev kadını olup olmamasına bağlı olarak değişkenlik gösterir. Çocuk yaşına bağlı olarak toplumsal ve duygusal gelişim evrelerinin bilinen en iyi sınıflaması Erikson'a aittir. O'na göre çocukta bağlılık duygusu beşinci aydan sonra gelişir. Beş ile onuncu aylar arasında çocuk kendine bakana bağlanır. On ile yirmi dördüncü aylar arasında çok sık gördüklerine bağlanır. Güven-güvensizlik duyguları iki yaşını tamamladığında ortaya çıkar. Bağımsızlık ve buna bağlı olarak utanç ve suçluluk duyguları iki-üç yaş civarında gelişmeye başlar. Dört –beş yaş oyun çağıdır. Altıncı yaştan itibaren yavaş yavaş cinsiyet rolleri öğrenilir ve kendi cinsinden olan çocuklarla işbirliği başlar. Ergenlik döneminde ise bireysel bir rol bunalımı dönemi başlar.

Demek ki çocuğun ebeveyne en yakın olduğu ve yönlendirilmeye açık olduğu yaş grubu 0-6 yaş arasındadır. Bu dönemdeki ailelerin konutları, birleştirici konut tipi olmalıdır. Bu dönemde çocuk uyku, dinlenme, beslenme ve oyun saatlerinin ayarlanması ihtiyacı ile karşı karşıyadır. Bu gereksinimlere en iyi yanıt veren konut çevresi ise bahçeli ve müstakil evlerdir. 0-6 yaş grubunun barınacağı konutlarda çocuğun güvenliğinin her koşulda sağlanmasına özen göstermek gerekir.

Ergenlik çağındaki çocuğun ise duygusal gelişmesini sağlıklı tamamlaması için belirli ölçülerde mahremiyete gereksinimi olacaktır. Bu yaş grubundaki çocuk vaktini genellikle yaşlılarıyla geçirmek isteyecektir. Bu bakımdan konut çevresi tercihi sosyal aktivitelere yakın olmalıdır. Çocuğun ergenlik çağı sona erdiğinde o artık bir yetişkindir. Bu koşullardaki gencin en az ebeveyni kadar bir mahremiyete ihtiyacı vardır. Seçilecek olan konut tipi çok odalı konut tipi olmalıdır.

2.B.2 Sosyo- Kültürel Yapı

Türk toplumunun kendine özgü gelenekleri günümüz Türkiye'sinde kısmen varlığını sürdürmektedir. Toplumun değer yargıları ile bilgi ve beceri birikiminin yeni kuşaklara aktarılması, o toplumun sosyo-kültürel yapısının devamlılığı için gereklidir. Bu aktarma da ancak eğitim ile mümkündür. Eğitimin amacı ise, yeni kuşaklara bir kültür birikimi aktarmak, onları gelecekteki toplumsal rollerine doğru yöneltmektir. Bu bölümde Türk toplumunun

sosyo-kültürel yapısının konut tasarımına olan yansımaları ve geçmişten günümüze Türk eğitim sistemi sayısal verilerle irdelenmiştir.

2.B.2.1 Örf, Adet ve Gelenekler

Toplumsal gelenekler; ait olduğu toplumun yaşam biçiminin temel belirleyicileridir. Gelenekler, fiziksel çevreyi etkiler ve bu etki de ilkel toplumlardan beri mekan düzenlemesine açıkça yansır.

Eski evlerimizin oluşumunda toplumsal gelenekler, aile yapısı önemli rol oynar. Özellikle yaşama katı üst katlarda düşünülmüş ve her zaman diğer katlardan üstün tutulmuştur. Esas yaşama katı aile üyeleri, efendi, konuk, hizmetçi ilişkilerini de yansıtır. Ayrıca bu, toplumsal statünün mekanı nasıl etkilediğini de gözler önüne serer. Bu katta aile içi mahremiyeti sağlamak adına haremlik ve selamlık bölümleri mevcuttur. Aile üyelerinin ev içinde kendilerine özgü mekana sahip olmak istemeleri küçük oda, bağımsız oda, sofada seki, eyvan ve köşkerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu mekanların büyüklükleri, birbirleriyle olan ilişkileri, kullanıcının aile ve toplum içindeki konumuna ve görevine göre belirlenmiştir. Örneğin aile reisinin odası olan köşk oda, konutun en değerli kısmına yerleştirilmiştir.

Türk toplumu misafirperver bir yapıya sahiptir. Bu sebeple konutların tasarımında mutlaka konuk odasının yeri belirlenir. Ayrıca konuklar için hazırlanmış döşek ve yorganların konacağı yükler oluşturulur. Bunun yanında evde yaşayan genç kızların çeyizlik eşyalarının konacağı ve zorunlu haller dışında açılmayan kilitli bir oda da tasarımda düşünülmektedir. Konut girişinde ise ayakkabıların çıkartılması için özel bir alan oluşturulmaktadır. Esas kat döşemesi yükseltilerek bu bölümden ayrılmıştır. Bu da temizliğe ve evin yaşama katına verilen önemin göstergesidir. Ayrıca girişte sofada ayrı sohbet köşeleri oluşturulması, sedir ve minderlerin kullanılması, özel odaların ve ortak kullanılan mekanlarda aile üyelerinin statüleriyle uyumlu alanların ayrılması konut planlamasının şekillenmesini etkiler. Diğer yandan mahremlige verilen önem de unutulmamalıdır. Haremlik-selamlık plan tiplerinin oluşması, her bölümün kendine has sofa ve merdivenin olması, sokağa bakan pencerelerde kafes kullanılması, haremlik-selamlık arasında yemek alışverişini sağlayan dönme dolapların oluşturulması, bahçe ve avluların yüksek duvarlarla çevrilmesi ailenin kendine özgü iç yaşantısını yabancılardan gizlemek istemesinin bir ifadesidir.

Konut içerisindeki mekanların sabit özellikli mekan öğeleri de toplumsal ilişkiye, statüye göre düzenlenmiştir. Odaların döşeme düzeyi, hizmet alanı olan seki altının döşeme düzeyinden yüksek tutulmuştur. Esas kullanma alanı ile hizmet alanı arasındaki ayırımı güçlendirmek için

dikmeler, kemerler gibi sabit özellikli mekan öğeleri kullanılmıştır. Bu mekanın tavan kaplaması özenle biçimlendirilerek mekan içsel zenginliğe kavuşturulmuştur. (Kızıl, 1978)

Günümüzdeki konutlarda, işlevsel yararlılığı olan toplumsal gelenekler süregelmektedir. Eski evlerimizdeki haremlik-selamlık bölümleri, konuk odaları vs. ortadan kalkmıştır. Ancak yine de kullanıcı konut içinde kendine özgü mekan ayırmaktadır ve toplumsal statüye önem verme, büyüğe saygı gösterme, konuk ağırlamada gösterilen özen vb. toplumsal gelenekler hala sürmektedir.

“Kişi yaşantısı boyunca toplumsal ve fiziksel çevresini genişletir. Ancak, bu genişleme ne kadar büyük ve ne kadar çeşitli yönlerde olursa olsun, değişmeyen bir çevre karakteri vardır, bu çevre ailedir” diyen Orhan Bozkurt, konut mekanlarının geleneklere uygun kurulmasının önemini şöyle açıklamaktadır: “Yaşam tarzımızdaki değişiklikler, kendilerine has şahsiyetleri ve an’aneleri olan ailelerin ve bu gibi aileler arasında kurulmuş grupların azalması ve dağılması sonucunu doğurmuştur. Halbuki sosyal hayatımız bakımından bu karakterler kıymetlidir. Bunların yeniden yaşaması için imkan araştırılmalıdır. Bu da ancak, yakın çevremizin uygun bir karakterde teşkili ile mümkün olabilecektir”

Bir konutta eşyaların nereye ve nasıl yerleştirileceği de toplumsal geleneklere, rollere bağlıdır. Bu düzenlemeler yalnız toplumun değil, kültürel değişikliklerin de bir göstergesidir. Konut tasarımında ise öncelikle geleneklerin toplumun hangi temel gereksinmelerini karşıladığı ve işlevsel yararlılığının olup olmadığı öncelikle araştırılmalıdır. Temel gereksinmeler ve bu gereksinmeleri karşılayacak davranışlar açısından bugün mekan tasarımı çok daha karışıktır. Mimari tasarım özellikle konut tasarımında, kişisel değerlerin etkisinden kurtularak, toplumun güncel temel gereksinmeleri ile vazgeçilmesi mümkün olmayan işlevsel gelenekleri arasındaki uygunluk sağlanmalıdır. Bu şekilde topluma yönelik tasarlama yöntemleri geliştirilmelidir.

2.B.2.2 Eğitim

Türk Milli Eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmuştur. (Çizelge 2.1)** Örgün eğitim; belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylerle okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Okul öncesi eğitim, isteğe bağlı olarak, zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimidir. İlköğretim ise 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. Ortaöğretim; ilköğretime dayalı, en az üç yıllık genel

mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretim ise; ortaöğretime dayalı, en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının hepsini kapsar.

Yaygın eğitimin amacı ise; örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan insanlara okuma-yazma öğretmek, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumlarını kolaylaştırıcı eğitim olanağı sağlamaktır.

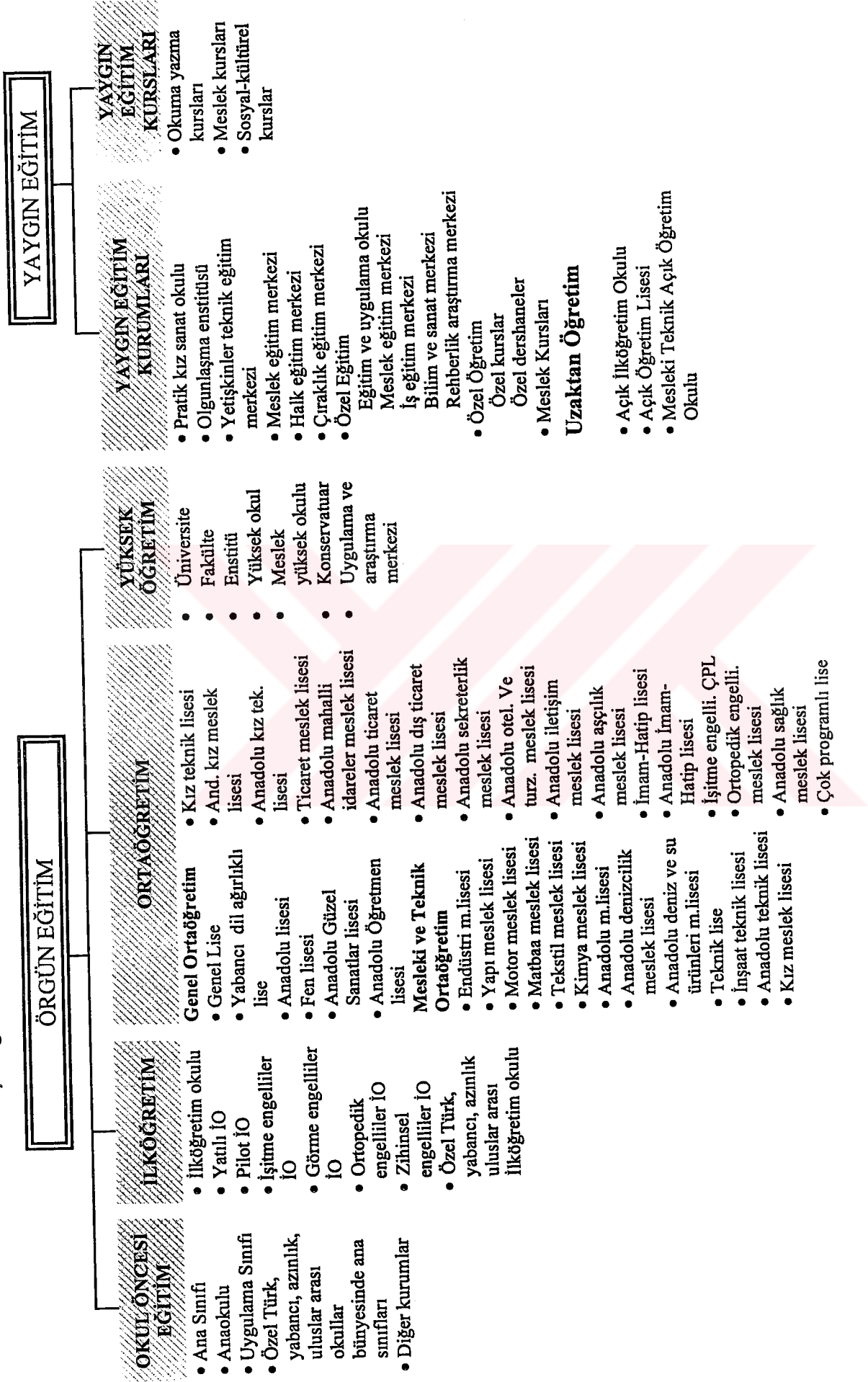
Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana geçen kısa süre içinde eğitim sisteminin her tür ve kademesinde okul, öğrenci ve öğretmen sayısında büyük artışlar olmuştur. 1923 yılında 5.1 bin okul var iken okul sayısı on kat artarak 2000 yılında 57.9 bine yükselmiştir.(Çizelge 2.2)** 1923 yılında yaygın eğitim kurumu bulunmaz iken, 2000 yılında kurum sayısı 6.9 bine ulaşmıştır. (Şekil 2.6)** Cumhuriyetin ilk yıllarında 361.5 bin öğrenci öğrenim görmekte iken öğrenci sayısı 43 kat artarak 2000 yılında 15.8 milyona, 1923 yılında yaygın eğitim kurumunda öğrenci bulunmaz iken 2000 yılında kurumdaki kursiyer sayısı 3.1 milyona yükselmiştir. (Şekil 2.7), (Çizelge 2.3)**

1923 yılında 12.2 bin öğretmen görev yapmakta iken öğretmen sayısı 2000 yılında 543.2 bine, aynı yıllarda yaygın eğitim kurumunda öğretmen bulunmaz iken 2000 yılında kurumdaki öğretmen sayısı 51.1 bine ulaşmıştır. (Şekil 2.8), (Çizelge 2.4)**

Bir ülkenin genç nüfusunun çokluğu, o ülkenin eğitim ve öğretime olan ihtiyacını belirler. Genç nüfus ne kadar çok olursa o kadar eğitim hizmeti ihtiyacı ortaya çıkar. Bu da kişi başına düşen milli gelirden eğitime daha çok pay ayırmayı gerektirir. İlköğretimdeki öğrencilerin yaş gruplarına göre belirlenmiş nüfus büyüklüklerine bakıldığında Türkiye’de bu oranın % 21 olduğu görülmektedir. Nüfusun almış olduğu eğitim bir ülkenin geleceği açısından çok önemlidir. İyi eğitim almış nüfus, kişilerin ve ülkenin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesine katkıda bulunur. Bu durum da işgücünün bilgi ve beceri yönünden seviyesini ortaya koyar. Şekil 2.9’da ** 25 - 64 yaş arası nüfusun eğitim grafiği yer almaktadır.

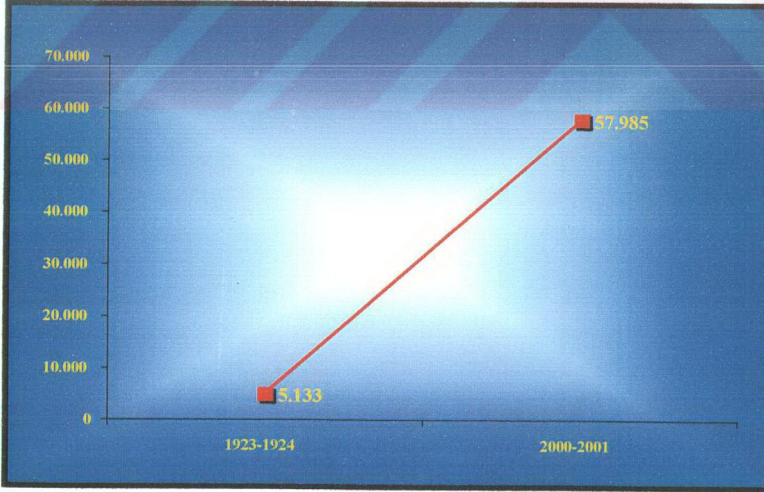
** Işık, Y, Aksoy, Z, Katırcı, M, Mısırlıoğlu, A, (2000), 2001 Yılı Başında Milli Eğitim, s.35,36,37,269

Çizelge 2.1 Türk eğitim sisteminde örgün ve yaygın eğitim kurumları (Işık vd., 2000)

Çizelge 2.2 1923-2000 yılları arasında okul sayıları ve artış katları

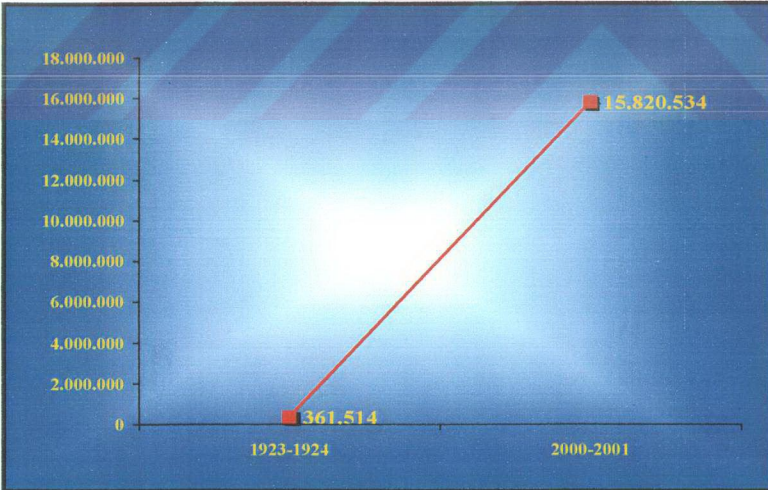
Eğitim Kademesi	Okul Sayısı		
	1923-1924	2000-2001	Artış (Kat)
Okulöncesi	80	8.996	111
İlköğretim	5.010	36.047	6
İlkokul	4.894	---	---
Ortaokul	116	---	---
Ortaöğretim	43	5.967	138
Genel Ortaöğretim	23	2.746	118
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	20	3.221	160
Örgün Eğitim	5.133	51.010	9
Yaygın Eğitim	---	6.975	---
Genel Toplam	5.133	57.985	10

Şekil 2.6 Cumhuriyet döneminde okul sayısındaki gelişmeler

Çizelge 2.3 1923-2000 yılları arasında öğrenci sayıları ve artış katları

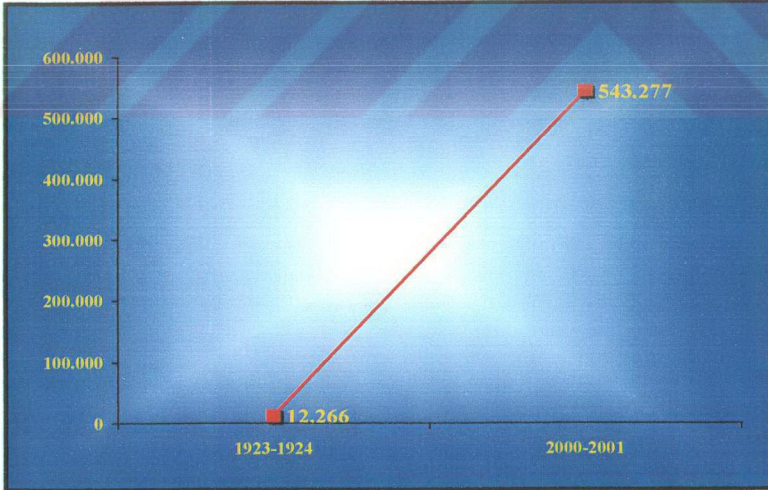
Eğitim Kademesi	Öğrenci Sayısı		
	1923-1924	2000-2001	Artış (Kat)
Okulöncesi	5.880	228.503	38
İlköğretim	351.835	10.289.233	28
İlkokul	341.941	---	---
Ortaokul	9.894	---	---
Ortaöğretim	3.799	2.128.957	559
Genel Ortaöğretim	1.241	1.324.083	999
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	2.558	804.874	346
Örgün Eğitim	361.514	12.646.693	34
Yaygın Eğitim	---	3.173.841	---
Genel Toplam	361.514	15.820.534	43

Şekil 2.7 Cumhuriyet döneminde öğrenci sayısındaki gelişmeler

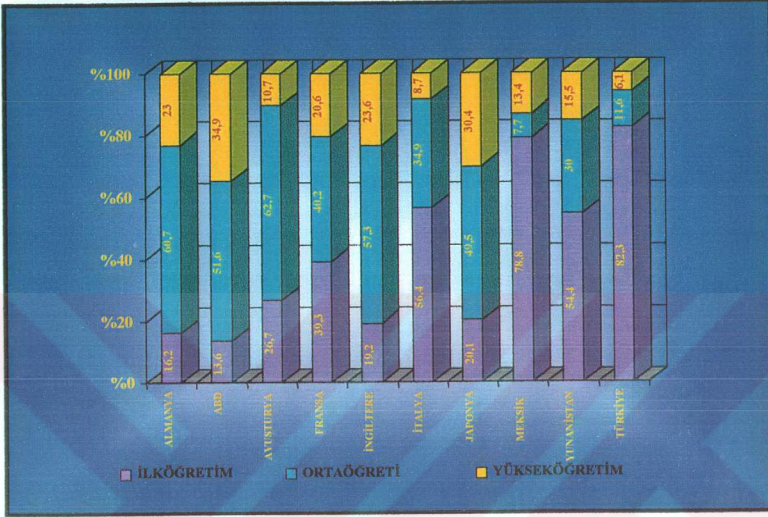
Çizelge 2.4 1923-2000 yılları arasında öğretmen sayıları ve artış katları

Eğitim Kademesi	Öğretmen Sayısı		
	1923-1924	2000-2001	Artış (Kat)
Okulöncesi	136	12.265	89
İlköğretim	11.292	345.001	30
İlkokul	10.238	---	---
Ortaokul	1.054	---	---
Ortaöğretim	838	134.815	160
Genel Ortaöğretim	513	71.344	138
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	325	63.471	194
Örgün Eğitim	12.266	492.081	39
Yaygın Eğitim	---	51.196	---
Genel Toplam	12.266	543.277	43

Şekil 2.8 Cumhuriyet döneminde öğretmen sayısındaki gelişmeler

Grafik incelendiğinde anlaşılabacağı üzere yükseköğretim açısından Türkiye %6.1'lik oranla en az mezun sayısına sahiptir. İlköğretimdeki kişi sayısı ise % 82.3 ile en fazla mezun verdiğimiz kurum olarak

Şekil 2.9 25-64 yaş nüfusunun eğitim edinimine göre dağılımı (1998)

göze çarpmaktadır. A.B.D ise % 34.9 yükseköğretim oranı ile eğitim sektöründe ne kadar ileri gittiğini ispatlamıştır.

Türkiye’de eğitim hizmetlerine dönük talep sürekli artma eğilimi göstermektedir. Bu artışın kaynaklarından birisi de nüfus artışıdır. Nüfus artışı yaşam standardının yükselişi sonucunda yavaşlansa da, bu defa da yüksek yaşam standardı eğitim talebinin artmasına yol açmaktadır. Cumhuriyet döneminden bu günümüze dek eğitim kurumlarımızda, öğretmen sayısında ve de öğrenci sayısında az evvel belirtildiği üzere gözle görülen bir iyileşme söz konusudur. Bu durum da ülkemizdeki toplumsal gelişmişliğe yansımaya başlamıştır. Ancak bu gelişmişliğin tam olarak oturması zaman alacaktır. İlköğretimin evrenselleşmesi, eğitim görmüş kuşakların kendi çocukları için daha yüksek bir eğitim düzeyi araması ve genel olarak teknolojik gelişme ile ekonomik büyüme, eğitim talebindeki sürekli artışın diğer önemli kaynaklarıdır.

2.B.3 Sosyo-Ekonomik Yapı

Bu bölümde Türkiye'deki ekonomik gelişmelerin geçmişten günümüze genel durumu, gelir dağılımı, dünya platformundaki yeri, turizm sektörü ve tarım-hayvancılık üzerinde durularak ülkedeki sosyo-ekonomik yapı irdelenecektir.

Türkiye ekonomisi dünyada on altıncı büyük ekonomidir. Amerikan Ticaret Bakanlığı Türk ekonomisini en çok ümit veren ve gelişen on ülkeden biri olarak tanımlamıştır. (www.turkey.org.) 1980'lerin başında Türkiye, Türk ekonomisinin liberalleşmesi ve küresel dünya ile bütünleşmesi yolunda önemli ekonomik reformları uygulamaya koymuştur. Bu reformların en önemlileri, hükümet müdahalesini azaltma, ihracatın artırılması, yabancı sermayeci yatırımlarının teşvik edilmesi, serbest ticaret bölgelerinin oluşturulması vb.dir. Uluslararası uyum ve serbest piyasa kaidelerine dayanan bu ekonomik reformların sonucunda Türkiye, son 20 yılda ortalama %5 oranında büyüme kaydetmiştir. (www.turkey.org.)

Türkiye'nin gayri safi milli hasılasına en büyük katkıyı sağlayan ve en önemli iş gücüne sahip sektörü tarım olmuştur. Coğrafi konumu ve iklim yapısının elverişliliği nedeniyle Türkiye önemli bir tarım potansiyeline sahiptir. Nispi önemi azalmakla beraber ülke ekonomisi içinde hala önemli bir sektör durumundadır. Ülkemiz 77.8 milyon hektar olan toprak varlığının 27.7 milyon hektarını yani %35.6'sını işlemektedir. Bu toprakların 21.7 milyon hektarı yani %28'i çayır ve mera, 23.5 milyon hektarı da %30.2' si orman, funda ve çalı alanlarından oluşmaktadır. Geri kalan %6.2' si de yerleşim alanları, su yüzeyleri ve diğer arazilerdir. (Çizelge 2.5)

Çizelge 2.5 Türkiye topraklarının şimdiki arazi kullanma durumu

	Alan (hektar)	%
İşlenen topraklar	27.679.003	35.6
Çayır ve Mera	21.745.690	28.0
Orman-funda-çalı	23.468.463	30.2
Yerleşim alanları	569.400	0.7
Diğer araziler	3.212.175	4.1
Su yüzeyleri	1.102.396	1.4
Genel toplam	77.797.127	100.0

(Türkiye Ekonomisinin Değerlendirmesi Paneli, Gaziantep,1998)

Günümüzde tarımsal üretimin %50' den fazlası bitkisel üretimden kaynaklanmakta, hayvancılığın payı ise % 30 düzeyinde kalmaktadır. Hayvan sayısı yüksek olmakla birlikte

hayvancılıkta verim genellikle düşüktür. Ormancılık ve su ürünleri alanlarında var olan olanaklardan yeterince yararlanılmamaktadır.(Temel Britannica, Cilt 17, s.32.) Son 25 yıl boyunca tarımsal üretimin bileşiminde bazı değişiklikler görülmekle birlikte, bugün de buğday ve arpa gibi tahıllar, şeker pancarı, pamuk, tütün gibi sanayi bitkileri, ayçiçeği gibi yağlı tohumlar, mercimek, nohut gibi baklagiller ile üzüm, incir, fındık ve turunçgiller önemli tarım ürünlerini oluşturmaktadır. Tarım sektörü ulusal ekonomiye besin ve hammadde kaynağı olarak katkıda bulunmaktadır. 1920'lerde tarımın gayri safi milli hasıladaki (GSMH) payı %40 ve üzerinde iken o dönemde özellikle diğer sektörlerde bir gelişme olmadığından 1950'ye kadar bu düzeyi korumuştur. 1970'de %31, 1980'de %23.6 olan bu pay, bugün %15'lere kadar düşmüştür.** Tarım sektörünün ekonomi içindeki önemi giderek azalmaktadır. Bu durum tarımsal üretimdeki azalmadan değil, diğer sektörlerdeki (sanayi, endüstri, teknoloji) hızlı büyümeden kaynaklanmaktadır. Aslında tarım sektörünün ekonomideki payının azalması, ülkedeki ekonomik gelişme sürecinin doğal bir sonucudur.

Türkiye'nin uluslararası pazarlara girmesi, rekabet gücünün artması sanayileşme sürecini daha da hızlandırmıştır. 1980'den 1999'a kadar ihracatta tarımsal ürünlerin payı %57'den %10'a düşmüş, bu arada endüstriyel ihracat ise %36'dan %88'lere yükselmiştir. (www.turkey.org.) Bu da tarımsal ekonomiden endüstriyel ekonomiye bir geçiş olduğunu göstermektedir. Özellikle 1960 yılından sonra planlı ekonomiye geçiş ve tarımsal alandaki teknolojik ilerlemeler sonucu sanayi alanında bir canlanma başlamıştır. Bugün ülkemizde imalat, madencilik ve enerji alanlarında önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Özellikle Marmara Bölgesi'nde; İstanbul, İzmir ve Bursa civarında imalat ve montaj sanayi gelişmiştir. Ülkemizin yer altı kaynakları da oldukça zengindir. Zonguldak ve civarında kömür madenleri, Mungul'da bakır işletmeleri, İskenderun'da demir ve Batman'da da petrol üretimi önemlidir. Bunların dışında krom, kurşun, tuz, civa diğer madenlerimiz arasında sayılabilir. Enerji alanında da özellikle termik ve hidroelektrik santraller ülkemizin enerji ihtiyacını karşılamaktadır. (Türkiye Coğrafyası Eğitim Cd, 2000) Türkiye'nin toplam ihracat hacmi 1980 yılında 7.9 milyar dolardı. 1999'lara varıldığında ise bu değer 45 milyar dolara yükselmiştir. (www.turkey.org.)

** Türkiye Ekonomisinin Değerlendirilmesi Paneli, Gaziantep, 1998, s.63.

Türkiye turizm sektöründe de büyük yatırımlar yapmıştır. Türkiye'ye gelen turist sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir. Son yüzyıl boyunca turist sayısı ve turizm gelirleri artmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre 1960'da ülkeye gelen yabancı sayısı 124.228 iken, ilk kez 1973'te 1 milyonu aşarak 1.338.206'ya, 1985'te 2.190.217'ye, 1989'da 4.459.151'e ulaşmıştır. 1998 yılında ise 9.7 milyondan fazla turist Türkiye'yi ziyaret etmiş, arkalarında 8 milyar dolarlık bir gelir bırakmışlardır. (www.turkey.org.) Turizm sektörünün ülke ekonomisine olan desteğini düzenli şekilde artış göstererek sürdürebilmesi için teknik altyapı, turizm eğitimi, pazarlama ve tanıtım organizasyonunun aksamadan uygulanması gerekmektedir.

Türkiye'nin ekonomisi, 1999 yılında en gelişmiş 9 şehrinde meydana gelen iki büyük depremle sarsılmıştır. Bu yerleşim yerlerinde meydana gelen hasar, Türkiye'nin toplam üretiminin %50.4'üne tekabül etmektedir. (www.turkey.org.)

Türkiye kişi başına gelirden, gelişmiş ülkelerden on kat geridedir. Ancak geri kalmış ülkelere göre de on kat ileridedir. Tarım sektöründe çalışanların aktif nüfus içindeki payı gelişmiş ülkelere göre ortalama on kat daha fazla iken geri kalmış Sudan'a göre düşüktür. Kişi başına tüketilen enerji açısından da gelişmiş ülkelerden daha geride olduğumuz görülmektedir. (Çizelge 2.6) Ülkenin ekonomik seyri doğrudan Türk insanının yaşam biçimini ve sosyo-ekonomik yapısını etkilemektedir. Tüm bu etkenler doğrultusunda Türkiye'de ortalama ömür 68 yaş olarak belirlenmiştir. Bu konuda da Türkiye gelişmiş ülkelere daha geride bulunmaktadır.

Çizelge 2.6 2000'li Yıllara Giren Dünya ve Türkiye

Ülkeler	Kişi Başına Gelir (USD)	Ortalama Ömür (Yıl)	Tarımın Aktif Nüfus İçindeki Payı (%)	Kişi Başına Enerji Tüketimi (Kg)
Japonya	38.000	80	7.2	4.010
ABD	28.700	77	2.7	7.900
Almanya	28.260	76	3.0	4.160
İngiltere	20.700	77	2.2	3.800
Yunanistan	12.000	77	24.0	2.260
TÜRKİYE	3.130	68	45.0	1.100
Hindistan	390	62	63.0	260
Sudan	280	54	72.0	?

(Tokgöz, 1999, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, s.295.)

Gerçekte yukarıda belirttiğimiz etmenler insan yaşam biçimini, ortalama ömür yaşını doğrudan etkileyen unsurlardır. Bir ülke, insanına ne kadar refah bir ortam sunarsa, o ülkenin insanı da aynı derecede verimli ve uzun ömürlü olur. Ancak maalesef Türkiye’de bu ortam şimdiye kadar oluşturulamamıştır. Uygulanan yanlış ekonomik politikalar ülkemizin hem ekonomik, hem de sosyo-ekonomik durumunu geriletmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere tarım sektörünün zayıflaması, sanayileşmenin artması köyden kente göç oluşumuna sebep olmuştur. Bu göç dalgası da ülkede düzensiz kentleşmeyle beraber ihtiyaç duyulandan fazla insan gücünün şehirlere akın etmesine yol açmıştır. Bu zamansız göç olayı da, ülkedeki işsizlik sorununu ortaya çıkarmıştır.

Türkiye’nin sosyo-ekonomik geleceği geçmişten alınan derslerle yapısal olarak şekillenecektir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programınca düzenlenen “İnsani Kalkınma Endeksi”ne göre Türkiye, ülkeler sıralamasında 69.sırada yer almaktadır. (Tokgöz, E, 1999, Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi) 1999 Aralık Helsinki zirvesinde de AB, Türkiye’yi tam üyelik için resmi aday ilan etmiştir. Türkiye’nin AB ile olan uzun süreli ve sıcak ilişkisi tam üyeliğe geçişin beklenenden daha kısa sürede gerçekleşmesine olanak verecektir. Dolayısıyla, 2000’li yıllarda Türkiye’nin ilk hedefi bilime, doğaya ve insana saygılı vatandaşların egemen olduğu bir toplum oluşturmak olmalıdır. Ancak bu şekilde toplumsal ve ekonomik refaha ulaşabiliriz.

2.C Cumhuriyet Sonrası Türk Toplumunun Ekonomik, Siyasal, Kültürel ve Toplumsal Öğelerinde Ortaya Çıkan Değişimler

Uzun süren bağımsızlık mücadelesinden sonra 24 Temmuz 1923’te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Türk milleti, siyasal savaşını da zaferle bitirmiş, artık gelişmiş milletlerin seviyesine erişebilmek için ekonomik alanda bir mücadeleye atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu yöneticileri 1699 yılından itibaren batılılaşma sorununu ortaya atmışlardır. Ayrıca batının ekonomik düzeyine erişebilmek için batı uygarlığından nelerin alınması nelerin alınmaması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise, yeni oluşum işe, sonuna kadar batılılaşmayı ilke edinerek başlamıştır. Batılı insanlarla eşit koşullar üzerinden işlem görebilmek için, onun adetlerini, kültürünü, uygarlığını benimsemiştir. Bu noktada Osmanlıların siyasal ve kültürel birikimine karşı bir yaklaşım uygulanmıştır.

1923’te medreseler kaldırılarak öğretim laikleştirilmiştir. 3 Mart 1924’te hilafet kaldırılmış, 24 Mayıs 1924’te de yeni bir “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” kabul edilmiştir. 17 Şubat 1926’da Medeni Kanun kabul edilmiş, Türkiye’de ailenin yapısal değişmesi yasal olarak

desteklenmiştir. Medeni Kanunla beraber aile yapısında da meydana gelen değişmelerle aile, dinsel ve geleneğe bağlı bir kurum olmaktan çıkmış; yasal temellere bağlı bir kurum durumuna girmiştir.

Medreselerin ve hilafetin kaldırılması, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu' nun ve Medeni Kanun'un kabul edilmesinden başka 24 Ağustos 1925 'te Şapka Devrimi yapılmış; 2 Eylül 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasına ilişkin kararname çıkmıştır. Ayrıca 1926'da uluslararası takvim ve saat kabul edilmiş, 1928'de harf devrimi yapılmıştır. Okur-yazarlık oranının artırılması için gerçekleştirilen bu yazı devrimine karşın günümüzde okur-yazarlık oranı düşüktür. Ayrıca kadınların okur-yazarlık oranı erkeklerden daha düşüktür. Ancak aradaki fark gün geçtikçe kapanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşının sonunda, Türkiye'nin sahip olduğu siyasal, ekonomik ve toplumsal koşulların etkisiyle 1910 yılından beri Klasik Osmanlı sanatının dekoratif ve plastik öğeleriyle yürütölen Bölgesel-Ulusal mimarlık anlayışı, hesaplı bir rekonstrüksiyon ile ve toplumun güncel gereksinimlerine yönelerek 1933'e kadar sürdürölmüştür. (Kızıl, F, 1978) Cumhuriyeti izleyen yıllarda ise imar hareketlerinin yoğunlaşması ve mimar yetiştirme zorunluluğundan dolayı yurtdışından getirilen profesör-mimarlar beraberinde yeni akımları getirmişlerdir. Bu etkileşimle yapılarımızda modern mimarinin izleri görölmeye başlanmıştır. Uluslararası mimarlık hareketleri 1938'e kadar sürmüştü ve 1940'a kadar geçen süre boyunca uluslararası mimarlık ile Bölgesel-Ulusal mimarlık arasında bir bağ ve denge kurulmaya çalışılmıştır.

Atatürk'ün 1938 de ölmesi sonucu Celal Bayar hükümeti düşmüştü ve İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Bürokrasinin yeni baştan iktidarı ele geçirmesiyle mimarlık hareketlerinde de değişmeler görölmüştür.1927'den itibaren başlayan ve yabancı mimarlara tepki olarak gelişen Bölgesel-Ulusal mimarlığa ilişkin kıpırdanmalar, siyasal ortamında etkisiyle yaygınlaşmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti 1952'de Nato'ya bağlanmıştır. 1952 tarihinden başlayarak mimarimizde etkisini gösteren Bölgesel-Ulusal mimarlık akımı yerini Rasyonel-Uluslararası anlayışa bırakmıştır. 1950-60 yılları arasında az sayıda da olsa Bölgesel-Ulusal eğilimde denemeler devam etmiştir. Özellikle İstanbul'da boğaz içinde yapılan bazı yapılarda geleneksel atmosfere uyabilme çabası hissedilmektedir. Eski ahşap yapıların nitelik ve anlatımları, geleneksel öğelerle yeniden ortaya konmak istenmiştir.

1950'ye kadar yapılan sosyal konutlarda gelenekler gözetilmiştir. Örneğin 1934 de Ankara'da inşa edilen Bahçelievler mahallesi, 1935 de Kadıköy'de inşa edilen Celal Sahir vakıfları, 1948-1950 yılları arasında inşa edilen 1.2.ve 3. Levent yerleşmeleri geleneksel yaşantımızla uyumlu sosyal konut yerleşmeleridir. Oysa 1950 den sonra inşa edilen 4.Levent yerleşmesi ve 1959 da inşa edilmeye başlanan Ataköy yerleşmesinin tip konutlarının çoğu, Rasyonel-Uluslar arası yaklaşımla Batı'da mevcut olan yerleşmelerden esinlenerek, toplumsal kültür ve geleneklerimiz gözetilmeden tasarlanmıştır. (Kızıl, F, 1978)

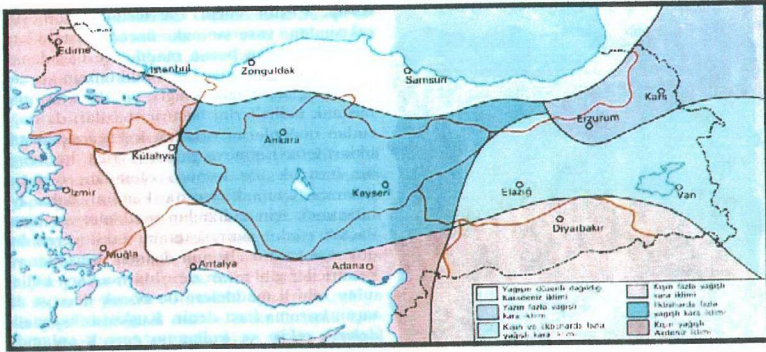
1958 yılında Türkiye Cumhuriyeti, borçlarını ödeyemez duruma geldikten sonra, ekonomik yardımı sağlamak ve yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için 1959 yılı Temmuz ayında AET'ye üyelik isteğinde bulunulmuş, 1963 yılında anlaşma sağlanmıştır.

1960-70 yılları arasında sanayileşme hızlanmış, her yıl yüz binlerce köylü büyük şehirlere göç etmiştir. 1960-61 rejimi, yeni "devlet kurumları" yaratarak sosyal refah devleti çerçevesinde, Batı demokrasisi çerçevesi içerisinde gerçekleşebilecek özgürlüklerin çoğunu sağlayan bir anayasayı katmıştır. İşçi sınıfı desteklenmiş, işçilere grev hakkı tanınmıştır. Bu dönemde sınıf ayrılıkları Türk siyasal hayatında daha etkili olmaya başlamıştır. 1971 Mart ayında askeri eylem gerçekleştirilmiş, daha sonra kurulan Erim hükümeti döneminde 1961 Anayasası değiştirilerek temel hak ve özgürlüklerde kısıntılara gidilmiş, toplumsal gelenekler güçlendirilmeye çalışılmıştır. Artık günümüzde Rasyonel-Uluslararası mimarlığın, toplumun reel olanaklarını zorlayan bir durum yarattığı anlaşılmıştır.

3. KONUT TASARIMINI ETKİLEYEN DOĞAL VE FİZİKSEL FAKTÖRLER

3.A İklim Etkisi

Bir bölgenin iklimi, o bölgedeki değişken hava koşullarının ortalamasıdır. Yeryüzünde iklim farklılıklarını yaratan üç temel etken vardır. Bu etkenlerden ilki yerin enlemi yani ekvatora olan uzaklığıdır. İkincisi yerin okyanuslara ve kıtalara göre konumu, üçüncüsü ise yükseklidir.(Temel Britannica, Cilt 8, s.315) İklim koşulları insanların yaşadıkları evleri, yiyeceklerini, giyim ve yaşam biçimlerini etkiler.

Şekil 3.1 Türkiye coğrafyasında yaşanan iklim tipleri

İklimsel faktörler planlama çalışmalarının en başından beri dikkate alınmalıdır. Mimar, tasarıma başlamadan önce binanın biçim ve yönlendirmesini, kullanılacak malzemenin cinsini, pencere açıklıklarının büyüklüklerini düşünerek projesini hazırlamalıdır. Ayrıca konutun yapılacağı bölgeye ait iklim koşulları araştırılmalıdır. Şekil 3.1'de Türkiye'nin bölgelerine ait iklim tipleri belirtilmiştir. Şüphesiz iklim planlamayı etkileyen tek öğe değildir ancak etkin bir öğedir. İnsan konforu ve konut planlaması esas alındığında iklimin şu özellikleri etkili olacaktır; ısı, nem, rüzgar, yağış, radyasyon.

3.A.1 Isı Etkisi

İklim etkisinin bölgelerde gösterdiği değişkenliğe göre, ısı etkisi de farklılık gösterir. Kuru ve sıcak iklimlerde gündüzleri yüksek ısı, geceleri ise düşük ısı görülür. Nemli ve sıcak iklimlerde ise yağış, nem, günlük ve mevsime göre değişen ısı etkisi vardır. Bu iklim tipi için maksimum gölge etkisi gereklidir. Uzun ve dar şekilde araziye yayılmış yapılar bu etkiyi sağlarlar. Yöresel mimaride ısı geçirgenliği yüksek olan kerpiç, çamur, taş ya da bu malzemelerin birleşimleri kullanılarak çözümler üretilmiştir. Bu malzemeler gündüz ısıyı emerek, gece de iç mekana aktararak ısı dengesini ayarlarlar. Yapılar karşılıklı sıralanarak gölge etkisi sağlanabilir. Sıcak ve kuru iklimlerde dış yüzeyler ısıyı yansıtacak açık renklere boyanarak güneş ışınlarının yansımaları sağlanır. Ayrıca binalar arasında serbest aralıklar bulunması havalandırma bakımından uygun sonuçlar verir. Binalar yerden yükseltilirse rüzgarı daha iyi alır ve ani sel etkisinden kaçınmak kolay olur.

Konut tasarımında bütün amaç ısıtma sorununun çözülmesidir. Isı değişimi mümkün olduğu kadar minimuma indirilmelidir. Ani ısı değişikliklerinden kaçınmak sağlıklı olur. Isı kaybını önlemek için bütünsel bir planlama, dış etkenlere açık minimum yüzey, yüksek yalıtım sağlayan malzeme gereklidir.

3.A.2 Nem Etkisi

Nem; havadaki su buharıdır. Bağlı ve mutlak nem olarak iki kısma ayrılır. Nemin yaşam koşulları üzerinde önemli etkileri vardır. Kışın merkezi ısıtmalı bazı yapılarda bağlı nem oranı % 20'ye kadar düşer; bu da oldukça kuru bir hava demektir. (Temel Britannica, Cilt 13, s.50.) İklimin nem özelliği ısıya bağlı olarak insan konforuna etki eder. Nemli ve sıcak bir hava, kuru ve sıcak bir havadan daha çok rahatsız edicidir. Nem oranı yüksek olan yerlerde doğal olanaklarla istenen konfora ulaşmak kolay değildir. Ancak doğal bir vantilasyon sağlanarak vücuda ısı kaybettirmek yararlı olabilir. (Balkan, 1976). Nemin düşük olduğu yerlerde ise su ve bitki havanın nemini artırıcı rol oynar. Planlama sırasında konutun yapılacağı bölgenin nem oranı tespit edilmeli, doğal ya da yapay olarak maksimum konforu sağlayan çözüme ulaşılmalıdır.

3.A.3 Rüzgar Etkisi

Rüzgar hareket halindeki hava kütesidir. Rüzgarlar nereden estiklerine bakılarak adlandırılır; güneyden esen rüzgara güney rüzgarı, kuzeyden esen rüzgara kuzey rüzgarı denir. Yüksek yerlerde rüzgar, düz yerlere göre % 20 daha çok eser. (Balkan, 1976). Genellikle tepenin korunmalı kısmı daha sakin, açık olan kısmı ise daha rüzgarlıdır. Şehir planları da egemen rüzgar yönü dikkate alınarak yapılır. Yüksek binalar arkalarındaki geniş alanın rüzgarını keserler, kısa yapılar ise küçük bir alanın rüzgarını keserler.

3.A.4 Yağış Etkisi

Bir bölgenin yağış etkisi yapının malzeme seçimini etkiler. Bu etki planlamadan çok detaylandırmayı ilgilendirir. Bazı durumlarda ise form üzerinde de etkili olmaktadır. Nemli bölgelerde çıkıntılı saçaklar ve verandalar yağış sırasında vantilasyonun devamını sağlayan form öğeleridir. Yağışın yüksek olduğu bölgelerde döşemenin yüksekte kalmasında fayda vardır. Çünkü toprak hizasında veya altında olan evlerde içeri su girmesi olasılığı fazladır. Yağmurun yoğun olduğu sıcak ve nemli iklimlerde saçaklar kullanılarak evin elemanlarının

yağmurdan korunması ve zarar görmemesi sağlanır. Ayrıca ağaçlar da yağışa karşı geçici de olsa koruma sağlamaktadır.

3.A.5 Radyasyon Etkisi

Radyasyon ve güneşin ışık etkisi sıcak iklimlerde istenmeyen bir unsurdur. Günümüzde güneş kontrolü üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Radyasyon bir ışıma olayıdır. Isının, ısı dalgaları halinde yayılmasıdır. Soğuk iklimlerde özellikle kışın, ışık ve radyasyon istenir. Sıcak ve güneşli bölgelerde ise ışığın rahatsız edici etkilerinden korunmanın yolları araştırılır. Yapılarda kullanılan saçaklar, kışın yatık gelen güneş ışığını almak, yazın ise dik gelen güneş ışığından korunmak için üretilen çözümlerin başında gelir. Başka bir etki de sıcak ve kuru iklimlerde parlama ve radyasyon yolu ile topraktan gelecek ısı etkisidir. Bu etkiye karşı pencerelerin yükseğe konması, çevreye bitki ve su elemanlarının getirilmesi gibi çözümler kullanılmaktadır. Ayrıca bazı bölgelerde yetiştirilen yaprağını döken ağaçlar, yazın güneş ışığını keserken, kışın güneş ışınlarının içeri girmesine olanak verir. Terleme, gölge verme ve ışığı yansıtma gibi özellikleriyle de konut çevresinde serin bir ortam yaratırlar.

3.B Arazi ve Çevre Yapısı

Arazi ve bulunduğu çevrenin özellikleri planlamanın iki önemli öğesidir. Bir konutun planlaması konumlanacağı arazinin yapısının özelliklerine göre sınırlanır. Bu sınırı saptamak için de planlamadan evvel arazi analiz edilmeli, gerekli etüt ve deneyler yapılarak yapısı saptanmalıdır. Günümüzde belirli ölçü ve kısıtlamalarla sınırlandırılmış arazi parçaları planlama ve form açısından fazla olanak vermemektedir. Arazi bir bütün olarak ele alınmalı amaca, fonksiyona ve isteklere bağlı olarak kullanılmalıdır. Eğim, manzara, görüş olanakları etkin olan öğelerdir. Planlama ve amaçlar değişebilir ama eğim oranının genel bir sınıflandırması vardır. %4'ten daha az olan eğimler düz kabul edilir. (Balkan, 1976). Arazinin eğimi, nasıl drene edildiği, erozyon etkisi, ulaşımının kolaylığı gibi konularda planlamayı etkiler.

3.B.1 Topografya ve Zemin Yapısı

Topografya; arazi engebelerinin belirtilerek grafik olarak gösterilmesidir. Bir arazinin topografyası bazı durumlarda doğrudan planı şekillendirebilir. Yapının planlanması aşamasında öncelikle dikkate alınması gereken öğelerdendir. Bir arazinin zemin cinsi ve zemin suyu da, arazinin toprak altı özellikleri hakkında bilgi verir. Bir yapının inşaatına

başlamadan evvel mutlaka arazinin zemin etüdü yapılmalıdır. Zemin alt yapısının özellikleri planlama, arazinin taşıma kapasitesi ve drenajı, ekolojik durumu üzerinde etkili olacaktır. Günümüzde bu etütler laboratuvarlarda deneylerle yapılmaktadır.

3.B.2 Ekoloji

Genel tanımıyla ekoloji; canlı varlıklarla çevreleri arasındaki ilişkileri inceler. İnsanların çevresinde yaşayan canlılar da kendi varlıklarını devam ettirirler. Planlama esnasında yapının fizyolojik anlamda çevreye uymasını, olumsuz arazi etkilerinin azalmasını istiyorsak ekolojik ilişkilere önem vermeli ve varlığını kabul etmeliyiz. Bir yapının işlevi, estetiği ne kadar mükemmel ise çevreye uyumu da aynı oranda kusursuz olmalıdır. Çünkü; insan, çevre ve yapı birbirine bağımlı üç ögedir.

3.B.4 Manzara

Planlama üzerinde etkili öğelerden biri de manzaradır. Manzara, insanda psikolojik rahatlama sağlayan fiziksel bir öğedir. Tasarım aşamasında amaç değişik noktalardan farklı manzaraların görülmesini sağlamaktır. Çünkü insan, yapısı gereği aynı ev içerisinde yer değiştirdikçe aynı manzaranın farklı perspektiflerini algılamak ister. Manzara yönü konut içindeki hacimlerin, fonksiyonlarına uygun olarak planlanmasına etkilidir. Ayrıca pencere, balkon gibi öğelerin miktar ve yerinin de belirlenmesini sağlar. Ancak günümüzde her tarafı açık, manzaralı arazi bulma olanağı özellikle büyük şehirlerimizde imkansız hale gelmiştir.

3.B.5 Bitki Örtüsü

Bitki örtüsü arazinin bir parçasıdır. Zemin cinsine ve iklime etkilidir. Alçak bitki örtüsünün faydaları vardır. Çimen, çiçekler vb. peyzaj düzenlemeleri gerektiği şekilde yapıldığı zaman yapının doğa ve çevre ile olan ilişkisi kuvvetlenir. Bunun yanında güneşin radyasyon etkisini, parlamayı, tozlanmayı önler ve nem miktarının ayarlanmasını sağlar. Ağaçlar muhakkak ki çimenden daha etkilidir. Planlama ve yönlendirme sırasında bina, rüzgar ve gölge korunması yapılarak düzenlenirse ve bu düzenleme ağaçlarla tamamlanırsa nem ve serinletme özelliği artar. Ayrıca bitkiler erozyona da engel olurlar. Kuru ve sıcak iklimlerde güneşin etkisinden korunmak için güneş ışınlarına açık yöne dikilecek ağaçlar hem eve gölge sağlar hem de doğal ve serin bir vantilasyon oluştururlar.

3.C Teknolojik Etkenler

Teknolojik alandaki hızlı ilerleme toplumların yaşama biçimini de aynı hızda değiştirmeye zorlamaktadır. Teknolojik gelişmeler yaşam biçimine genel olarak etkili olmakla beraber, inşaat sektöründeki gelişmeler ve buluşlar da dolaylı olarak etkili olabilmektedir. Bu açıdan baktığımızda konuyu teknolojinin genel yaşama düzeni üzerindeki etkileri açısından ele almakta fayda vardır.

Yaşama düzenine etkili olan öğelerden biri ulaştırma alanında yaşanan gelişmelerdir. Ulaşım en büyük gelişimini son yüzyılda göstermiştir. Böylelikle yapı malzemesi kolay ve hızlı ulaşım sayesinde bütün bölgelere hızlıca yayılmaktadır.

Günümüzde otomobil, kamyon, otobüs gibi hareketli ve gürültülü araçların kullanılma oranının artmış olması beraberinde trafik sorunu, hava kirliliği ve gürültü gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Gürültü etkeni özellikle konutun planlaması üzerinde önemli rol oynar. Yatak odaları genellikle gürültüden uzak, sakin yöne konulmaktadır. Ayrıca mahremiyet önem kazanmakta duvarlar gürültüyü kesecek yapı elemanlarından uygulanmaktadır.

Endüstrideki gelişmeler, yeni üretimler ve bu üretimlerin hızlı, ucuz, kaliteli yapılması sayesinde artık evlerin laboratuvarlarda planlanmaya başlanması bir düş olmaktan çıkmaktadır. Modern teknik evde, olması gereken konfor şartları yapay olarak yerine getirilecektir. Işıklandırma, ısıtma, havalandırma, temizlik vb. konulardaki son gelişmeler, ilim ve endüstrinin birlikte ortaya koyduğu gerçeklerdir.

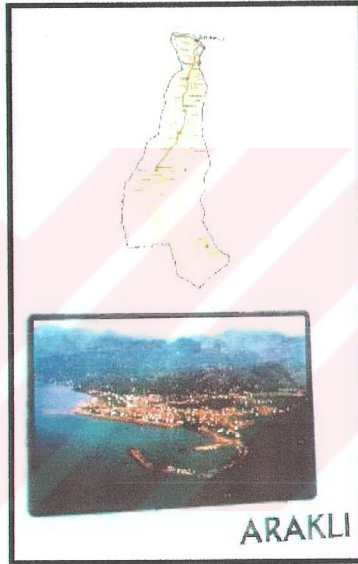
Teknolojinin özellikle ev planlamasında etkili olduğu diğer bir alan ise, inşaat malzeme ve konstrüksiyon tekniğindeki gelişmelerdir. Planlama ve form, toplumların inşaat teknolojisi ve malzemeye getirdikleri yenilikler ve değişmelere paralel olarak farklılıklar gösterir. Malzeme ve konstrüksiyon tekniğinin seçilmesi planlama ve formu etkileyen öğelerdir.

Teknoloji gün geçtikçe gelişmeye ve yeni ürünler sunmaya devam etmektedir. Bu gelişim de toplumların yaşam biçimlerini bazen olumlu bazen de olumsuz olarak etkilemektedir. Unutulmaması gereken bir nokta da şudur; teknoloji ne kadar ilerlese ilerlesin önemli olan toplumların düşünsel gelişiminin sağlanmasıdır. Eski toplumları düşündüğümüzde ellerindeki sınırlı malzeme ve bilgileri ne kadar büyük bir ustalık, tecrübe ve mantıkla kullandıkları görülür. Ayrıca eski yapılar ilke olarak da günümüzün sınırsız denebilecek kadar ilerlemiş bulunan teknolojiyiyle inşa edilmiş örneklerinden çok daha fazla başarılıdır.

4. TRABZON ARAKLI BÖLGESİ ÖRNEĞİNDE TOPLUMSAL YAŞAM BİÇİMİ ve KONUT TASARIMI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

4.A Araklı İlçesinin Genel Özellikleri

Araklı, Trabzon'un 33 km doğusunda yer alır. İlçe yerleşim merkezi Konaköntü köyüdür. Doğusunda Sürmene-Rize, batısında Trabzon-Arsin, güneyinde Gümüşhane ve kuzeyinde Karadeniz kıyıları mevcuttur. (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Araklı ilçesinin yerleşimi

İlçe 1916 yılında Rus işgaline uğramış, 1918 yılında bu işgal sona ermiştir. İlçenin adını, Buzluca ve Kalecik yakasında yer alan iki kale arasında bulunması nedeniyle, "Ara-Kale" den aldığı varsayılmaktadır.(Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). İlçe ekonomisi tarıma dayalı olup, özellikle çay, fındık ve diğer tarım ürünleri yetiştirilmektedir. İlçenin Çankaya, Erenler, Yeşilyurt belde teşkilatları ve 42 köyü vardır. Araklı'nın 70 km. güneyinde bulunan çam ağaçlarıyla kaplı "Pazarcık" Turizm Bakanlığınca turizm merkezi olarak ilan edilmiştir. Ayrıca ilçenin Yeşilyurt beldesinde I. Dünya Savaşı'ndan kalma şehitlik bulunmaktadır. İlçenin nüfusu 1997'de 56.248 iken, bu rakam 2000 yılı sayımında 65.704'e ulaşmıştır. İlçe

merkezi nüfusu 1997'de 18.475 iken bu rakam 2000 yılı sayımında 25.019'a yükselmiştir. (Trabzon Yıllığı, 2000).

4.B Araklı Bölgesinin Tarihsel Gelişim Süreci

Trabzon 15 Ağustos 1461'de Fatih Sultan Mehmet döneminde fethedilmiştir. Araklı da aynı tarihlerde, Osmanlı birliklerince ele geçirilmiştir. Fetihden sonra Trabzon'un 4-5 bin civarında olan nüfusunu arttırmak, beldeyi şenlendirmek için çevre illerden ve Balkanlardan insan getirilmiştir. Çorum, Amasya, Samsun, Tokat ve Osmancık şehirlerinden 1000 kadar nüfusun Trabzon'a yerleşmesi sağlanmıştır. Trabzon ile ilgili bilinen ilk kayıt 1486 tarihlidir. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

Uzun süren savaşlardan sonra bütün Anadolu gibi, Trabzon yöresi de çok zor ekonomik ve sosyal sıkıntılar içine düşmüştür. 1916 yılının başında Doğu Karadeniz'deki Osmanlı sınırına üç koldan saldırı başlatan Ruslar, tamamen kontrollerine aldıkları Karadeniz'deki gemileriyle Türk savunmasını zayıflatmış, özellikle sahil yerleşmelerinin kolayca teslim edilmesine neden olmuşlardır. 1916 yılında Erzurum'un işgale uğramasından sonra Türk Savunma hattı Bayburt'a çekilirken sahildeki Rus ilerleyişi de devam etmiştir. Savunma hattı önce Küçükdere'ye, ardından Karadere'ye alınmıştır. Gönüllü birliklerle düzenli ordu birlikleri, denizden gelen bombardıman nedeniyle istedikleri başarıyı elde edememişlerdir. Aho Dağı savaşlarında 15 gün süreyle savaşılmış. Ruslar Tosunlu, Değirmencik ve Pervane köyleri ile çevresinde büyük kayıp vermişlerdir. Savaşı kazanmak için Ruslar ilk olarak bu savaşta, gemilerden başka deniz uçakları da kullanmışlardır. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

Erzurum'un işgalinden sonra (16 Şubat 1916), Araklı çevresinden Batı yönünde göç başlamıştır. Milis birliklerinin takviyesine rağmen, Of-Baltacı deresindeki cephelerin çözülmesi, Araklı'nın işgalinin de yakın olduğunun anlaşılmasına sebep olmuştur. Milis kuvvetleri bir yandan Osmanlı Ordusu'na destek vermiş, diğer yandan da yöre halkını koruma gayreti içine girmişlerdir. Araklı, 22 ay süren savaş döneminden, 37. Tümenin doğu yönündeki hareketi sırasında bir süvari bölüğü tarafından kurtarılarak çıkarılmıştır. (25 Şubat 1918), (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

Trabzon yöresindeki işgalin bitmesinden bir süre sonra imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918), İtilaf devletleri karşısında Osmanlı Devleti'nin yenilgisini kesinleştirmiştir. Bugünlerde Rusların yerini alan İngilizler, Rum ve Ermenileri himayeleri altına almaya başlamışlardır. Rum çetelerinin Pontus Devleti kurma hayalleri yanında Ermeniler de boş durmamışlardır. Erzurum kongresi ile birlikte mücadeleye başlayan Mustafa

Kemal ve arkadaşları Sakarya’da, Büyük Taarruz’da tüm işgalcilere karşı Anadolu halkıyla beraber vuruşmuşlar ve düşmanları püskürtmeyi başarmışlardır.

Araklı, Türkiye Cumhuriyeti döneminin büyük kısmını 1873’de ilçe olan Sürmene’ye bağlı olarak geçirmiştir. 1953 yılında Karadere ve Dağbaşı kazalarının Sürmene’den ayrılmasıyla kurulmuştur. Merkez ilçe 1840 yıllarında Trabzon valisi Hazine Darzade Osman Paşa’nın Karadere kenarında kurduğu bir Pazar yeri etrafında gelişerek bugünkü halini almıştır. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

4.C Araklı Bölgesinde Yaşam Biçimini Etkileyen Sosyal Faktörler

4.C.1 Sosyal Yapı

Türk toplum yapısının genelinde yaşanan toplumsal değişme Doğu Karadeniz toplum yapısında da yaşanmaktadır. Bu bölge, hareketli ve geçici bir nüfus barındırmaktadır. Bu da ilçedeki sosyal yapıyı etkilemektedir. Ayrıca Araklı ilçesindeki aile yapısı da yavaş yavaş değişim göstermektedir. Bu bölümde öncelikle Doğu Karadeniz bölgesindeki sosyal yapı ele alınacak, daha sonra ise Trabzon “Araklı” ilçesinin nüfus ve aile yapısı esas alınarak incelenecektir.

4.C.1.1 Nüfus Yapısı

Doğu Karadeniz Bölgesi son derece hareketli ve geçici bir nüfus barındırır. Bölgenin büyük kentleri, sahil, kasaba ve köylerinden göç alır. Doğu Karadeniz Bölgesine göç eden bu nüfuslar bu kentleri, Batı’ya göç etmeden önce geçici olarak konakladıkları yerleşme merkezleri olarak algılandılar. Göçmenlerin asıl umutları daha büyük şehirlerde daha iyi işler bulmaktır. 372 km² alana sahip olan Araklı’da 1997 nüfus sayımına göre nüfus 56.248 iken, 2000 yılı nüfus sayımında bu rakam 65.704’e yükselmiştir. İlçe merkezi nüfusu 1997’de 18.475 iken bu rakam 2000 yılında 25.019’a yükselmiştir. (Trabzon Yıllığı, 2000) Bundan 18 yıl önce Araklı’nın nüfusunun 82.000 olduğu göz önüne alınırsa bunca geçen zamana rağmen artan nüfusun Araklı da kalmadığı, başka illere göç ettiği anlaşılmaktadır. Artan nüfusa rağmen ilçe nüfusunun azalmasında bölgenin coğrafi ve ekonomik yapısının birinci derecede rolü vardır. Yapılan düzenlemeler, İmar Planları, yatırımlar istenilen seviyeyi henüz yakalayamamıştır. Bunun yanı sıra geçim imkanlarının tarım, hayvancılık ya da sanayiden elde edilemeyişi yoğun bir gurbetçilik akımı meydana getirmiştir. Ayrıca 1997 Genel Nüfus Tespiti sonuçlarına göre 1990-1997 döneminde Karadeniz bölgesi dışındaki diğer bölgelerde

nüfus artmıştır. Nüfus tespitinde bulunulan yere göre, yıllık nüfus artış hızının en yüksek olduğu bölge %27.67 ile Marmara Bölgesi, nüfus artış hızının en düşük olduğu bölge ise % - 5.16 ile Karadeniz Bölgesidir. (www.die.gov.tr)

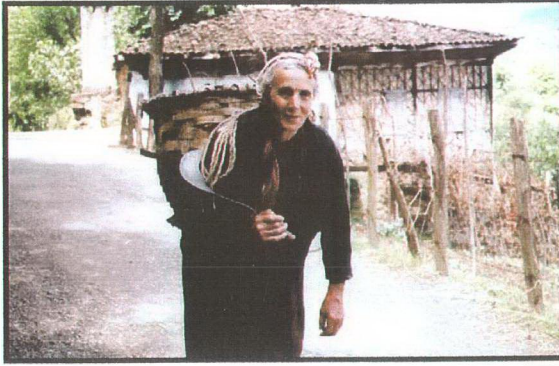
1968'li yıllarda Araklı-Bayburt yolunun açılması ile insanlar Araklı da bir gelecek görmüşler ve yavaş yavaş mülk edinmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda devlet yatırımlarıyla kısmi olarak da olsa desteklenen Araklı'da nüfus hızlı bir artış sürecine girmiştir. Tüm bu olaylar nüfusun esas kısmının başka şehirlere göç etmesine engel olamamıştır. Bu sebeple Türkiye'nin dört bir yanına yayılmış olan Trabzon'lu nüfus içerisinde, binlerce Araklı'ya rastlamak mümkündür.

Engelibeli arazi yapısı yüzünden Araklı'da nüfus yoğunluğu sahil kesimi ile iç kesimler arasında oldukça farklılık göstermektedir. Sahil kesimi deniz seviyesinden 500-600 m.'ye kadar devam eder. Bu seviyenin üzerinde arazi birden yükselir. 1000 m'nin üzerinde km²'ye düşen nüfus sayısı çoğu yerde 20'yi bulmaktadır. 2000 m'den yüksek yerlerde ise ancak yazın yaylalara çıkanlara rastlanır.(Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). Yaz mevsimi yaylalar için yaklaşık üç aylık bir dönemdir.

Araklı genelinde doğum oranı olarak kadın-erkek sayıları birbirine yakındır. Yalnız, erkekler çoğunlukla gurbete gittiklerinden, kadınların sayılarının fazla olarak algılanması doğaldır. Araklı nüfus yapısı olarak genç bir nüfusa sahiptir.

4.C.1.2 Aile Yapısı

Doğu Karadeniz Bölgesinde aile yapısı yavaş da olsa değişmektedir. Uzantılı ve yarı uzantılı aile tiplerini de katarsak toplumun özü olarak kabul edilen aileler toplam hane sayısının %82.55'i olarak hesaplanmaktadır. Tam anlamıyla Osmanlı tipi uzantılı aileler Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal hane sayısının % 27.6'sını ve kentsel hane sayısının %5.8'ini oluşturmaktadır. (Öymen Gür, 2000). Bu aile tipinde evin ve işin yöneticisi büyükbabadır. Aynı evde ikamet eden, çoluk çocuk sahibi evin oğlu ise babasının dediğini yapmak ve ailesini kültürel normlara göre yönetmek zorundadır. Bu aile tipine Araklı'nın köylerinde incelediğim evlerin çoğunda rastlanmaktadır. Birkaç evde ise çekirdek aile tipi mevcuttur. Yaşlı çiftlerin yalnızca % 5.46'sı kendi konutlarında bağımsız yaşam sürmektedir. Toplam hane adedinin % 6.7'sinde, ailede barınan yaşlı ve yaşlılar vardır. (Öymen Gür, 2000). Bölgede hane halkı ortalaması uzun yıllar 5-6 kişi olarak saptanmıştır.

Şekil 4.2 Çalışkan karadeniz kadını

Ailede reis babadır. Evin dışarı ile ilişkilerini baba sağlar. Alış-veriş yapar. Bağ-bahçe işinde kadın çalışır, erkek bazen bu konuda kadına yardımcı olur. (Şekil 4.2). Bu konuda kadına en çok yardımcı olan kişiler gelinleri ya da kız çocuklarıdır. Yaz döneminde çoğu aile reisi “geçici işçi” statüsüyle Araklı çay fabrikasında çalışır. Araklı’da çalışma mevsimi bahar ayı ile başlar. İnsanlar bağ bahçelerinin gübrelenmesinden sonra, tarlaların bellenmesine başlarlar. Daha sonra Ağustos ayı gibi fındık toplama zamanı gelir. Fındık toplanır, “Patos” denilen makinede işlenir ve elde edilen fındık ister fındık fabrikasına satılır isterse kullanılır. İlçenin güneyine doğru Karadere yolunun sağında yer alan fındık fabrikası, her yaz sonu gelen fındık yoğunluğu nedeniyle hareketli günler geçirir. Fındık toplama işlerinde önceden “imece” usulü vardı, ancak bu son dönemde toprak sahipleri işlerini yaptırarak “yevmiyeli” işçi bulmakta bile zorluk çekmektedirler. Bu durum bazı yorumları da beraberinde getirmektedir. Anlatılanlara göre; eskiden kıtlık zamanı insanlar bu tür işleri sadece karın tokluğuna yaparlarmış. Bu değişim ortaya çıkan kısmi refahın da göstergesi olmaktadır. Aile yapısındaki çeşitlenmeler bölgede konut tasarımında belirleyici bir rol oynamalı ve yeni tasarlanacak konutlar değişken hane halkı nüfusuna uyum sağlayabilmelidir.

4.C.2 Sosyo-Kültürel Yapı

Araklı ilçesinde eskisi kadar katı olmasa da geleneklere olan bağlılık devam etmektedir. Eğitim düzeyi ise maalesef çok düşük seviyededir. Araklı köylerinde hala daha okuma yazma bilmeyen insanlar mevcuttur. Bu durum da ilçenin sosyo-kültürel yapısını olumsuz etkilemektedir. Bu bölümde Araklı halkının yaşadığı kültürel etkinlikler, örf ve adetler, eğitim düzeyi ve bunların bölgenin sosyo-kültürel yapısına olan etkileri incelenecektir.

4.C.2.1 Örf, Adet ve Gelenekler

Araklı ilçesinde ailelerin çoğu eve bağlı yaşam süren dar ve orta gelirli bireylerden oluşur. Bölgedeki erkek nüfusun tek eğlencesi Pazar günleri maç izlemektir. Bunun yanı sıra kahve geleneği sürmektedir. Özellikle işsiz gençler ve emekliler kahvehanelere rağbet etmektedirler. Kadınların büyük çoğunluğu ev hanımıdır. Onların da tek eğlencesi komşu gezmeleri ve Araklı merkezde Perşembe günleri kurulan Perşembe pazarıdır. Trabzon ve çevresinden çok sayıda satıcı gelip bu pazarda tezgah açar. Köylerde yaşayan insanlar için de Perşembe günü bir bayram havasında geçer. Mutlaka o gün köyden veya köylerin her hanesinden bir ya da birkaç kişi pazara ulaşmak için Araklı'ya iner. Bu kişiler pazarda bir taraftan ihtiyaçlarını görürler, diğer taraftan da ürettikleri yağ, peynir, yumurta gibi mamüller ile sebze ve meyve türü ürünlerini pazarda satarlar. Kazandıkları paralarla ihtiyaçlarını görürler, o günün sonunda kendi köyleri için bekleyen araçlara binerek tekrar akşam köye dönerler. Köylere giden araçlarda yer ayırma telaşı yaşanır. Tüm bu telaşa rağmen köyün yaşlıları ve önde gelen insanları arabaya binmek için geldiği zaman en önde oturan insanlar mutlaka onlara yer verirler. Yaşlılara saygı Araklı insanı için vazgeçilmez bir niteliklidir. Pazar ihtiyacının yanında genç kızlar da Perşembe günleri çarşıya inerek çeyizlik bir takım eşyalar alırlar. Araklı ve köylerindeki evlenme yaş sınırı son yıllardaki sosyal değişime paralel olarak yukarıya doğru tırmanmaktadır. Eskiden evlilik çağı 15-16 yaşlarında kız ve erkekler için başlayabiliyordu. Ancak son dönemlerde sosyal refahın artması, kültürel etkileşimler ve diğer teknolojik gelişmelerden dolayı insan gücüne olan ihtiyacın azalmasıyla evlenmelerde yaş sınırı 30 yaşlarına kadar çıkmaktadır. Araklı ilçesinde şu an yoğunlukta olan evlenme yaş sınırı 20-30 yaşları arasındadır. Araklı ilçesinin insanı askerliğini yapmayana ya da bir iş veya meslek sahibi olmayana kızını vermek istememektedir. Bu bir bakıma kızlarının sosyal statüsünü ve ekonomik durumunu garanti altına almak demektir. Evlenmelerde eskiden çok sık uygulanan "başlık parası" uygulaması büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu, son yıllardaki sosyal gelişmişliğin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

4.C.2.2 Eğitim

Aşağıdaki tablo Araklı'daki eğitim faaliyetlerini göstermektedir.

Çizelge 4.1 Araklı ilçesindeki eğitim faaliyetleri

1999/2000	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Öğretmen	Okul
İlköğretim	4252	5081	249	57
Genel Lise	209	345	38	2
Meslek Lisesi	103	417	60	2

(Trabzon Yıllığı, 2000).

Trabzon ilçeleri toplam ilköğretim okulları sayısı 581'dir. Anadolu Öğretmen Lisesi, Lise, Ticaret Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Çok Programlı Lisenin tam kapasite ile eğitim ve öğretim faaliyetlerinde olması Araklı'nın geleceği açısından ümit vericidir. Bütün bunların yanı sıra çok yakında kurulacağı umulan ve Meclis Bütçe Plan Komisyonu'ndan kurulma kararı geçen Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne bağlı Araklı İletişim Fakültesi de katılırsa Araklı ilçesinin sosyal seviyesinin çıktısı gurur verici bir şekilde yükselmiş olacaktır. Belirtilmesi gereken önemli bir hususta, Araklı köy evlerinde gördüğüm insanların eğitim durumlarının seviyesidir. Toplam on köy gezildi ve bazı köylerde birkaç adet olmak üzere on bir adet anket yapıldı. Bu görüşmelerde insanlara eğitim durumları sorulduğunda çoğunun okuma yazması olmadığını gördüm. Bunun en büyük sebeplerinden birisi de konutlardan eğitim kurumlarına ve ilçe merkezine olan ulaşım güçlüğüdür. Araklı merkezde eğitim durumu şüphesiz daha iyi. Ancak köy halkının içinde bulunduğu durum yirmi birinci yüzyıl Türkiye'si için iyi bir tablo oluşturmamaktadır. Aslına bakarsak köylerde okul sorunu somut anlamda, yapı anlamında çözülmüş durumdadır. Eğitim ve öğretim verecek öğretmen açığı söz konusu olduğu için bu şekilde tablolar ortaya çıkıyor. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Araklı Merkez Halk Eğitim Müdürlüğü eğitim ve öğretim faaliyetlerine destek vermektedir. Eski ve hizmete uygun olmayan bir binada faaliyetlerini sürdürmesine rağmen son on dört yılda tam 695 kurs açarak toplam 10.463 kursiyere kurs bitirme ve başarı belgeleri verilmiştir. (Trabzon Yıllığı, 2000).

4.C.3 Sosyo-Ekonomik Yapı

Araklı ilçesinde son yıllarda ekonomik dengeler değişmiştir ve bu durum da sosyal yapıda değişmeler oluşmasına neden olmuştur. Bu bölümde ilçenin geçim kaynakları ve genel ekonomik yapısı irdelenecektir. Araklı'nın son yıllardaki sosyal yapısında oluşan değişikliklerin en önemli nedeni ekonomik dengelerin değişmesiyle ilgilidir. Avrupa'ya çalışmak için giden işçilerimiz ekonomik durumları güçlenmiş olarak geri dönmektedirler. Bunun doğal sonucu olarak da bu işçilerimiz yatırım yapmaya yönelmişler, özellikle toprak elde etmeye, arazi ve arsa almaya öncelik vermişlerdir. Bu durum, Araklı'nın yerli halkı açısından adaletsiz bir ortam oluşmasına sebep olmuştur. Bu durumun sebep olduğu en önemli sonuç ise arsa ve emlak fiyatlarının gerçek değerlerinin çok üstünde fiyatlara ulaşmış olmasıdır. Maddi durumu güçlü olmayan insanların artık Araklı'da mülk edinmeleri eskiye göre çok zorlaşmıştır.

İlçe sınırları içerisinde yaklaşık 37.200 hektarlık alan vardır. Bu alanın 10.42 hektarlık bölümü tarım alanı, 16.200 hektarlık alanı orman, 7.650 hektarlık alanı çayır-mera ve 2.925 hektarlık alanı da boş arazidir. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). Bölgede tarım faaliyetleri her mevsim devam etmektedir.

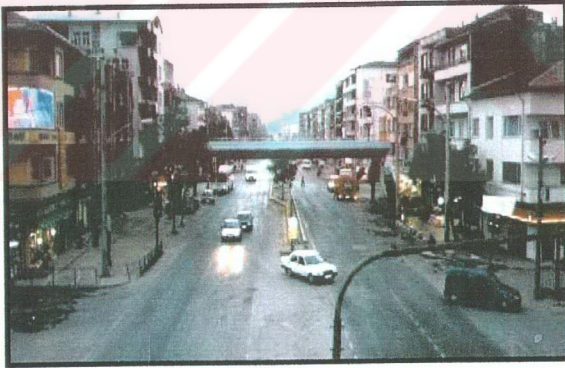
Eskiden Araklı'nın en önemli tarım sahası olan Karadere Ovasında tarımsal faaliyetler "Ortakçılık" şeklinde yapıldı. Şu anda ise bu durum ortadan kalkmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri ovanın tarıma ayrılan alanının inşaat sektörü ile azalmış olmasıdır. Bunun yanı sıra ortakçılık yapan kişilerin ekonomik durumlarının eskiye nazaran gelişmiş olması da etkenlerden birisidir. Son yıllardaki hızlı arsa satışı ve tarım alanlarının mesken alanına çevrilip parselenip satılmasıyla bu aileler elde ettikleri toprakların büyük bir kısmını satarak ellerinden çıkarmışlardır. Günümüzde Araklı merkez arazisi, çoğunluğu köylerden gelip yerleşen insanların eline geçmiş durumdadır. Emlak edinme arzusu devam ettikçe uygun fiyatlar karşısında satacak toprağı olan ilçenin yerlileri ellerinde kalan bütün toprakları da çıkarabileceklerdir.

Günümüzde, daha çok köylerde, fındık toplama mevsiminde kiralık işçi tutulması söz konusudur. Bunlar belli bir ücret ve yemek karşılığı çalışırlar. Büyük fındık sahipleri bu alandaki fiyatları ve piyasayı belirler. Fındık toplama mevsimi ilçede en hareketli günlerin yaşanmasına sebep olur. Büyük şehirlerde yaşayan ilçe ve köy sakinleri Araklı'ya gelirler. Böylece iç turizmde gözle görülen bir hareketlilik yaşanır.

4.D Araklı Bölgesindeki Toplumsal Yaşam Biçiminin Mekan Düzenlemesine Yansımaları

Araklı ilçesinin ilk yerleşim alanı olan batı bölümü arazi ve arsa bakımından yeterince değerlendirildiğinden ilçenin büyümesi doğuya Küçükdere'ye doğru olmaktadır. Bir diğer büyüme de Karadere boyunca Kaşıkçı hanlarına doğrudur. Daha şimdiden Ayvadere köyü sakinleri hemen hemen bütünüyle kanal boyunca uygun buldukları alanlara evlerini yerleştirmişlerdir. Gelecekte Araklı, bir taraftan doğuda Küçükdere'ye diğer taraftan Konakönü'ne, güneyden de Kaşıkçı hanlarına kadar genişlemiş bir yerleşim alanı haline gelecektir.

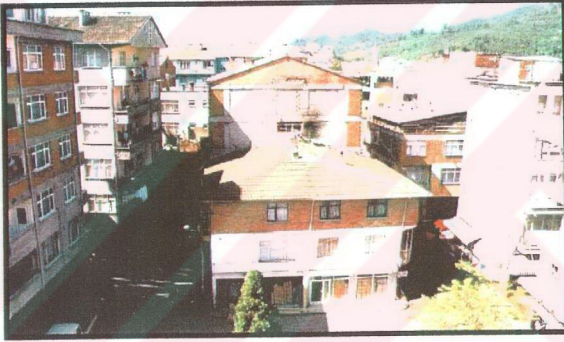
Araklı'yı kuzey-güney doğrultusunda uzanan yaklaşık 10m. genişliğe sahip Millet Caddesi ikiye ayırmıştır. (Şekil 4.3). Millet Caddesindeki eski yapılar yerini yeni ve modern yapılara bırakmaya başlamışlardır. Bu anlamda birçok eski yapı yıkılarak yeniden planlı ve projeli olarak yapılmaya başlanmıştır. Gerek Millet Caddesinde, gerekse Trabzon-Rize yolu boyunca ve de mahalleler arasındaki yapıların genellikle birinci katları dükkan şeklinde düşünülmüştür. Yapılar 4 veya 5 katlıdır. Araklı'da son zamanlarda hızlı bir inşaat gelişmesi olmasına rağmen kaliteli ve mimari özelliği olan yapıların yapıldığı söylenemez.

Şekil 4.3 Araklı millet caddesi

İlçenin merkezinde bütünüyle, çevre düzenlemesinden, şehircilik ilkelerinden yoksun, sanki gelişigüzel yerleştirilmiş yapılar hakimdir. Yeni yapıların tasarımında bölgenin iklimsel özellikleri görmezden gelinmiş, çevre ile sağlıklı bir ilişki kurulamamıştır. Yoğun yağmur, yüksek rutubet oranı, bölgede yapı fiziğinin ciddi olarak göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Yapılar kültürel geçmişin hiçbir izini taşımamakta, kullanıcıya ve gözlemciye geçmişten hiçbir mesaj vermemektedir. Konut planlarının çözümlerinde ne

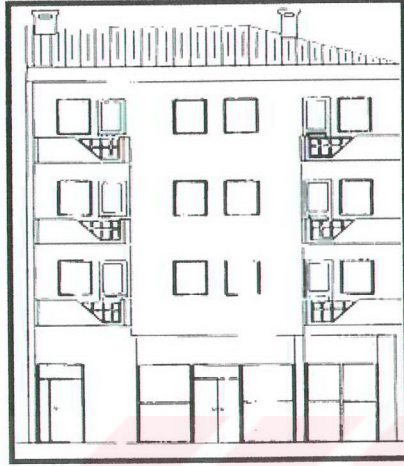
toplumsal ne bireysel farklar ve ne de kültür bilinci bir kaygı olarak hissedilmektedir. Konutlar gelişigüzel, adeta kendiliğinden oluşmaktadır. Araklı merkez ilçede yaşayan gördüğüm bir çok yöre insanı yeni binaların manzarasız oluşu üzerinde önemle durmaktadırlar. Memnun oldukları konu ise yeni yapıların teknolojilerinin güvenilir olmasıdır.(?) Ama bunun yanında hiçbir otantik değere sahip olmayışları da yöre insanını rahatsız etmektedir. Yeni konut gruplarının çevre ile ilişkileri zayıftır. Çevreden kopuk, bağımsız karmaşık üniteler olarak yorumlanmaktadır. İnsan sağlığı ve fiziksel çevre denetimi konusundaki performansları açısından da pek sağlıklı oldukları söylenemez. Bahçeli olmayışları da diğer önemli bir eleştiri nedenidir. Kısaca yeni konutların yeni olmaktan başka olumlu yanı yoktur. (Şekil 4.4). Ayrıca ilçenin merkezinde rahatsız edici bir görüntü kirliliği söz konusudur.

Şekil 4.4 Araklı çarşından görünüm

Şekil 4.5 Araklı çarşından görünüm

Şekil 4.7 Araklı çarşısı evi cephe örneği (Araklı Belediyesi)

Araklı'nın köylerinde mevcut olan yapılar, ilçenin merkezinde yer alan yapılardan daha düzenli ve mimari özellikleri olan yapılardır. Bu yapı tipinde evin yarısı tamamen kesme taştan olup, kalan kısmı “dolma” dediğimiz küçük kesitli ağaçların yatay ve dikey olarak dizilmesiyle oluşturulur. Ağaç araları genellikle taş ve çamurla doldurulmuştur. (Şekil 4.8)

Bölge geleneksel ahşap sistemlerin kültür, iklim, topoğrafya ve sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak gelişen birçok örneğini bünyesinde barındırır. Ahşap malzemenin kullanım esnekliği, doğal bir malzeme oluşu ve bölgede her zaman elde edilebilir oluşu bu malzemenin seçilmesinde en önemli etkindir.

Şekil 4.8 Araklı evlerinde uygulanan “Dolma” örneği

Bölgede ve dolayısıyla Araklı ilçesinde iki tip yerleşim söz konusudur. Bunlardan birincisi “sürekli yerleşmeler”, ikincisi ise “geçici yerleşmeler” dir.

a) Sürekli Yerleşmeler : Şehir, kasaba ve köylerde görülen, yöre halkının yaz-kış yaşadığı yerleşme tipidir.

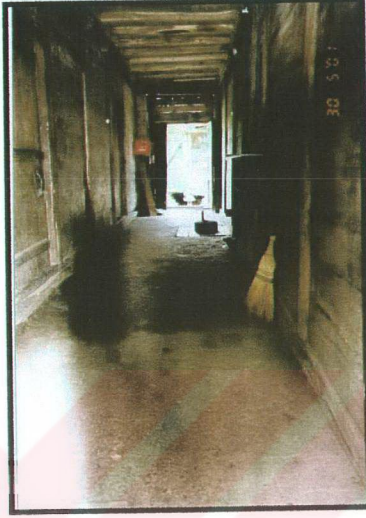
b) Geçici Yerleşmeler : Bu tip yerleşmede kırsal kesimde yaşayan insanlar, yaz aylarında yüksek kesimlere, yaylalardaki evlerine hayvanları ile birlikte yerleşirler. Bu yerleşim kışın son bulur. Amaç; yağ, peynir vb. ürünler elde ederek bu ürünlerden gelir sağlamaktır. Bu yerleşmeler 1500 ile 2500 rakımlar arasındaki bölgelerde bulunur. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). Bu tip yerleşmelerde evde tek oda ve onun önünde geniş bir veranda bulunur. Veranda taş malzemedir ve genelde gündüz kullanılır. Evlerde ise duvarları oluşturan kütükler doğrudan toprağa oturur.

Araklı evlerinin ana ögesi mutfaktır. Odaların ölçüleri birbirlerinin hemen hemen aynıdır. Mutfak büyüktür, çünkü pişirme, oturma, yemek ihtiyaçları çoğunlukla bu mekanda karşılanmaktadır. Mutfaklar yöre halkı tarafından tüm etkinlikleri içinde barındıran çok amaçlı mekanlar olarak algılanmakta, geleneksel yaşama alanı görevini görmekte ve toplumsal önemlerini sürdürmektedirler. Bu kısım “açık ateş” ya da “aşhane” diye adlandırılır. (Şekil 4.9). Bu bölmeler taştandır. İçine odun konularak yakılır ve yemekler odun ateşinde pişirilir.

Şekil 4.9 Açık ateş örneği

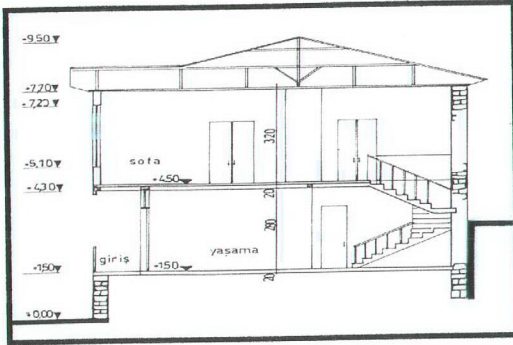
Evlerde görülen bir başka öge de “hayat” kısmıdır. Hayatın görevi ev içinde geçişlerin düzenini sağlamaktır. “Hayat”a açılan yatak odaları genellikle evin oğullarının eşleriyle beraber kaldıkları odalardır. Araklı köy evlerinde “gusülhane” geleneği sürmektedir. Banyoda küvet yerine bir kurna, çoğunlukla da bir ahşap iskemle mevcuttur. Toplumumuzda Türk hamamındaki gibi oturarak yıkanma alışkanlığı sürmektedir. Yaptığım görüşmelerde yöre halkının % 60’ı küvetli banyoyu tercih etmektedir. Ama yine de yaşanmış ve hala yaşanmakta olan bir kültürün devamı olarak küvetin rahatlığını yaşamaktansa, küveti kilim ve keçe yıkamakta kullandıkları da bir gerçektir. Ayrıca küvetlerin doldurulması yolu ile banyo yapmak İslami anlayışla uyuşmamaktadır. Bu durum da örf ve adetlerine, dini gereklerine önem veren yöre halkı için göz önüne alınması gereken bir husustur. Bu nedenle yeni tasarlanacak konutlarda oturmalı küvet düşünülmesi bölge insanı için daha uygun olacaktır. Bunun yanı sıra evin en yaşlısına ait olan ve “baş odası” diye nitelendirilen bir mekan mevcuttur ki, bu genelde evin giriş kısmında yer alır. Bu mekanda oturan evin büyüğü gününü çoğunlukla burada geçirir, yemeği odasına gelir ve gerekirse de odasında bulunan gömme banyodan da yararlanabilir. Bir nevi evin en önemli odası “baş odasıdır” diyebiliriz. Evin reisi bu odadan bahçenin çoğu bölümünü kontrol altında tutabilme olanağına da sahiptir. Esasen baş odasının mekan içerisindeki yeri planlama esnasında bu hakimiyeti sağlayabilecek şekilde düşünülmüştür. Bir de “selamlık” kısmı mevcuttur. Selamlık kısmının görevi ise isminden de çağrışım yapacağı üzere eve gelenlerin karşılandığı mekandır. (Şekil 4.10). Bu iki unsur Karadeniz evini hatta Türk evini diğer Avrupa evlerinden ayıran en önemli özelliktir. Türk kültürünün mekana yansımaları olarak da açıklayabiliriz. Hayat manzaraya bakar şekilde tasarlanmıştır. Selamlık kısmı ise evin giriş ve çıkış kapılarının arasında yer alır. Trabzon-Araklı bölgesinde yer alan köy evlerinin hepsinde aynı olay söz konusudur. Evin ocaklığının yani “açık ateş” denilen ateş yakılan yerinin ve yanındaki kiler odasının bulunduğu kısım genellikle kesme taştan yapılan bu evlerin diğer bölümleri dolma özellik gösterirler. Hayat ve yatak odalarının bulunduğu yerin altı da, kışın ısınmaya yardımcı olsun diye arazi eğiminden yararlanılarak hayvan barınağı olarak tasarlanmıştır.

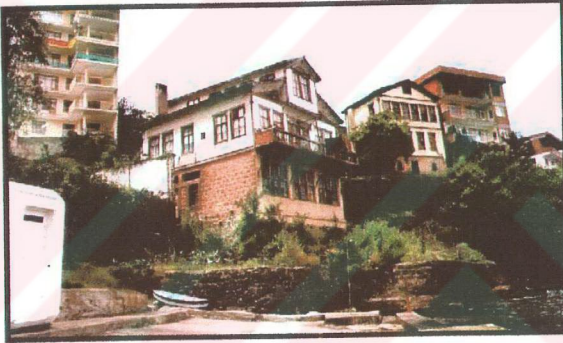
Şekil 4.10 Selamlık

Araklı köylerinde genellikle ve çoğunlukla kullanılan ev tipleri bu şekildedir. Görüştüğüm yöre halkı genel hatlarıyla otantik evlerden hoşlanmaktadır. Ama bu tip evlerin onların gelecekte sahip olmak istedikleri ev tipi olmadığı da açıktır. Otantik evlerin hoşlarına giden en belirgin özellikleri, müstakil, bahçeli ve mahrem olmaları, en çok şikayet ettikleri konu ise tuvalet ve banyo mekanlarının özellikle tuvaletin konutun dışında olmasıdır. Bunun yanında evlerin eski ve köhne olmaları, döşemelerin çatırıyor, tavanın dökülüyor olması vb. şikayetler toplam şikayetlerin % 28'ini oluşturmaktadır. Eski evlerden şikayet etmeyenlerin çoğunluğunu ise bu evlerin içinde sürekli yaşamak zorunda kalanlar oluşturmaktadır. Yöre insanının bir özelliği de yaşadığı durum ne olursa olsun katlanmasını bilmesidir. Yani elinde olana kanaat etmesidir.

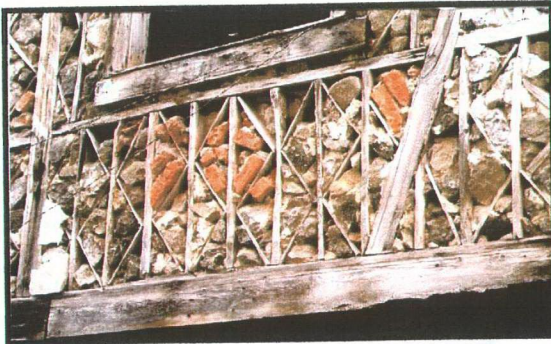
Konaközü civarında yer alan evler daha farklı bir tasarım örneği sergilerler. Buradaki yapılar iki katlıdır. Araklı'nın diğer köy evlerinde incelenen ev planlarında genellikle iki katlı olan evlerin alt katları hayvan barınağı olarak düşünülmüştür. Oysa Konaközü'nde şu an mevcut olan ve yıkılmaya yüz tutmuş evlerin her iki katı da insanlar için düşünülmüştür.(Şekil 4.11, 4-12).

Şekil 4.11 Konaközü evi kesiti

Şekil 4.12 Konaközü'nde eski ve yeni yapı örneği

Şekil 4.13 Dış cephe örneği

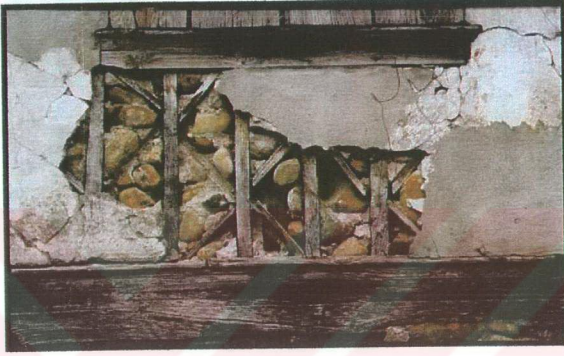
Araklı köylerinde iki katlı bu evlerden çok fazla bulunmaz. Evin dış cepheleri “barastal ve reyka” denilen ağaçlar ile şekillenir. Daha sonra bunların arası “Hibar” denilen küçük taş ve çamur karışımı ile doldurulur. (Şekil 4.13). Bu durum kısım soğuşundan ve yazın sıcakından insanları korur. Bu özellik Araklı'nın en uzak köy evinde dahi mevcuttur.

Şekil 4.14 Konakönü evlerinin kıyıya yerleşimi

Son dönemde gerek Araklı merkezde gerekse köylerde beşik çatı örtüsünün yerine düz çatı kullanılmaktadır. Bunun nedeni bir taraftan üretilen mahsulün kurutulması (özellikle fındık) ve diğer ihtiyaç fazlası eşyanın konulması içindir. Ayrıca Araklı konum itibariyle deniz seviyesinin biraz altında bir arazi yapısına sahip olduğundan yapılan binalar önce 1 m.'lik taş duvarlar üzerine ya da beton dolgu üzerine inşa edilir. Zemin katlar su basman seviyesine kadar bütünüyle, üst katlarda ise kuzey-batı tarafları taş duvar diğer taraflar ise dolma duvardır. Taş duvarlar düzgün yonu veya moloz taş olarak inşa edilir. Dolma duvarlar ahşap iskelet arasına taş parçalarının doldurulmasıyla elde edilir. Cepheler ve sofa çıkarmaları bağdadi olarak yapılmıştır. Araklı evlerinin ana malzemesi taştır. Taş malzeme genellikle şehre yakın olan taş ocaklarından elde edilen gri renkteki kalker taştır. Ahşap malzeme içerisinde en çok kullanılan sarı çamdır. Bunu kestane, gürgen, ceviz gibi ağaç türleri izler. Ahşabın yapıda kullanıldığı alanlar; çatı, döşeme ve duvarlarda dolgu malzemesi olarak kullanılır. Duvarlarda içte ve dışta kullanılmaktadır. Dış duvarlarda konstrüksiyon kurulduktan sonra ara malzemeler (kerpiç, taş, tuğla) dolgu olarak kullanılmaktadır. Alçı ise eski evlerin tepe pencereleri ve ocaklarında kullanılmıştır. (Çakır, 2000). Evlerin çatıları çoğunlukla beşik çatı tarzındadır. Ahşap malzeme, çatı konstrüksiyon kuruluşunda ve çatı altı tavan kaplamasında kullanılmıştır. Çatı örtüsünde ahşap çatı üzerine kiremit döşenmiştir. Bölge yağışlı olduğu

için saçaklar dışı taşkındır. Döşemelerde ise kirişler ve latalar ile beraber kullanılmaktadır. 2.5-3 cm kalınlığında, 20-25 cm genişliğinde kaplamalardır. Dolgu malzemesi olarak da ahşap kullanılmaktadır. Küçük kesitli ağaçların yatay ve dikey olarak dizilmesiyle oluşturulur. (Şekil 4.15). Ancak bu durumda da ısı problemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ahşap malzeme cepheelerde yer alan cumbalarda payanda olarak da kullanılmaktadır.

Şekil 4.15 Duvar örneği

Doğu Karadeniz köy evlerinin ve Araklı ilçesinin vazgeçilmez bir parçası da seranderlerdir. Seranderler; içerisinde tüm gıda maddelerinin barındığı, konutla çok sıkı ilişkisi olan, kereste briket, alçı, saç ve kiremit malzemeleri kullanarak oluşturulmuş ambarlardır. (Şekil 4.16).

Seranderlerden günde birden fazla gerekli gıda maddeleri alınır. Bu sebeple ulaşım en kolay ve en kısa yoldan olmalıdır. Üst kata ulaşım, kullanıldıktan sonra kaldırılabilen portatif merdivenlerle sağlanır. Çoğunlukla çardak kirişlerine, yerden 80-100 cm kadar yukarıda ahşap merdiven astılmıştır. Yere kadar indirilmemesinin nedeni ise, depolanan gıda maddelerini korumak amacıyla farelerin kolaylıkla ambara tırmanmasını önlemektir. Çardağa asılmış merdiven basamaklarına taşınabilir ilkel merdivenlerle ulaşılır, kullanıldıktan sonra kaldırılır. (Şekil 4.17).

Seranderler, yapımında kullanılan malzeme cinsine göre bölgesel farklılıklar gösterebilir. Örneğin Trabzon'un batısında yer alan Vakfikebir bölgesindeki seranderler tek tip ahşap malzemeden yapılmıştır. Oysa Araklı'daki seranderlerin yapımında ahşabın yanında pişmiş ve pişmemiş toprak malzeme de kullanılmıştır. Yapı malzemesi olarak kereste, briket, alçı saç ve kiremit kullanılmıştır. Kereste bütün seranderlerde kullanılan bir malzemedir. Seranderlerin alt kısımları briketle örtülür. Bölgesel farklılıklara rağmen her iki seranderin de kullanım

amacı aynıdır. İçerisinde fındık, mısır vb. gıda maddelerinin yanında gereksiz ev aletleri de barındırılabilir.

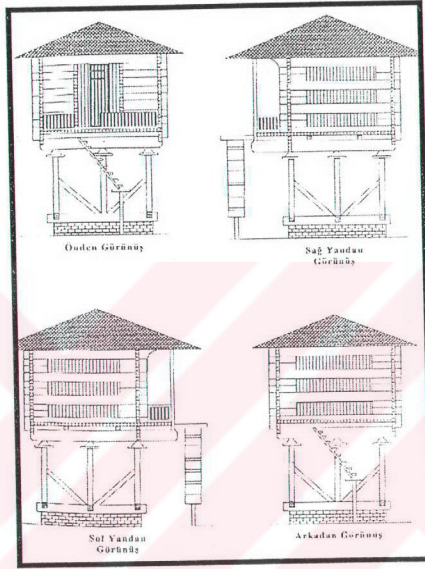

Şekil 4.16 Yeşilyurt köyü serander örneği

Şekil 4.17 Ayvadere köyü serander örneği

Doğu Karadeniz'de yaz aylarında nem fazlalığı yüzünden bunaltıcı sıcaklar oluşur. Sıcak havanın etkisinden kurtulmak için bazen yatak odası yerine seranderlerin de tercih edildiği görülür. Bazen de kalabalık misafiri gece barındırma zorunluluğu doğduğundan evin halkı seranderlere çekilerek odalarını konuklara bırakırlar.

Şekil 4.18 Farklı cephelerden serander örnekleri

Seranderler motifli havalandırma delikleri, özenle işlenmiş kirişleri, kullanım amacındaki kararlılığı ile Araklı köy evlerinde ve genelde Doğu Karadeniz yerleşme birimi içinde konutların yanında anlam kazanırlar. (Şekil 4.18).

4.D.1 Araklı Bölgesinde Yapılan Anketler ve Amacı

Araklı köy evi plan tiplerinin sağlıklı değerlendirilebilmesi amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Ankette yöneltilen sorular, ekler bölümünde yer almaktadır. Araklı'nın değişik köylerinde ve Araklı ilçe merkezinde birçok aile ile görüşülmüştür. Böylece köy evi plan tipi ve kullanım konforu ile, ilçe merkezinde mevcut apartman tipi konutların kıyaslanabilme olanağı doğmuştur. Ankete katılan ailelerin konutlarına tek tek girilerek yaşadıkları ortam gözlemlenmiş ve evlerin rölemleri çıkartılmıştır. Ailelere toplam 33 soru yöneltilmiştir. Anket soruları soru-cevap tarzında hazırlanmıştır. Son üç soru ise, daha evvel köy evinde

yaşayıp, şu anda apartman tipi konutta ikamet etmekte olan ailelere yönelik hazırlanmıştır. Kullanıcılar rahat bir ortamda sorulara objektif cevaplar vermiş ve çalışmanın, kullanıcının kendi evinde yapılması ailenin yaşam biçiminin gözlemlenmesinde yol gösterici olmuştur.

Bu anket çalışmasının hedefi; Araklı ilçesinin köy evi plan tiplerinin, bu bölgenin insanının sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve aile yapısına, toplum yaşantısına uygunluğunun araştırılması, iklim şartlarına uygun tasarlanıp tasarlanmadığının anlaşılması ve kullanıcının gereksinmelerine cevap verip vermediğinin saptanmasıdır. Aşağıda; yapılan 11 anket çalışması ve araştırılan konutların röleveleri yer almaktadır.

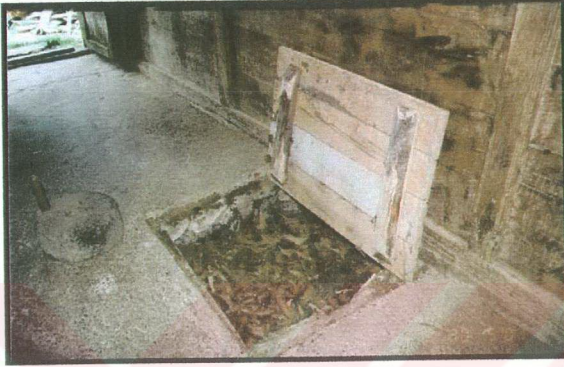
Anket 1

İlk anket çalışması Yeşilyurt beldesine ait köy evinde yapılmıştır. Ankete katılan kullanıcı Araklı doğumlu, 20 yaşında, lise mezunudur. Bu konut, kullanıcı ve ailesi için “geçici yerleşim tipi” ndedir. Aile nüfusu; gelinler, torunlar ve çocuklarla beraber toplam 16 kişidir. Evde aile reisi annedir. Konut yaklaşık 150 m² alana sahip, taş, dolma ve ahşap esaslı bir yapıdır. Kullanıcının en çok şikayet ettiği konu ise banyonun evin içinde olmayışı ve tuvaletin yetersizliğidir. Konut, giriş katında 5 oda, 1 mutfak, selamlık ve hayat bölümlerinden oluşmaktadır. Balkon veya terası yoktur. Mutfak yeterli büyüklüktedir. Yemekler genelde mutfakta yenmektedir. Kış aylarında ise yemek ihtiyacı odalarda giderilmektedir. Konutta kiler odası kaldırılmış ve odaya eklenmiştir. Ayrıca tuvalet de yapıya sonradan eklenmiştir. Konut, kışın soğuk yazın ise serin olmaktadır. Isınma ihtiyacı soba ile giderilmektedir.

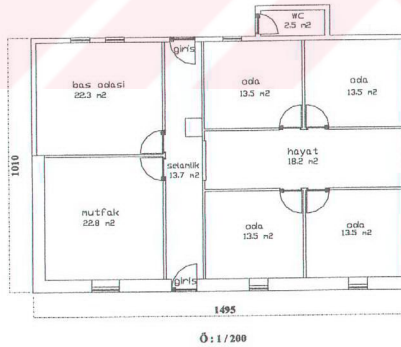
Şekil 4.19 Yeşilyurt'a giderken virajlı yollar

Çocukların ve aile büyüklerinin kendilerine ait odaları mevcuttur. Çoğu Karadeniz evleri gibi bu yapıımız da, tepede, dik yamaçlardan birine inşa edilmiştir. Bu yüzden kışın esen sert rüzgar yapıyı olumsuz etkilemektedir.

Şekil 4.20 Kepenk

Bu konuta ulaşım oldukça virajlı ve engebeli yollardan geçerek mümkün olmuştur. (Şekil 4.19). Bina yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahiptir. Giriş ve çıkışı kapıları karşılıklıdır. Aradaki

Şekil 4.21 Yeşilyurt beldesi köy evi plan tipi

bölüm “selamlık” adını alır. Selamlık kısmının orta bölümünde “kepenk” denilen ve hayvan barınağına iniş çıkışı sağlayan bir kapakçık mevcuttur. (Şekil 4.20). Döşeme taş malzemedir. Mutfak ve baş oda binanın kuzey-batı tarafında kalır ve bu kısımlar taş duvar olarak (50 cm)

örtülmüştür. Diğer tarafta ise 4 odanın kapısının açıldığı “hayat” bölümü mevcuttur. (Şekil 4.21). Hayat odalarının altında kalan mekan ise “hayvan barınağı” olarak adlandırılır. Bu barınakların yanında hayvanların yiyeceklerinin bulunduğu girişi ayrı bir bölme mevcuttur. Bu mekanlar arazinin eğiminden istifade edilerek oluşturulmuştur. (Şekil 4.22). Binanın üstünde “dirane” denilen kuru baklagillerin veya fazla eşyaların konulduğu kısım mevcuttur. Diraneye çıkış genelde evin içersindedir. Ancak bu yapıda çıkış dışarıdan verilmiştir.

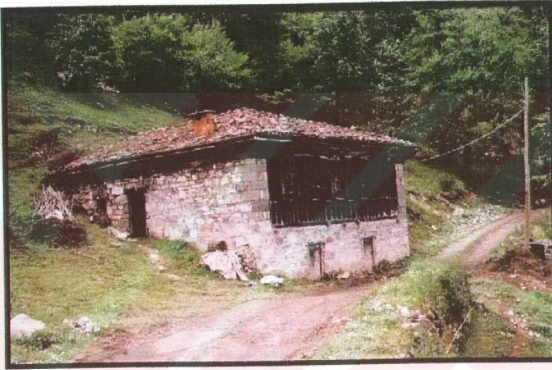
Şekil 4.22 Yeşilyurt köy evi arka cephesi

Şekil 4.23 Yeşilyurt köy evi ön cephesi

Anket 2

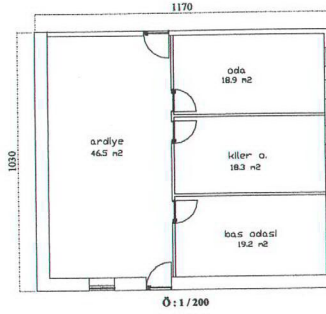
Bu çalışmamız da yine Yeşilyurt Beldesine ait bir köy evinde yapılmıştır. Ankete katılan kullanıcımız Araklı doğumlu, 53 yaşında, okuma yazma bilmeyen bir ev hanımıdır. 53 yıldır Araklı' da oturmaktadır. Şu anda bu konutta 3 kişi ikamet etmektedir; anne, kayınvalide ve gelin. Konut yaklaşık 120 m² alana sahip, taş, dolma ve ahşap esaslı malzemelerden yapılmıştır. (Şekil 4.24). Konut içerisinde banyo, tuvalet, su ve elektriğin konut içerisinde olmayışı hissedilen en büyük eksikliklerdir. Konut 2 oda, 1 kiler odası ve girişte mutfak / ardiye, alt katta ahır bölümlerinden oluşmaktadır. (Şekil 4.25).

Şekil 4.24 Yeşilyurt beldesine ait köy evi

Mutfak büyüklüğü yeterli, ancak kullanımı kolaylaştıracak donanım mevcut değil. Yemek yaz-kış odada yenmektedir. Yapı kışın soğuk, yazın ise serin olmaktadır. Isınma sorunu soba yakılarak çözümlenmiştir. Çocuklara ait bir bölüm yoktur. Aile büyüğüne ait bir bölüm yani baş odası tasarımda düşünülmüştür. Bu konut tipi de, çoğunlukla yazın kullanıldığı için “geçici yerleşim tipi” ne girmektedir.

Bu yapıda da eğimden faydalanılarak alt katta hayvan barınakları ve yiyeceklerinin saklandığı bölüm bulunmaktadır. Girişte solda ardiye / mutfak olarak kullanılan bir alan mevcuttur. (Şekil 4.26). Sağ tarafta ise 3 oda yan yana dizilmiştir. Binanın ön cephesi yayla, dağ manzarası görmektedir. Diğer pek çok yapıda olduğu gibi bu yapıda da giriş ve çıkış kapıları karşılıklıdır. Bina taş ve dolma malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

Şekil 4.25 Yeşilyurt beldesi köy evi plan tipi

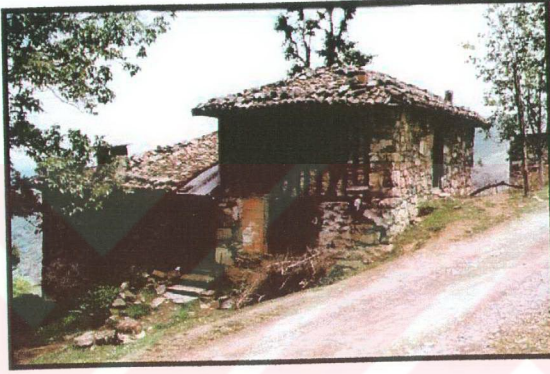

Şekil 4.26 Mutfak / ardıye bölümü

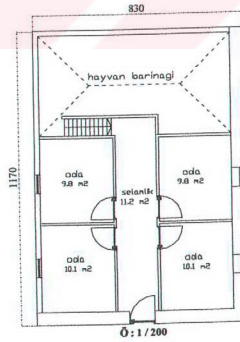
Anket 3

Bu çalışmamız da yine Yeşilyurt köy evine örnek teşkil etmektedir. Kullanıcımız Sürmene doğumlu, 70 yaşında, okuma yazma bilmeyen bir ev hanımıdır. Kendisi 68 yıldır Araklı' da oturmaktadır. Aile nüfusu 2 kişiden oluşmaktadır. Arazi işlenerek elden edilen ürünlerden gelir sağlanmaktadır. Ailede reis kocadır. Konut yaklaşık 98 m² alana sahip, taş, dolma ve ahşap esaslı bir yapıdır. (Şekil 4.27). Konutun tasarımı kullanıcının ihtiyaçlarına cevap vermemektedir. Yine bu konutta da su, elektrik, banyo ve tuvalet bulunmamaktadır. Mutfak

büyüklüğü yeterli ama kullanımı kolaylaştıracak donanım mevcut değildir. Yemek yaz-kış odada yenmektedir. Odalar doğal havalandırma koşullarına sahiptir. Kışın soğuk yazın serin olmaktadır. Isınma sorunu soba yakılarak çözülmeye çalışılmıştır. Konutta çocuklara ve aile büyüklerine ait bir bölüm yoktur. (Şekil 4.28). Konutun inşa edildiği arazi eğimli, yayla manzaralı bir arsadır. Tepede olduğu için rüzgar olumsuz etki yaratmaktadır. Bu konut çoğunlukla yazın kullanıldığı için “geçici yerleşim tipi” ne bir örnek teşkil eder.

Şekil 4.27 Yeşilyurt beldesinde bir köy evi

Şekil 4.28 Yeşilyurt beldesi köy evi plan tipi

Anket 4

Bu çalışmamız Yeşilköy’de bir konut kullanıcısı ile yapılmıştır. Kullanıcı, Araklı doğumlu, 40 yaşında, okuma yazma bilmeyen bir ev hanımıdır. 40 yıldır Araklı ‘da ikamet etmektedir. 4 kız, 4 erkek sahibi olan ailenin nüfusu 10 kişiden oluşmaktadır. Ailenin geçim kaynağı yazın köyde arazi işlemek, kışın ise çarşıda çalışmaktır. Konut yaklaşık 90 m² taş, dolma ve ahşap esastır. Şikayet edilen konu ise, diğer yapılarda olduğu gibi bu yapıımızda da tuvaletin dışarıda olması, banyo mekanının olmamasıdır. Yapıda balkon ve teras mevcut değildir. Mutfak ise yeterli kullanım alanına sahiptir. Yemek çoğunlukla yaz-kış mutfakta yenmektedir. Odalar doğal havalandırma koşullarına sahiptir. Konut kışın soğuk yazın serin olmaktadır. Çocukların kendilerine ait odaları mevcuttur. Eğimli arazi üzerine inşa edilen yapı çoğunlukla yazın kullanıldığı için “geçici yerleşim tipi”ne örnek teşkil eder.(Şekil 4.29)

Şekil 4.29 Yeşilköy’de bir köy evi

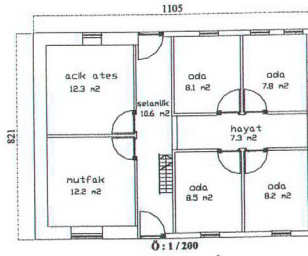
Bu yapı da mimari tasarım olarak diğerlerinden farklılık göstermemektedir. Giriş ve çıkış kapıları diğerlerinde olduğu gibi karşılıklı düşünülmüştür. Selamlık ve hayat bölümü mevcuttur. Açık ateş ve mutfak kısmı taş duvar, diğer yerler dolma olarak tasarlanmıştır. (Şekil 4.30). Selamlık bölümünde zemin kat ile dirane arasındaki bağlantıyı sağlayan merdiven mevcuttur. (Şekil 4.32). Her odada ve giriş kısmında el ayak yıkamak için kullanılan abdesthaneler mevcuttur. Tuvalet diğer yapılarda olduğu gibi dışarıda düşünülmüştür. Hayat ve selamlık bölümünün döşemesi taş, diğer yerlerin döşemesi ise ahşap olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4.30 Açık ateş

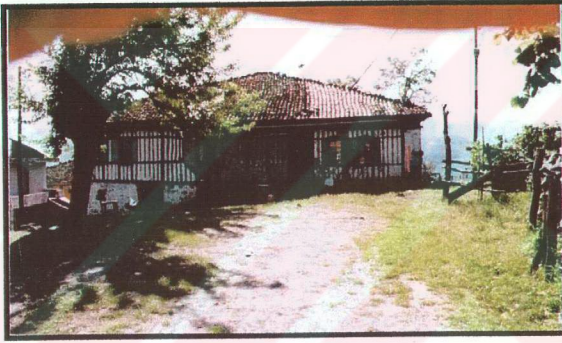
Şekil 4.31 Yeşilköy evi pencere örneği

Şekil 4.32 Yeşilköy evi plan tipi

Anket 5

Bu çalışmamız Araklı Merkezköy evine örnek teşkil etmektedir. Kullanıcı 48 yaşında, Giresunlu, ilkokul mezunu bir ev hanımıdır. Aile nüfusu 2 kişiden (kocas ve kendisi) oluşmaktadır. Konut yaklaşık 140 m², taş, dolma ve ahşap esaslı malzemelerden yapılmıştır. (Şekil 4.33). Diğer konutlarda olduğu gibi bu konutta da en çok şikayet edilen konu tuvaletin ve banyonun olmayışıdır. Mutfak ise yeterli kullanım alanına sahiptir. Yemek yaz-kış odada yenmektedir. Konutta mekansal değişiklikler yapılmış. İki oda iptal olmuş, ayrıca mutfak kısmına tezgah yaptırılmıştır. Konut kışın soğuk, yazın ise serin olmaktadır. Çocukların ve aile büyüklerinin kendilerine ait odaları mevcuttur. Bu konut da çoğunlukla yazın kullanıldığı için "geçici yerleşim tipi" ne örnek teşkil etmektedir. (Şekil 4.34).

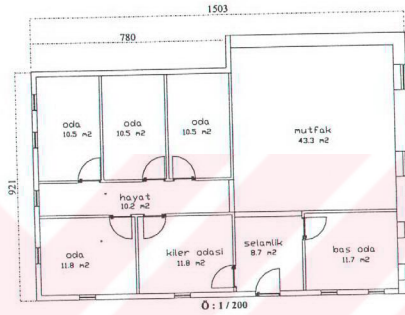

Şekil 4.33 Merkezköy evi ön cephesi

Şekil 4.34 Merkezköy evi arka cephesi

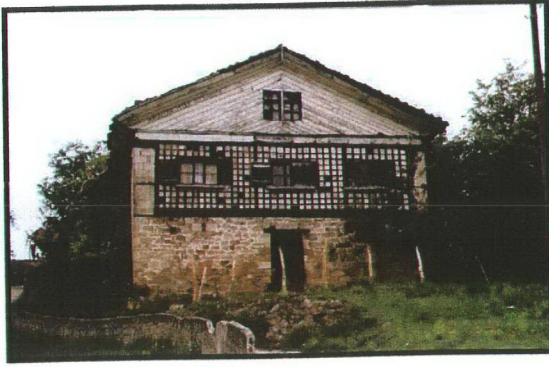
Yapı 300 senelik bir konaktır. Eskiden köyün ağasına ait olan bu yapıdan, yoldan geçen yolculara yemek verilirmiş. Yapının tasarımı diğer yapıların mimarisinden kısmen farklılık göstermektedir. Girişte selamlık kısmı mevcut, selamlıktan baş odaya ve mutfaka geçiş var. Mutfak oldukça büyük tasarlanmıştır. Hayat kısmına geçiş de mutfaktan sağlanmaktadır. “Hayat” a bakan 5 oda tasarlanmış, bunlardan birisi kiler odasıdır. Kiler odasına hayat kısmından açılan kapı daha sonra iptal edilmiş, selamlık bölümünden giriş verilmiştir. Ayrıca bu yapının simetriği de mevcut arazi üzerinde bulunmaktadır. (Şekil 4.35).

Şekil 4.35 Merkezköy evi plan tipi

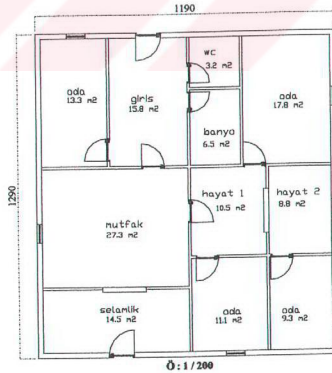
Anket 6

Araklı Dulköyü'nden seçilen bu örnek yapının kullanıcısı 65 yaşında Araklı'lı, okuma yazma bilmeyen bir ev hanımıdır. Aile nüfusu anne, baba ve 2 çocuk, toplam 4 kişiden oluşmaktadır. Evde aile reisi babadır. Konut yaklaşık 155 m² alana sahiptir. Taş, dolma ve ahşap esaslı malzemelerden yapılmıştır. (Şekil 4.36). Mutfak kısmının büyüklüğü yeterli kullanım alanı sağlamaktadır. Yemek ihtiyacı yaz-kış mutfakta sağlanmaktadır. Banyo ve tuvalet daha sonradan yapının içerisine eklenmiştir. Bu durum da kullanıcıya rahat bir kullanım ortamı sağlamaktadır. Konut kışın soğuk yazın ise serin olmaktadır. Çocuklara ve aile büyüklerine ait odalar mevcuttur. Eğimli arazi üzerine inşa edilen bu yapı manzara olarak yaylalar ve yeşille kaplı tepelikleri görmektedir. Konut yaz-kış kullanıldığı için “sürekli yerleşim tipi” ne örnek teşkil etmektedir.

Şekil 4.36 Dulköy evi yan cephesi

Diğer konut tiplerinden farklı bir mimariye sahiptir. Konutun giriş kapısı ile çıkış kapısı ayrı fakat karşılıklı değildir. Girişten mutfak bölümüne doğrudan geçiş vardır. Mutfakın sağ tarafında odaların kapılarının açıldığı iki adet hayat bölümü mevcuttur. Arka tarafta çıkışı doğru olan kısma ise tuvalet ve banyo eklenmiştir. (Şekil 4.37). Ayrıca bir oda da burada tasarlanmıştır. Diğer yapılarda olduğu gibi burada da arazi eğiminden yararlanılarak alt katta hayvan barınağı oluşturulmuştur.

Şekil 4.37 Dul köy evi plan tipi

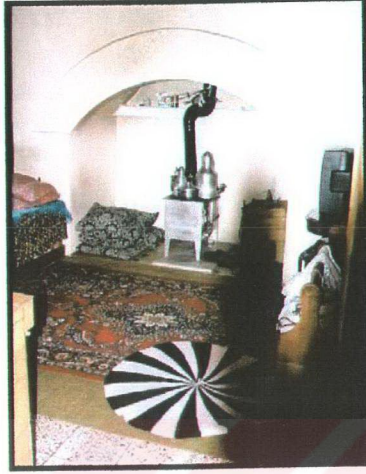
Anket 7

Bu anket çalışmamız Pervane köyü'nde gerçekleştirildi. Kullanıcı 53 yaşında, Sürmeneli, okuma yazma bilmeyen bir ev hanımıdır. Aile nüfusu; anne, baba ve 7 çocuk, toplam 9 kişiden oluşmaktadır. Aile reisi babadır. Konut yaklaşık 180 m² toplam alana sahiptir. 41 senelik olan bu yapı taş, dolma ve ahşap esaslı malzemelerden yapılmıştır. (Şekil 4.38). Mutfak bölümü yeterli büyüklüktedir. (Şekil 4.39). Yemek ihtiyacı yaz-kış mutfakta giderilmektedir. Konutta bazı mekansal değişiklikler yapılmıştır. Hayvan barınağı iptal edilmiş, alt kısım banyo, tuvalet ve kiler odası olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca ahşap iç bölmeler tuğla duvar olarak değiştirilmiştir. Odalar doğal havalandırma koşullarına sahiptir. Kışın soğuk, yazın ise serin olmaktadır. Isınma ihtiyacı soba ile giderilmektedir. Çocuklara ve aile büyüklerine ait odalar mevcuttur. Yapı tepe kısımlarda inşa edildiği için sert rüzgar etkilerine maruz kalmaktadır. Konut yaz-kış kullanıldığı için "sürekli yerleşim tipi"ne örnek teşkil etmektedir.

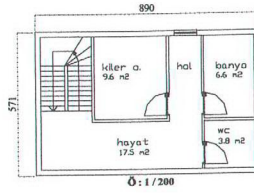
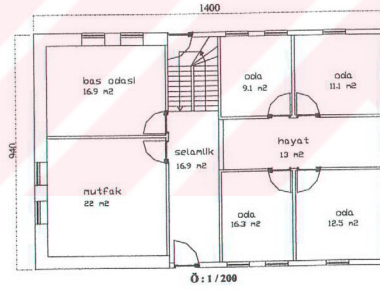

Şekil 4.38 Pervane köyü evi ön cephesi

Konutta giriş ve çıkış aynı aks üzerinde düşünülmüştür. Mutfak ve baş odasının girişleri selamlık kısmından sağlanır. Diğer odaların kapıları ise hayata bakmaktadır. Mutfak ve baş odası taş duvar, diğer yerler dolma olarak tasarlanmıştır. Üst döşeme ise ahşap kirişlidir. Merdivenlerden üst diraneye çıkış ve alt kata iniş söz konusudur. (Şekil 4.40). Yapının döşemesi ilk önceleri ahşap, sonra beton olarak kullanılmış ve şu anda taş olarak kullanılmaktadır. Alt kat döşemesi ise seramiktir.

Şekil 4.39 Mutfak bölümü

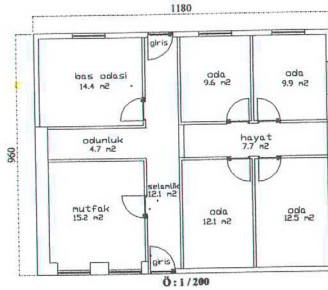
Şekil 4.40 Pervane köy evi giriş ve alt kat plan tipi

Anket 8

Bu çalışmamız Tunalı köyünde gerçekleştirilmiştir. Kullanıcı 50 yaşlarında, ilkokul mezunu Araklı'lı bir şofördür. Kendisi 50 yıldır Araklı 'da oturmaktadır. Aile nüfusu ; anne, baba ve 4 çocuk, toplam 6 kişiden oluşmaktadır. Ailede reis babadır. Konut yaklaşık 115 m² alana sahip, taş, dolma ve ahşap esaslı bir yapıdır. (Şekil 4.41). Tuvalet ve banyonun binanın dışında olması kullanıcı için büyük bir problem teşkil etmektedir. Ayrıca mutfak büyüklüğü yeterli kullanım alanı sağlamamaktadır. Yemek ihtiyacı yaz-kış mutfakta karşılanmaktadır. Kışın soğuk yazın ise serin bir ortam yaşanmaktadır. Çocukların ve aile büyüklerinin kendilerine ait odaları mevcuttur. Konut yaz-kış kullanıldığı için "sürekli yerleşim tipi"ne örnek teşkil etmektedir.

Şekil 4.41 Tunalı köy evi cephesi

Şekil 4.42 Tunalı köy evi plan tipi

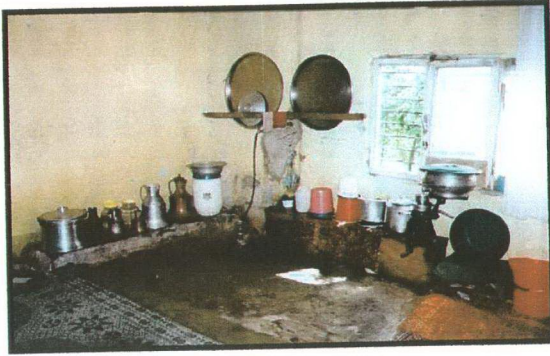
50 senelik bir geçmişe sahip olan bu yapının tavan ve taban döşemeleri ahşap olarak düşünülmüştür. Mutfak ve hizasındaki oda taş duvar, diğer yerler dolma olarak tasarlanmıştır. Odalar arası bölmeler ahşaptır. Hayat kısmına 4 oda açılmaktadır. Selamlık kısmı ise diğerlerinde olduğu gibi giriş çıkış aksında yer almaktadır. Alt katta hayvan barınağı düşünülmüştür. Diraneye çıkış ise dışarıdan sağlanmaktadır. (Şekil 4.42).

Anket 9

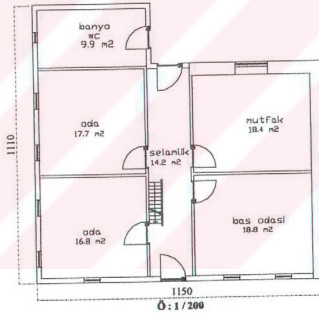
Bu örneğimiz Ayvadere köy evine ait bir anket çalışmasıdır. Kullanıcı 70 yaşında Araklı'lı, okuma yazma bilmeyen bir ev hanımıdır. Aile nüfusu ; kayınvalide, 3 torun ve gelinden, toplam 5 kişiden oluşmaktadır. Konut yaklaşık 130 m² alana sahip, taş, dolma, tuğla ve ahşap malzemeler kullanılarak yapılmıştır. (Şekil 4.43). Tuvalet ve banyo daha sonradan konuta eklenmiştir. Ancak giriş kapısının dışarıdan oluşu kullanıcı açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Mutfak, büyüklüğü ve düzeni ile yeterli kullanım alanı sağlamaktadır. (Şekil 4.44). Yemek ihtiyacı genelde mutfakta giderilmektedir. Yaz aylarında bazen dışarıda da yemek yendiği olmaktadır. Yazın serin kışın soğuk bir ortam yaşanmakta, ısınma sorunu soba yakılarak giderilmektedir. Çocukların ve aile büyüklerinin kendilerine ait odaları mevcuttur. Bu konut da yaz-kış kullanıldığı için "sürekli yerleşim tipi"ne örnek teşkil etmektedir.

Şekil 4.43 Ayvadere köy evi ön cephesi

Şekil 4.44 Ayvadere köy evi mutfak bölümü

Şekil 4.45 Ayvadere köy evi plan tipi

Yapı 70 yıllık bir geçmişe sahip. Ayvadere köyünde yer alan bu yapının diğer köy evlerinden bir farkı yoktur. Giriş ve çıkış aynı aks üzerindedir. Girişte selamlık kısmı mevcuttur. Oda ve mutfak kapıları selamlığa açılmaktadır. Selamlıktan diraneye çıkış içeriden düşünülmüştür. (Şekil 4.45). Banyo ve tuvalet orijinal tasarımda mevcut olmadığı için sonradan eklenmiştir. Eğimden yararlanılarak alt katta hayvan barınağı kazanılmıştır. Döşemeler taş, orijinal bölümler ahşaptır. Ayrıca dolma olan duvarlar daha sonra tuğla duvar olarak değiştirilmiştir.

Anket 10

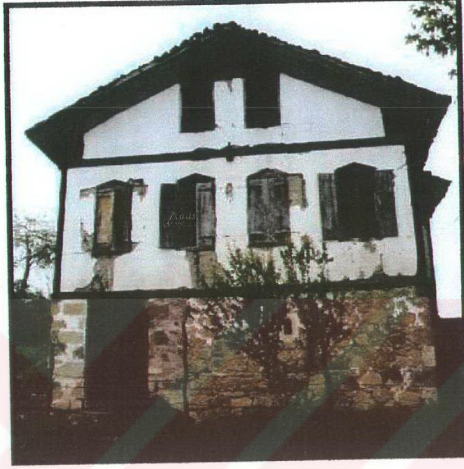
Bu örneğimiz de Araklı Özgen mahallesinde yer alan bir yapıya aittir. Kullanıcı 36 yaşında, Araklı'lı, ilkokul mezunu bir ev hanımıdır. Ailede reis babadır. Evin reisi öğretmenlik yapmaktadır. Aile nüfusu ; anne, baba, babaanne ve 4 çocuktan, toplam 7 kişiden oluşmaktadır. Ailenin geçim kaynağı, aile reisinin maaşı ve araziden elde edilen gelirdir. Konut yaklaşık 90 m² alana sahiptir. Bu yapıda da tuvalet dışarıda düşünülmüş ve banyo gömmedir. Mutfak büyüklüğü yeterli kullanım alanı sağlamaktadır. Yemek ihtiyacı ise yaz-kış mutfakta karşılanmaktadır. Konutun içerisindeki hayat kısmı bölünerek oda oluşturulmuştur. Odalar doğal havalandırma koşullarına sahiptir. Kışın soğuk yazın ise serin bir ortam yaşanmaktadır. Isınma sorunu soba yakılarak giderilmeye çalışılmaktadır. Çocukların ve aile büyüklerinin kendilerine ait odaları mevcuttur. Sert rüzgar etkisi kışın kendisini hissettirmektedir. Konut, manzara olarak fındık bahçelerini görmektedir. Bu yapı da yaz-kış kullanıldığı için "sürekli yerleşim tipi"ne örnek teşkil etmektedir.

Şekil 4.46 Özgen mahallesine ait köy evi arka cephesi

Özgen mahallesinde yer alan bu yapı yaklaşık 60 yıllık bir geçmişe sahiptir. Giriş kapısı üst kotta düşünülmüştür. Zeminden 7 basamakla giriş kapısına ulaşılmaktadır. Arka taraftaki kapıdan ise tek bir eşikle içeri girmek mümkündür. (Şekil 4.46). Arazi eğiminden yararlanılarak hayat ve odaların altında hayvan barınağı düşünülmüştür. (Şekil 4.47). Barınağın yanında ise hayvan yemlerinin depolandığı mekan mevcuttur. Taş, dolma ve ahşap malzemeler esas alınarak inşa edilmiştir. Döşemeler kimi yerde taş, kimi yerde ise ahşaptır. Girişte selamlık bölümü vardır. Sağda baş odası ve içinde gömme banyo mevcuttur. (Şekil 4.48). Baş odasına, mutfağa ve diraneye geçiş selamlık bölümünden sağlanmaktadır. Ayrıca

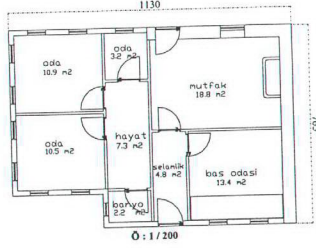
mutfak ve hayat arasında da doğrudan bir bağlantı düşünülmüştür. Normalde hayata açılan 2 oda kapısı mevcuttur. Üçüncü oda hayat kısmından bölünerek daha sonradan oluşturulmuştur. (Şekil 4.49).

Şekil 4.47 Özgen mahallesine ait köy evi yan cephesi

Şekil 4.48 Baş odasındaki gömmü banyo

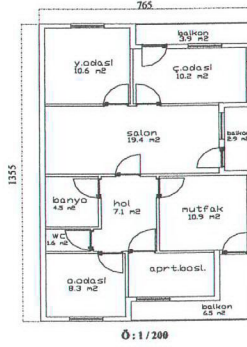

Şekil 4.49 Özgen mahallesi köy evine ait plan tipi

Anket 11

Bu anketimiz Araklı ilçe merkezinde yer alan bir konut kullanıcısı ile yapılmıştır. Kullanıcı 47 yaşında, Araklı'lı ilkokul mezunu bir ev hanımıdır. Eşi bankada memur olarak çalışmaktadır. Aile nüfusu ; baba, anne ve 3 çocuk, toplam 5 kişiden oluşmaktadır. Ailenin geçim kaynağı aile reisinin aylık maaşındır. Konut yaklaşık 105 m² alana sahip betonarme bir yapıdır. Konutun tasarımı, kullanıcının ihtiyaçlarına cevap verebilir nitelikte tasarlanmıştır. 3 adet balkon mevcuttur. Konut, Araklı 'nın en işlek caddesi olan Millet caddesinin kenarında yer almaktadır. Yemek ihtiyacı köy evlerinde olduğu gibi burada da mutfakta giderilmektedir. Ancak mutfak alanı yeterli büyüklükte değildir. Kullanıcı açısından bu tip betonarme yeni yapıların, eski yapılardan tek üstünlüğü banyo ve tuvaletin konut içerisinde düşünülmüş olmasıdır. (Şekil 4.50). Çocukların ve ebeveynin kendilerine ait odaları bulunmaktadır. Ancak aile büyüğü için düşünülmüş özel bir oda mevcut değildir. Konutun yapıldığı arazi dolgu arazidir. Manzara yönü ise deniz ve hemen konutun önünde işleyen caddedir. Bu yapı da çoğunlukla kışın olmak üzere yaz-kış kullanıldığı için "sürekli yerleşim tipi"ne örnek olarak gösterilmektedir.

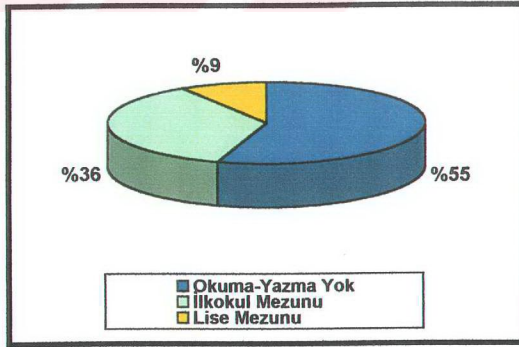
Araklı ilçe merkezinde yer alan bu yapı köy evi mimarisinden farklı özellik arz etmektedir. Apartman tipi konut mimarisine sahiptir. 3 oda, 1 mutfak, salon, banyo ve tuvaletten ibarettir. 5 katlı bir apartman içerisinde yer alır. Klasik apartman tipi konut mimarisi mevcuttur. Girişte antre, mutfak, banyo, tuvalet ve oturma odası tasarlanmıştır. Salon ; yatak odaları ve antre arasında düşünülmüş. Oda kapıları ve antre kapısı salona açılmaktadır. (Şekil 4.50).

Şekil 4.50 Araklı ilçe merkezinde yeni konut plan tipi

4.D.2 Anketlerle İlgili Değerlendirmeler

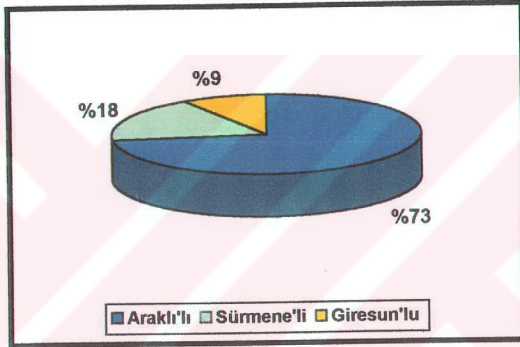
Anket çalışması Araklı ilçesinin on köyü ve hemen hepsi aynı prensipte tasarlanmış apartman tipi evlerin bulunduğu ilçe merkezi pilot bölge seçilerek yapılmıştır. Ankette yer alan sorular soru-cevap tarzındadır ve her ailede o evin beyine, evin beyi evde yoksa hanımına yöneltilmiştir. Toplam on bir aile ile görüşüldü. Katılımcıların eğitim düzeyleri oldukça düşüktür. Şöyle ki; ankete katılan kullanıcıların % 9'u lise, % 36'sı ilkokul mezunudur. % 55 gibi yüksek bir orandaki kullanıcı hiç okula gitmemiştir ve okuma-yazma bilmemektedir. (Şekil 4.51). Araştırılan köy evlerinde yüksek öğretim görmüş kullanıcıya rastlanmamıştır.

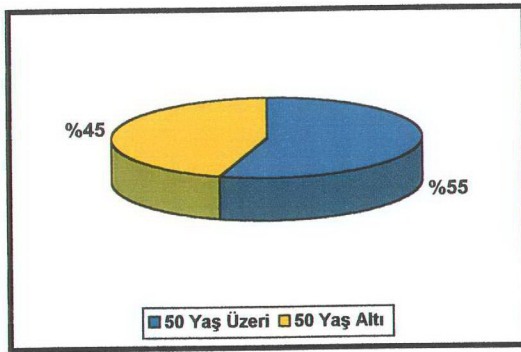
Şekil 4.51 Araklı ilçesinin incelenen köylerindeki eğitim durumu grafiği

İlçe köylerindeki eğitim seviyesinin düşük olmasının başlıca sebeplerinden birisi de eğitim kurumlarının, konutlara olan uzaklığı ve yaşanan ulaşım zorluğudur. Yapılan anket çalışması göstermiştir ki aynı tarz zorluk, sağlık hizmetlerine ve ilçe merkezine olan ulaşımında da yaşanmaktadır.

Katılımcıların %73'lük bölümü Araklı'dır. %18 oranında Sürmene'li ve %9 oranında da Giresun'lu mevcuttur. (Şekil 4.52). Yaş ortalaması ise 50 yaş civarındadır. Katılımcıların %55'i elli yaş ve üzerindedir. %45'lik bir oran ise elli yaş altındadır. (Şekil 4.53). Doğduklarından beri bu bölgede ikamet etmektedirler. Yaşadıkları konutlar artık yöre halkının bir parçası haline gelmiş durumdadır. Varolan eksiklere, olumsuz koşullara rağmen

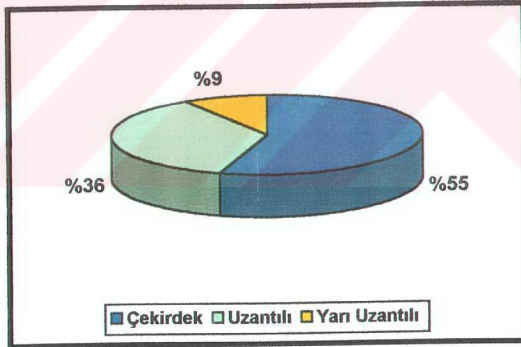
Şekil 4.52 Araklı ilçesinin incelenen köylerinde oturan halkın asıl memleketleri grafiği.

Şekil 4.53 Araklı ilçesinin incelenen köylerinde yaşayan halkın yaş grafiği.

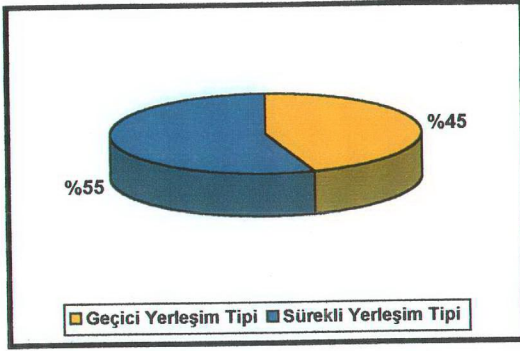
bu konutlar, kullanıcıların vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Anket çalışması için görüşülen ailelerin ikisi hariç hepsinde kadınlarla görüşülmüştür. Çalışma gündüz saatlerinde yapıldığı için evlerin beylerini evde bulmak olanaksızdı. Ailelerin hepsinde evde reis babadır. Ancak baba ölmüşse eğer, reislik başka bir kişiye devredilebilir. Bu durum Karadeniz aile yapısının olağan bir sonucudur. Anket çalışması sırasında evde olan erkekler de sorulara isteksiz, çekinerek cevaplar vermişlerdir. Gözlemlerime dayanarak Karadeniz kadınının, erkeğinden daha aktif, daha sosyal ama maalesef daha eğitimsiz olduğunu söyleyebilirim. Bu durum Karadeniz toplum yapısında erkeğe verilen önemin değişmez bir sonucudur. Ancak günümüz kuşağında artık bu süreç değişmiştir. Aileler kız, erkek demeden çocuklarını okula göndermektedirler.

Katılımcıların sahip oldukları aile tipleri değişkenlik göstermektedir. Ankete katılan ailelerin % 55' inde çekirdek aile tipi, % 36'sında uzantılı aile tipi ve % 9'unda ise yarı uzantılı aile tipi mevcuttur. (Şekil 4.54). Geçim kaynakları ise arazi işlemek ve elde edilen üründen gelir sağlamaktır. Sadece iki ailede aile reisleri memurdur ve aldıkları aylık maaşla geçimlerini sürdürmektedirler.

Şekil 4.54 Araklı ilçesinin incelenen köylerinde mevcut aile tipleri grafiği.

Anket çalışmasında değerlendirmeye alınan konutlardan % 45'i geçici yerleşim tipine, % 55'i de sürekli yerleşim tipine örnektir. (Şekil 4.55). Bu oranları genellediğimizde de anlaşılacağı üzere, köy evlerinin yarısı yaz-kış, diğer yarısı da sadece yazın, hem dinlenmek hem de arazi işleyip gelir elde etmek için köye gelindiğinde kullanılmaktadır.

Şekil 4.55 Araklı ilçesinin incelenen köylerinde mevcut yerleşim tipleri grafiği.

Yapılan görüşmeler sonucunda, kullanıcıların yaşadıkları ev ile ilgili ortak sorunları belirlenmiştir. Şöyle ki; üç konut hariç diğer konutlarda banyo ve tuvalet konut içerisinde değildir. Köy evlerinde yaşayan kullanıcının eksikliğini hissettiği en önemli sorun budur. Bir diğeri de hala daha bazı evlerde su ve elektriğin olmayışıdır. Ayrıca köy evlerinde yaşayan Araklı halkının çoğu “ilçe merkezinde size verilecek apartman tipi konutla, şu an yaşadığınız konutu değiştirir misiniz?” şeklindeki soruya “evet” cevabını vermişlerdir. Buradan da anlaşılmaktadır ki köy evleri artık insanlar için maddi manevi önemini kaybetmiştir. Artık onlar da iç içe yapılmış, her katta bir ailenin barındığı, su, elektrik problemi olmayan, ısınma sorunun yaşanmadığı, balkonlu ve en önemlisi de banyo ve tuvaleti içinde olan konutlarda yaşamak istemektedirler.

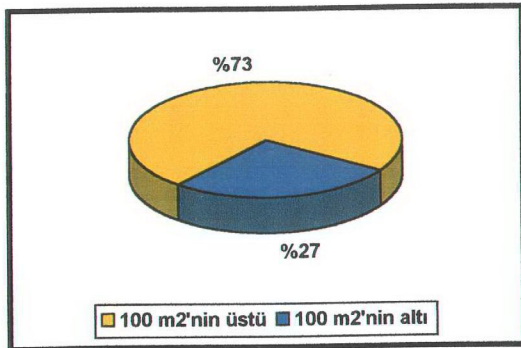
Köy evi plan tipleri öz olarak birbirine benzemektedir. Bazı evlerde eksiklerin giderilebilmesi amacıyla mekansal değişiklikler yapılmıştır. Banyo ve tuvaleti içeri alınmış, kiler odası eklenmiş yapılar da mevcuttur. Konutların hepsinde selamlık ve hayat bölümleri vardır. Taş, dolma ve ahşap esaslı malzemeler kullanılarak inşa edilmişlerdir. Her evin muhakkak bir giriş ve ayrı bir çıkış kapısı vardır. Giriş-çıkış aksları çoğunlukla karşılıklıdır. Tek katlı yapılardır. Ancak eğimden faydalanılarak alt katta hayvan barınağı ve yanında hayvan yemlerinin konulduğu depo kısmı mevcuttur. Araklı köy evlerinin çoğunda bu özellikler vardır. Yalnız Konakönü evlerinin plan tipleri farklıdır. Konakönü evlerinde alt ve üst kat, yaşama katı olarak kullanılmaktadır.

Katılımcılar çoğunlukla yemeklerini mutfakta yemektedirler. Mutfak içerisinde “açık ateş” olarak adlandırılan, ateşin yakılıp yemeklerin pişirildiği bir bölüm, ayrıca bulaşıkların yıkandığı, taş döşemeli ayrı bir bölüm vardır. Mutfak büyüklük olarak yeterli kullanım alanına sahiptir. Bazı köy evlerinde ise yemek odada yenmektedir. Hatta aile büyüğünün yemeği “baş odası” na götürülür. Çocukların ve aile büyüklerinin kendilerine ait odaları vardır. Aile büyüklerinin odası “baş oda” veya “yan oda” sı diye adlandırılır.

Konutlarda döşemeler genelde taş malzemedir. İç bölmeler ahşaptır. Dolgu malzemesi olarak da ahşap kullanılmıştır. Küçük kesitli ağaçların yatay ve dikey olarak dizilmesiyle oluşturulmuştur. Yapı subasmana kadar taş duvar, üst katta ise dolma olarak yapılmıştır. Kuzey-batı tarafına bakan kısımlar ise, toprağın rutubetinden malzemeyi ve insanı korumak amacıyla tamamen taş duvar olarak inşa edilmiştir. Bu malzeme gündüz ısıyı emerek, gece iç mekana aktarır ve böylece ısı dengesini ayarlar.

İncelenen konutların alanları da değişkenlik göstermektedir. Hepsinde selamlık, hayat, mutfak, baş odası, çocuk odaları, hayvan barınağı, dirane* mevcuttur. Birkaç konuta, yapılan mekansal değişmelerle banyo ve tuvalet eklenmiştir. Ayrıca konut dışında da seranderler** mevcuttur.

100 m² alan baz alındığında incelenen konutların % 73’ü 100 m² nin üzerindedir, % 27’si ise altındadır. (Şekil 4.56). Konutlar, mevcut mekanların büyüklüğü ve rahatlığı bakımından kullanışlıdır. Yapıldıkları tarih itibarıyla de Merkezköyü’nde incelenen konak hariç, diğer yapılar ortalama 50 yaş üzerindedir. Merkezköyü evi ise bir konaktır ve ortalama 300 senelik bir yapıdır.

Şekil 4.56 Araklı ilçesinin incelenen köylerinde mevcut yapıların alan grafiği.

İncelenen konutlarda balkon uygulaması yoktur. Odalar doğal havalandırma koşullarına sahiptir. Isınma sorunu ise soba yakılarak giderilmektedir. Yapılar tepeliklere inşa edildiği için kışın esen sert rüzgarlar konutu olumsuz etkilemektedir. Eğimli arazi üzerine, araziye ve manzaraya hakim inşa edilmişlerdir.

Apartman tipi konutta ise selamlık, hayat kısımları yoktur. Yapı üç oda, bir mutfak, banyo, tuvalet ve salondan ibarettir. 5 katlı binanın en üst katıdır. Çocuk ve ebeveyn odaları mevcuttur. Fakat aile büyüklerinin kendilerine ait odaları yoktur. Yemek çoğunlukla mutfakta yenmektedir. Dolgu arazi üzerine inşa edilmiştir. Bu tip konutlarda köy evlerinde mevcut olan mimari bütünlük bulunmamaktadır. İnsanların ve toplumların yaşam biçimleri esas alınmamıştır.

Apartman tipi konutlarda önemli olan, sınırlı m² ye maksimum sayıda oda sığdırmaktır. Köy evlerinde kullanılan malzemeden, yapılan tasarıma değin atılan her adımın insan yaşam biçimine uygun bir sebebi vardır. Apartman tipi konutlarda ise belli tipteki projeler, uygun olsun olmasın her türlü araziye ve de bölgeye uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu durum da bölgedeki mimari estetiği ve bütünlüğü yok etmektedir. Sonuç olarak ; yeni yapıların, yeni olmaktan başka bir özelliği yoktur diyebiliriz.

Yapılan anketler sonucunda iki ev tipi karşımıza çıkmaktadır. Araklı ilçesinin köylerinde bulunan köy evleri ve ilçe merkezindeki apartman tipi evlerdir. Her iki plan tipinin olumlu ve olumsuz özellikleri vardır. Kullanıcı açısından köy evlerinin en olumlu yanı müstakil ve bahçeli olmasıdır. (Çizelge 4.2). Apartman tipi evlerin en olumlu yanı ise tuvalet ve banyonun mekânın içerisinde yer almasıdır. Özellikle köy evinden apartman tipi evlere geçiş yapan kullanıcı açısından bu faktör önem arz etmektedir. (Çizelge 4.3). Kullanıcı açısından köy evlerinin en olumsuz yanı ise bakımsız olması, tuvalet ve banyonun konut dışında yer almasıdır. (Çizelge 4.4). Bir diğer önemli sorun da yaşanan su ve elektrik kesintileri ya da yokluğudur. Apartman tipi evlerin olumsuz yanı ise binada mimari bir bütünlük olmaması ve temizliğinin zor olmasıdır. (Çizelge 4.5). Ayrıca mimari tasarım açısından da yaşanan yörenin yaşam biçimine uygun bir tasarım söz konusu değildir. İlçe merkezindeki bilinçli kullanıcı da bu eksikliğin farkındadır.

* Evin çatı katında yer alan, kullanılmayan eşyaların ve bazen de kısa süreli kuru yiyeceklerin saklandığı depo.

** Kereste, briket, alçı saç ve kiremitten oluşturulmuş ambarlar.

Daha önce köy evinde yaşamış ve şu anda apartman tipi konutta ikamet etmekte olan ailelerle yapılan görüşmelerde yöneltilen sorulara alınan cevaplar sonucunda görülmüştür ki; köylere nazaran, ilçe merkezinde evin aile reisi evine daha çok vakit ayırmaya başlamıştır. Ayrıca ne köy evinde ne de apartman tipi konutta evin beyi hiçbir şekilde ev işlerine karışmamakta ve yardımcı olmamaktadır. Çocukların bakımı ise güçleşmiştir. Köyde sınırsız oyun alanına sahip olan çocuklar, ilçe merkezinde uygulanan yanlış şehircilik politikaları yüzünden oyun alanı bulamamakta ve evde hapis kalmaktadır.

Araklı ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan anketler ve gözlemler sonucunda görülen şudur ki; Araklı halkı, genelinde, şu an yaşam sürdürdükleri köy evlerine nazaran tüm eksiklerine rağmen ilçe merkezinde yeni bir apartman dairesini tercih etmektedirler.

Çizelge 4.2 Köy evlerinin olumlu bulunma nedenleri

%	Müstakil	Geniş / Ferah	Malzemesi Güzel	Havadar	Bahçeli	Sakin	Tuvalet İçerde	Banyo İçerde
Geleneksel K.	40	30	2	8	17	3	---	---

Çizelge 4.3 Apartman tipi evlerin olumlu bulunma nedenleri

%	Müstakil	Geniş / Ferah	Malzemesi Güzel	Havadar	Bahçeli	Sakin	Tuvalet İçerde	Banyo İçerde
İmarlı Konut	---	15	5	2	---	8	37	33

Çizelge 4.4 Köy evlerinin olumsuz bulunma nedenleri

	Eski Bakımsız	Banyosuz	Tuvalet Dışarıda	Güneş almıyor	Isıtılması güç	Ahır-koku yapıyor	Döşemeler gürültülü	Haşarat var	Rutubetli	Plansız	Doğramalar sorunlu	Temizliği zor	Mimari bütünlük yok
Geleneksel K.	35	22	18	2	10	---	8	---	2	---	---	3	---

Çizelge 4.5 Apartman tipi evlerin olumsuz bulunma nedenleri

	Eski Bakımsız	Banyosuz	Tuvalet Dışarıda	Güneş almıyor	Isıtılması güç	Ahır-koku yapıyor	Döşemeler gürültülü	Haşarat var	Rutubetli	Plansız	Doğramalar sorunlu	Temizliği zor	Mimari bütünlük yok
İmarlı K.	---	---	---	18	3	---	---	---	10	10	4	20	35

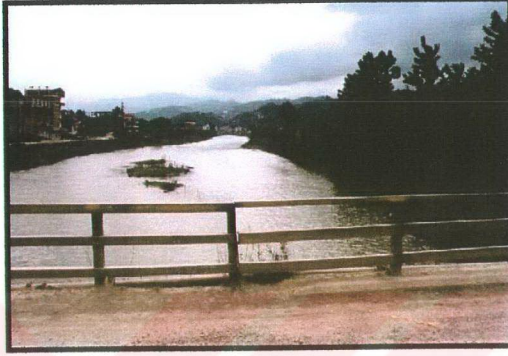
4.E Araklı Bölgesi'nde Hakim Doğal ve Fiziksel Faktörlerin Konut Tasarımına Etkileri

4.E.1 Coğrafi Yapı

Araklı ilçesi, Trabzon ilinin 33 km doğusunda Karadere'nin meydana getirdiği "V" şeklindeki delta üzerinde kurulmuştur. (Şekil 4.57). İlçe doğuda Sürmene, batıda Arsin, güneyde Gümüşhane ilinin Yağmurdere beldesi, kuzeyde de Karadeniz kıyıları ile sınırlıdır.

Araklı ve çevresi genel görünüş itibariyle sıradağ eteği karakterindedir. Bölgenin diğer kısımlarında olduğu gibi, burası da güneyden kuzeye doğru yükseltisini kaybederek akarsular tarafından parçalanıp, denize doğru uzanır. Bu vadiler batıdan doğuya doğru Yanbolu, Karadere, Küçükdere vadileri olup, Karadere vadisi en derin ve en geniş alana sahiptir. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

Araklı ilçesinin köylerinde mevcut arazi yerleşimi meyillidir. Köy evleri tasarımında mevcut meyillerden yararlanılarak kat kazanılmış ve çeşitli amaçlarla (hayvan barınağı, odunluk) kullanımı sağlanmıştır.

Şekil 4.57 Karadere vadisi

4.E.2 İklim Şarları

Yurdumuzun en fazla yağış alan köşesi Doğu Karadeniz kıyılarıdır. Nemli deniz rüzgarlarına tam karşı gelen kıyılarda yağmur bol olur. Yağışların önemli bir özelliği de her mevsime dağılımı olmasıdır. Araklı'da en fazla yağış Sonbahar mevsiminde olur. (Yıllık yağış tutarının % 36'sı). Yağışların %29'u kışın, % 19'u yazın ve %16'sı da ilkbaharda oluşur. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). Kıyından iç kısımlara doğru gidildikçe yağış miktarının azaldığı görülür. Yağmurların fazlalığı yükseklerle yığılan karların ilkbaharda aniden erimesi, zirvelerle kıyı arasındaki yamaçların dikliği yüzünden dağlardan inen akarsuların akışları hızlı ve aşındırma güçleri çok fazladır. Sel karakteri gösteren sayısız dereler mevcut olup, bunlar derin vadileriyle bu dağları iyice yarmış ve taşıdıkları toprakları deniz kenarlarına serip küçük aliviyonel kıyı ovaları meydana getirmiştir. Araklı-Sürmene-Akçaabat, Ardeşen kıyı ovaları bu özelliklerin sonucunda oluşmuştur. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

Araklı tipik ılıman iklimin denizsel karakterini taşır. Genel olarak yazlar orta sıcaklıkta, kışlar fazla soğuk olmayıp, her mevsim yağışlıdır. Araklı da genellikle yılın 12 ayı yağışlı geçmektedir. Yağış azami seviyesine Eylül ayından sonra çıkmaktadır. Genel olarak yılın 138 günü yağışlı geçer. Yağış miktarı en fazla sonbaharda kaydedildiği halde, yağışlı gün sayısı en çok kış ve ilkbahar aylarında görülür. Araklı ve çevresinde ilkbaharda (özellikle Mayıs ayında) sıcak esen rüzgarlara rastlanır. Yayla zamanı hayvanları ile birlikte yola çıkanlar bu

ısıtıcı rüzgar yüzünden yolculuklarının bir bölümünü sabah serinliğinde veya gece karanlığında yaparlar.

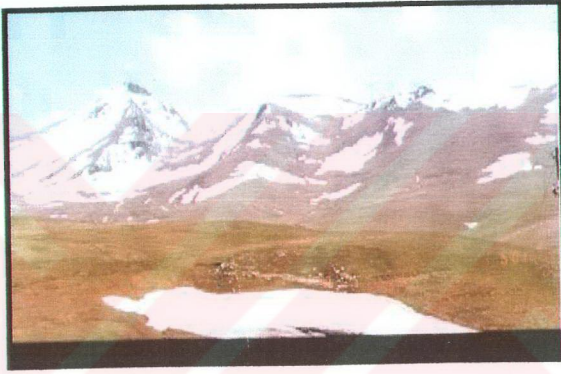
En hızlı esen rüzgarlar kuzeybatıdan (Karayel) ve güneyden (Kible) gelir. Kuzeybatıdan gelen rüzgarlar önemli miktarlarda yağış getirirler. Araklı'da kar yağışı çoğunlukla Şubat ayında olur. Kar, yağdıktan sonra yaklaşık bir hafta on gün toprak üzerinde kalır. Kıyılardan iç kısımlara doğru gidildikçe yükseklik ve denizin ıltıcı etkisinden uzaklaşma sonucu karın toprak üzerinde kalış süresi uzar. Bu süre yaklaşık bir ayı bulabilir. Araklı'da yaz mevsiminde sıcaklık orta derecede (20-25) olduğu halde bunaltıcı bir durum söz konusu olur. Bunun sebebi hava içerisindeki nemin fazla olmasındandır. Kış mevsimi, Kafkas dağlarının soğuk rüzgarlarla gelen havaya engel oluşu ve Doğu Karadeniz dağlarının yüksekliği dolayısıyla denizin de tesiriyle oldukça ılık geçer. Mevsimin en soğuk ayı Şubatır. İlkbahar mevsimi kendini çok belli etmez. Çünkü Araklı'da kış mevsimi ilkbahar mevsiminin yarısını teşkil eder. Hava genellikle sisli, yağışlıdır. Ortalama olarak yılın 166 günü bulutludur. Araklı'da yıllık yağış ortalaması 986.1 mm.dir.(Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996).

Bir önceki bölümde Araklı köy evi plan tiplerinden bahsedilmişti. Bu plan tiplerinin oluşumunda bölgenin coğrafi yapısı, bitki örtüsü kadar iklim şartları da önemli bir etkindir. Araklı köy evlerinin tasarımında rüzgar yönü, yağış, sıcaklık v.b. etkiler dikkate alınmıştır. Bölgede yağışın fazla olmasından dolayı köy evi çatı saçakları geniş tutulmuş, çatı biçimi çoğunlukla beşik olarak düşünülmüştür. Teras çatı uygulaması ise son zamanlarda yapılan betonarme bina uygulamalarında görülmektedir. Tabii bu tip evlerde de su gider detay çözümleri gereğince yapılmamışsa problemler ortaya çıkmaktadır. Giriş katına kadar ve evin kuzey-batı yönüne bakan kısmı subasmana kadar taş duvar olarak düşünülmüştür. Evin yönlendirmesi de mutfak ve varsa kiler odalarının kuzey yönüne bakması dikkate alınarak uygulanmıştır. Kimi evlerde de çatının geniş saçağından ayrı olarak girişte ayrı bir saçak düşünülmüştür. Belirtilmesi gereken bir hususta kışın bu mekanların soğuk olmasının verdiği rahatsızlıktır. Köylerde evler çoğunlukla dik yamaçlara kondukları için kışın soğuğu, esen kuvvetli rüzgar ve etraftaki açık alan, evlerin soğuk olmasına sebebiyet vermektedir.

4.E.3 Bitki Örtüsü

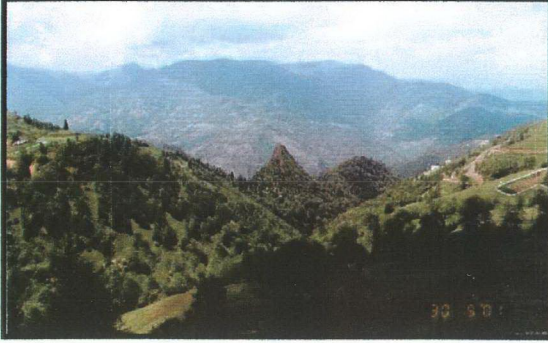
Araklı, yağışlar neticesinde kışların ılık geçmesi sebebi ile bitki örtüsü bakımından kıyıda kesimlere doğru gidildikçe olağanüstü zenginliklere sahip bir görünümündedir. Dağların denize bakan yamaçları, Karadere vadisi, Küçükdere vadisi, Yanbolu vadisi ve bu vadilerin içerisindeki diğer küçük vadilerin dere yamaçlarına bakan kısımlarında bitki örtüsü her zaman

yeşildir. Araklı'nın kıyısından iç kesimlere doğru gidildikçe ormanlar gürleşir ve bitki örtüsü bakımından da çeşitlenir. Özellikle Pazarcık ve Bahçecik çam ormanları bölgenin bitki örtüsünün karakteristik yapısını oluşturur. Daha aşağılarda ise başta kızılâğaç olmak üzere, kestane, meşe, kayın, gürgen gibi ağaçlık alanlar gözlenir. Orman sınırı Araklı'da 2000 m'ye kadar çıkmaktadır. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). Bu seviyeden sonra ormanlar yerlerini dağ otlarına bırakır. Yaylalarda ise yerleşim yerlerinde ağaca rastlanılmaz. Daha da yükseklerde 3500m. rakımda yer yer yazın bile erimeyen karla kaplı alanlar göze çarpar. (Şekil 4.58).

Şekil 4.58 Haziran ayında yaylada karla kaplı dağlar

Araklı sahil kesimlerinin kıyı ormanları tahrip edildiğinden orman alt sınırı kıyıda başlamaktadır. Genellikle 0-200m arasında kışın yapraklarını döken geniş yapraklı ağaçlar görülür. (Meşe, kestane, şimşir, dağ güllü, kızılâğaç, ihlamur vb.). 1200-1400 m. arasında ise iğne yapraklı ağaçlar gözlenmektedir. (Durmuş, Suiçmez, Dilek, 1996). Bu metreden sonra ise Alp tipi bitki topluluklarının geniş yer kapladığı görülmektedir. Halkın yayla dediği bu alanlar ilçe insanının geçimlerini temin ettikleri önemli ekonomik faaliyetlerin (hayvancılık) yapıldığı alanlardır. (Şekil 4.59). Karadeniz bölgesinde ve dolayısıyla Araklı'da dağınık yerleşim yerleşme biçiminin benimsenmiş olması, tarım ürünleri için bahçeler açılması, bazı mevkiilerde arazinin müsait olmayışı vb. nedenler bölgenin bütünüyle ormanlarla kaplı olmasına engel teşkil etmektedir.

Şekil 4.59 Yayla manzarası

Araklı köy evi mimarisinde evin konumlandığı yer genelde dik yamaçlarda ve açık alanlardadır. Kıyıya doğru inildikçe, yer yer fındık bahçelerinin etrafında yer alan evlere rastlanır. Ağaçların yoğun olduğu bölgede yapılan evler rüzgar ve güneş ışınlarından olumsuz etkilenmemektedir. Ağaçlar kesinlikle çimenden daha etkilidir. Planlama ve yönlendirme sırasında konutlar rüzgar ve gölge korunması yapılarak düzenlenmiştir. Ayrıca bu düzenleme ağaçlar ile birleştirilerek nem ve serinletme özelliği de artırılmıştır. Yer yer güneş ışınlarına açık yöne dikilen ağaçlarla da gölgeleme etkisi yakalanmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Trabzon “Araklı” ilçesi örneğinde, insan davranışları ve toplum yapısının konut tasarımına olan etkisinin konu alındığı bu tez çalışmasında, sonuç bölümüne ulaşıncaya kadar olan bölümlerde konuyla ilgili kurumsal bilgiler incelenmiş, bölgedeki toplum yaşantısını etkileyen faktörler gözlem, kaynak taraması ve anket çalışmalarıyla ortaya konmuştur.

Varılan sonuç bölümünde ise, çalışmanın tüm bölümleri ele alınarak, gerek ilçe merkezinde, gerekse köylerde, yöre halkı ile yapılan anketler ve incelenen konut uygulamaları sonucunda tespit edilen sonuçlar ortaya konmuş ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri saptanmıştır.

Gerek konutlarda yapılan incelemeler, gerek gözlem, gerekse konut kullanıcıları ile birebir yapılan anket çalışmaları dikkate alınarak yapılan değerlendirmelere göre Trabzon “Araklı” köyleri ve ilçe merkezindeki apartman tipi konutlarda saptanan sonuçlar ve sorunlar şunlardır:

Köy evlerinde :

- Köy evlerinde giriş düz ayaktır ve oradan selamlık kısmına ulaşılmaktadır. Selamlık bölümü konut içinde bir mahremiyet alanı oluşturması açısından yöre halkı tarafından vazgeçilmez bulunmaktadır.
- Köy evlerindeki “hayat” bölümü en az selamlık kadar önemlidir. Karadeniz ev tipini oluşturan en önemli iki unsur hayat ve selamlık kısımlarıdır. İncelenen evlerde yatak odaları kapılarının “hayat”a açıldığı görülmüştür. Bu durum yöre halkı tarafından memnuniyetle karşılanmakta ve yaşam alanlarına açılan yatak odası kapılarına ise şiddetle karşı çıkmaktadır.
- Şu anki mevcut yapılarda tuvalet konut içerisinde değil, dışındadır. Bu konutlarda gömme banyo uygulamasına gidilmiş, bazılarında ise gusülhane örnekleri görülmüştür. Eskiden gerek halkın kendine göre yorumladığı inançlardan, gerekse kanalizasyon bağlantısının uygulanamamasından dolayı tuvaletler konut dışında düşünülmüştür. Fakat günümüzde bu konutlarda yaşayan yöre halkının en şikayet ettiği konu, bu mekanın konut dışarısında oluşudur. Tercih edilen durum ise banyo ve tuvalet mekanlarının konut içerisinde yer almasıdır.
- Köy evlerinde misafir için ayrılan özel bir “misafir odası” yoktur. Gelen misafir, evin en önemli mekanı olan ve içinde sedir, divan vb. bulunabilen, mutfak kısmında ya da baş odasında ağırlanır. Mutfak bölümü, içinde yemek yeme işlevini karşılayacak kadar büyüktür. Genelde beslenmeye yönelik etkinlikler yaşam alanlarından ayrı tutulmuştur.
- Evin en baş köşesine “Baş odası” yerleştirilmiştir. Evin en önemli mekanlarından ve aile büyüğünün odasıdır. Dış mekana hakim olacak konumda düşünülerek tasarlanmıştır.
- Konutlarda hayvansal barınaklar, eğimden kazanılan alt mekanlarda düşünülmüştür. Kullanıcı bu barınaklardan ve içinde beslediği hayvanlardan hiçbir şekilde şikayetçi değildir. Bilakis memnundur ve onları adeta ailelerinin bir parçası gibi benimsemiş durumdadırlar.
- Köylerde incelenen konutların, yaşama mekanlarının alanları dördüncü bölümde grafiklerle anlatıldığı üzere, ortalama 100 m²’dir ve kullanıcı açısından yeterlidir.
- Köy evleri etrafında, geniş bahçeler, tarlalar ve fındık bahçeleri mevcuttur. Ev içinde gerçekleşmesi mümkün olmayan etkinlikler bahçede gerçekleşmektedir. Böylece kullanıcı

toprakla olan tarihsel bağıını korumaktadır. Ayrıca çocukların yetişmesinde de mevcut bahçeler hiçbir oyun alanının çocuğa sağlayamadığı doyumu fazlasıyla sağlamaktadır.

- Köy konutları arasında iki konutu birbirinden ayıran bir bahçe mutlaka söz konusudur. Mahremiyet yöre halkı için önemli bir unsurdur. Bu şekilde konutun dış mahremiyeti de sağlanmış olmaktadır. Yöre halkı genelde çamaşır yıkama ve kurutma işlerini hala daha dışarıda yapmaktadır ve bu işlemi yaparken izlenmek istemez. Bu yüzden komşudan, bir bahçe mesafesi kadar uzaktadır.
- Köy evlerinde mevcut sorunlardan birisi de konutların sağlık hizmetlerine, eğitim kurumlarına ve ilçe merkezine olan uzaklığıdır. Özellikle kış aylarında buralara ulaşma güçlüğü yaşanmaktadır.
- İncelenen köy evlerinin bir çoğunda hala daha su, elektrik ve kanalizasyon problemleri mevcuttur. Bu durum da yöre halkının yaşam standartlarını asgariye indirmektedir.
- Konut içerisinde diraneler, konut dışında ise seranderler mevcuttur. Konutların giriş-çıkış aksları çoğunlukla karşılıklıdır ve tek katlı yapılarıdır.

Apartman tipi konutlarda,

- Apartman tipi konutlarda ise yapılan uygulamalar öncelikle şehircilik anlayışına uymamaktadır. Çevresi ile uyumsuz, mevcut arazi üzerine olabildiğince çok sayıda apartman sığacak şekilde, aynı ya da benzer tipteki projeler üretilerek inşa edilmektedir. Çarpık kentleşme sonucu konutlar birbirinin önünü kesmektedir. İçice giren binalar yüzünden doğal aydınlatma imkansız hale gelmekte, bu durum da gereksiz elektrik sarfiyatına sebep olmaktadır.
- Apartman tipi konut çevresinde okul çağı ve öncesi çocuklar için oyun mekanları mevcut değildir ve düşünülmemiştir. Ayrıca her hangi bir bahçe düzenlemesi de yoktur.
- Apartman tipi konutlar, ekonomik nedenler göz önüne alınarak inşa edilmiş ve tasarım esnasında bölgenin aile yapısı, toplumsal yapısı ve kültürel değerleri dikkate alınmıştır.
- Apartman tipi konutlarda duvarlarda ve döşemelerde ses izolasyonu sağlanmamıştır. Ayrıca kullanılan inşaat malzemeleri de düşük kalitelidir. Araklı'nın en işlek caddesi olan Millet Caddesi'ne bakan yapılar ise dolgu toprak üzerine inşa edilmiştir. Kıyıya yakın olan bu konutlar, caddeden geçen ağır bir vasıtanın şiddeti ile sallanmaktadır.

- İlçe merkezindeki yerleşim alanları salt konut işlevi ile donatılmıştır. Böylece dış çevre ile bağlantısı olmayan, kentsel olanaklardan yoksun yerleşim bölgeleri doğmuştur. Konutların alt yapısı ve yerleşim alanları ele alınmamış; otopark, yeşil alan ve kentsel donatılar düşünülmemiştir.
- İlçe merkezinde tasarım ve inşaat maliyetlerini düşürmek için tek tip konut ve yapı tipleri seçilmiş, bunun sonucunda tek düze çevreler oluşmuştur. Geleneksel kültüre ve sosyal değişimlere karşı duyarlı davranışlar sergilenmemiştir. Böylece ortaya insanın konfor koşullarını sağlamayan ve kullanıcı ile bütünleşmeyen niteliksiz yerleşmeler çıkmıştır.
- Bu tip konutlarda mutfak ile tuvalet-banyo kapıları karşılıklıdır. Bu durum kullanıcı tarafından benimsenmemektedir.
- Apartman tipi konutlarda aile büyüğü için ayrı oda düşünülmemiş, çocukların da her birine ayrı oda planlanmamıştır.
- Bu tip konutların kullanıcı tarafından olumlu bulunan yönleri; ilçe merkezinin içinde olması, ulaşım rahatlığı olması ve tuvalet-banyonun konut içerisinde tasarlanmış olmasıdır.

Yukarıda Araklı ilçe merkezinde ve köylerinde tespit edilmiş sorunlar ve sonuçlar sıralanmıştır. Görüldüğü üzere kullanıcı açısından, köy konutlarında da apartman tipi konutlarda da olumlu ve olumsuz yönler bulunmaktadır. Bu tespit sonucunda sosyo-kültürel etkenlerin konut tasarımına olan etkisinin önemi ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzdeki toplumlarda ve bireylerde eksik olan şey; eski, mevcut ve gelecekteki sosyal ve kültürel öğelerin bilinmesi, saptanması ve tahmin edilmesi hususlarının eksik olmasıdır. Belirlenen tespitlerin ışığı altında geleceğe yönelik yapılması uygun görülen iyileştirmeler ve öneriler üzerinde aşağıdaki düşünceler geliştirilmiştir:

- Karadeniz Bölgesi'nin genelde gelir seviyesi düşüktür. (Türkiye'de 5nci sıradadır). Dolayısıyla bu durum Trabzon "Araklı" ilçesine de yansımaktadır. Öncelikle bölge olarak Karadeniz Bölgesi'nin gelir seviyesi yükseltilmelidir. İş imkanlarının yetersiz oluşu yüzünden göçe zorlanan bölge halkına yeni iş alanları yaratılmalı ve göç olgusu ortadan kaldırılmalıdır. Böylece de; zaten memleketinin dışına göç etmek zorunda kalmaktan hoşlanmayan yöre halkı, gelir seviyesinin yükselmesiyle birlikte, severek yaşayacağı ortama ve konutlarına sahip çıkacaktır.

- İmar ve koruma planları hazırlanarak uygulamaya sokulmalıdır. İlçenin doğal ve fiziksel çevresinin bilinçsiz betonlaşma ile bozulmasının önüne geçilmeli, sit alanları çoğaltılıp korunarak turizmin hizmetine sunulmalı ve gelecek nesillere aynen aktarılmalıdır.
- Köylerde yaşayan halk, köyünden uzaklaştırılmamalı, şehre olan özenti sona erdirilmeli, eğitim, sağlık kurumları ve ilçe merkezine olan ulaşım kolaylığı sağlanmalıdır. Ayrıca konut içerisinde mevcut olan eksikliklerin giderilmesi için acilen iyileştirme çalışmalarına başlanmalıdır. Gerekli kanalizasyon ve tesisat bağlantıları yapılmalı, halkın en büyük sıkıntısı olan tuvaletin dışarıda olma sorunu, bu mekanın konut içerisine dahil edilmesi ile (ekleme yöntemi ile) çözümlenmelidir. Bu eklemeler sırasında ortalama 50 yıllık olan bu yapıların özellikleri korunmalı, yapı ile bütünleşmesi sağlanmalıdır.
- Köylere biran önce gerekli olan hizmet götürülmeli, su ve elektrik yokluğu çeken yöre halkı artık bu sorunlarla uğraşmamalıdır.
- Eski ve bakımsız olan köy evlerinin bakımı ve temizliği sağlanmalıdır.
- Köy evleri bazı olumsuz yönlerine rağmen yine de Araklı ilçesi halkının yaşam tarzına ve toplum yapısına uygundur. Yapılması önerilen iyileştirme çalışmaları sonucunda daha da uygun hale gelecektir.
- İlçe merkezindeki apartman tipi konutlar ise şu anki mevcut haliyle yöre halkının kültürel ve sosyal değerlerine cevap verememektedir. İnşa edilmiş olan konutlarda iyileştirme çalışması yapılması ekonomik açıdan güçtür. Ancak şehirdeki görüntü kirliliğinin giderilmesi için bir an önce sıvasız yapıların sıvanması ve boyanması gerekmektedir. Ayrıca daha sonradan binaya eklenen ve bir türlü bitirilemeyen çatı katları tamamlanmalıdır. Bu işlemler de mutlaka Araklı Belediyesi'nin yetkili mercileri kontrolünde, yapılardaki renk uyumu sağlanarak gerçekleştirilmelidir.
- Yapılacak olan yeni konut tipleri yerel yönetim mercilerinin denetiminde inşa edilmelidir. Bütün eksikleri uygun biçimde tamamlanmaya dek yapılara oturma izni verilmemelidir.
- Apartman tipi konut projelerinde kullanıcı konforuna yönelik uygulamalar bölgenin toplumsal yapısı dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir. Ayrıca apartman tipi konut uygulamasının gereği olan asansör, yangın merdiveni, sığınak, ısı yalıtımı ve ses izolasyonu faktörleri eksiksiz ve yine yerel yönetim mercilerinin denetiminde uygulanmalıdır.

- Ruhsatı verilen yapının; inşa aşamasında projeye uygunluğu yerel yönetim mercilerince mutlaka denetlenmelidir.
- İnsan için gerekli olan konfor şartlarının sağlanması için konutlar bakımlı, temiz ve sağlıklı olmalı, yazın serin kışın ise sıcak olmalı, yağmur suyunu içeri almamalı, tesisat bağlantıları eksiksiz yapılmış olmalı, iklimsel ve kültürel etkenler dikkate alınmalıdır.
- Yöre halkının mahremiyete verdiği önem göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılacak olan yeni konutlar içice girmeden, birbirini kesmeden gerekli bahçe mesafeleri bırakılarak uygulanmalıdır. Özellikle yatak odalarının pencereleri komşu penceresi ile karşılıklı olmamalıdır.
- Konutun hemen yakın çevresinde okul çağı ve öncesi çocuklar için oyun mekanları yaratılmalıdır. Dış mekan kullanımına yönelik düzenlemeler uygulanmalıdır.
- Karadeniz kültüründe mutfak önemli bir yer işgal eder. Yemek pişirme işleminin yapıldığı ve ailece yemek yenen bölüm olarak mutfak alanı bu aktiviteleri karşılayacak büyüklükte olmalıdır.
- Yöre halkı, konutun gerek iç mekan düzeyinde ve gerekse dış mekan düzeyinde ferah olmasını istemektedir. Bu bağlamda konutun büyüklüğü, içerisindeki mekanların hizmet edeceği işlevlere uygun biçimde boyutlandırılmalıdır.

Tespit edilen sorunlar, sonuçlar ve sunulan önerilerle bu tez çalışması tamamlanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde varılan sonuçlar her ne kadar Trabzon “Araklı” ilçesi için geçerli olsa da, Türkiye genelinde de aynı tip problemler mevcuttur. Bu tez çalışması; ileride yapılması muhtemel ve zorunlu olan iyileştirme faaliyetlerinde yol gösterici olur ve bu vesile ile de “Araklı” ilçesi ile yöre halkına fayda sağlarsa amacına ulaşmış olacaktır.

- İmar ve koruma planları hazırlanarak uygulamaya sokulmalıdır. İlçenin doğal ve fiziksel çevresinin bilinçsiz betonlaşma ile bozulmasının önüne geçilmeli, sit alanları çoğaltılıp korunarak turizmin hizmetine sunulmalı ve gelecek nesillere aynen aktarılmalıdır.
- Köylerde yaşayan halk, köyünden uzaklaştırılmamalı, şehre olan özenti sona erdirilmeli, eğitim, sağlık kurumları ve ilçe merkezine olan ulaşım kolaylığı sağlanmalıdır. Ayrıca konut içerisinde mevcut olan eksikliklerin giderilmesi için acilen iyileştirme çalışmalarına başlanmalıdır. Gerekli kanalizasyon ve tesisat bağlantıları yapılmalı, halkın en büyük sıkıntısı olan tuvaletin dışarıda olma sorunu, bu mekanın konut içerisine dahil edilmesi ile (ekleme yöntemi ile) çözülmelidir. Bu eklemeler sırasında ortalama 50 yıllık olan bu yapıların özellikleri korunmalı, yapı ile bütünleşmesi sağlanmalıdır.
- Köylere biran önce gerekli olan hizmet götürülmeli, su ve elektrik yokluğu çeken yöre halkı artık bu sorunlarla uğraşmamalıdır.
- Eski ve bakımsız olan köy evlerinin bakımı ve temizliği sağlanmalıdır.
- Köy evleri bazı olumsuz yönlerine rağmen yine de Araklı ilçesi halkının yaşam tarzına ve toplum yapısına uygundur. Yapılması önerilen iyileştirme çalışmaları sonucunda daha da uygun hale gelecektir.
- İlçe merkezindeki apartman tipi konutlar ise şu anki mevcut haliyle yöre halkının kültürel ve sosyal değerlerine cevap verememektedir. İnşa edilmiş olan konutlarda iyileştirme çalışması yapılması ekonomik açıdan güçtür. Ancak şehirdeki görüntü kirliliğinin giderilmesi için bir an önce sıvasız yapıların sıvanması ve boyanması gerekmektedir. Ayrıca daha sonradan binaya eklenen ve bir türlü bitirilemeyen çatı katları tamamlanmalıdır. Bu işlemler de mutlaka Araklı Belediyesi'nin yetkili mercileri kontrolünde, yapılardaki renk uyumu sağlanarak gerçekleştirilmelidir.
- Yapılacak olan yeni konut tipleri yerel yönetim mercilerinin denetiminde inşa edilmelidir. Bütün eksikleri uygun biçimde tamamlanuncaya dek yapılara oturma izni verilmemelidir.
- Apartman tipi konut projelerinde kullanıcı konforuna yönelik uygulamalar bölgenin toplumsal yapısı dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir. Ayrıca apartman tipi konut uygulamasının gereği olan asansör, yangın merdiveni, sığınak, ısı yalıtımı ve ses izolasyonu faktörleri eksiksiz ve yine yerel yönetim mercilerinin denetiminde uygulanmalıdır.

- Ruhsatı verilen yapının; inşa aşamasında projeye uygunluğu yerel yönetim mercilerince mutlaka denetlenmelidir.
- İnsan için gerekli olan konfor şartlarının sağlanması için konutlar bakımlı, temiz ve sağlıklı olmalı, yazın serin kışın ise sıcak olmalı, yağmur suyunu içeri almamalı, tesisat bağlantıları eksiksiz yapılmış olmalı, iklimsel ve kültürel etkenler dikkate alınmalıdır.
- Yöre halkının mahremiyete verdiği önem göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılacak olan yeni konutlar içice girmeden, birbirini kesmeden gerekli bahçe mesafeleri bırakılarak uygulanmalıdır. Özellikle yatak odalarının pencereleri komşu penceresi ile karşılıklı olmamalıdır.
- Konutun hemen yakın çevresinde okul çağı ve öncesi çocuklar için oyun mekanları yaratılmalıdır. Dış mekan kullanımına yönelik düzenlemeler uygulanmalıdır.
- Karadeniz kültüründe mutfak önemli bir yer işgal eder. Yemek pişirme işleminin yapıldığı ve ailece yemek yenen bölüm olarak mutfak alanı bu aktiviteleri karşılayacak büyüklükte olmalıdır.
- Yöre halkı, konutun gerek iç mekan düzeyinde ve gerekse dış mekan düzeyinde ferah olmasını istemektedir. Bu bağlamda konutun büyüklüğü, içerisindeki mekanların hizmet edeceği işlevlere uygun biçimde boyutlandırılmalıdır.

Tespit edilen sorunlar, sonuçlar ve sunulan önerilerle bu tez çalışması tamamlanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde varılan sonuçlar her ne kadar Trabzon “Araklı” ilçesi için geçerli olsa da, Türkiye genelinde de aynı tip problemler mevcuttur. Bu tez çalışması; ileride yapılması muhtemel ve zorunlu olan iyileştirme faaliyetlerinde yol gösterici olur ve bu vesile ile de “Araklı” ilçesi ile yöre halkına fayda sağlarsa amacına ulaşmış olacaktır.

KAYNAKLAR

Ağaryılmaz, İ., (1978), "Endüstriyel Yapım Sistemleri İle Konut Üretimi Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir İnceleme" İDMMA, İstanbul.

Aksoy, E., (1972), "Mimarlık Anlayışları İle İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişkiler", Mimarlık Dergisi, Sayı 106, İstanbul.

Ana Britannica, Cilt 21, S.286.

Araklı Dergisi, (2001), Sayı 13.

Atasoy, A., (1973), "Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değiştirilmesi Yolu İle Değiştirilmesi", İTÜ, İstanbul.

Aydın, T., (1967), "Ülke Düzenleme Bakımından Türkiye'de Konut Topluluklarının Özellikleri", Mimarlık Dergisi, Sayı 46, İstanbul.

Balkan, E., (1976), "Yaşama Biçimi ve Konut Tasarımı Arasındaki İlişkiler", İDMMA Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi ve Proje Kürsüsü Yeterlilik Çalışması, İstanbul.

Beken, G., ve İnceoğlu, N., (1972), "Kullanıcı İhtiyaçları Açısından Halk Konutları Standartlarına Temel Olmak Üzere Konutlarda Performans Ölçülmesi", Mimarlık Dergisi, Sayı 107, İstanbul.

Bilgin, İ., (1990), "Konut Üretiminin Karşılaştırmalı Analizi", İTÜ, İstanbul.

Çakır, S., (2000), Geleneksel Karadeniz Ahşap Konut Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi, MSÜ, İstanbul.

Çetiner, B., (1975), "Eski Türk Konutlarından Örnekler", Mimarlık Dergisi, Sayı 136, İstanbul.

Durmuş, S., Suiçmez, H. ve Dilek, Z., (1996), "Her Yönüyle Araklı", Araklı Anadolu Öğretmen Lisesi Kültür Yayınları, Trabzon.

Dursun, C., Sayar, Ö., Uzuner, Ş. ve Karaesmen, E., (1985), "1990'lara doğru Kent-Koop., Ankara.

Ferebee, A., (1975), "Konforlu Yaşam", Bilim ve Teknik, Sayı 96, İstanbul.

Gençtürk, Ö., (2000), "Pervane Köyü Monografyası (Araklı-Trabzon)", Trabzon.

Güvenç, B., (1999), "İnsan ve Kültür", Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hasol, D., (1995), "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", 6.Baskı, Yem Yayınları, İstanbul.

Işık, Y., Aksoy, Z., Katırcı, M., ve Mısırlıoğlu, A., (2000), "2001 Yılı Başında Milli Eğitim", İstanbul.

İnkaya, Y., (1972), "Türkiye'de Cumhuriyet Devrinin Başından Günümüze Kadar Konut Sorunu", Mimarlık Dergisi, D-Sayı 107, İstanbul.

Kızıl, F., (1978), "Toplumsal Geleneklerin Konut İçi Mekan Tasarlamasına Etkisi", İDMMA, Yayın no 81, İstanbul.

Komut, E., "Diğerlerinin Konut Sorunları, Derleme", İstanbul.

Kongar, E., (1993), "Türkiye'nin Toplumsal Yapısı", Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kongar, E., (1999), "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği", Remzi Kitabevi, İstanbul.

Konut Tasarlamalarında Çevre Etkenlerinin Değerlendirilmesi, (1967), İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu, Konut Paneli IV., İstanbul.

Küçükerman, Ö., (1973), "Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar", İDMMA, İstanbul.

Mutlu, A., (1975), "Türk Evi ve Türk Mahalleleri", Arkitekt Dergisi, Sayı 359, İstanbul.

Öke, A., (1971), "Konut Tasarlaması", İTÜ, İstanbul.

Öymen Gür, Ş., (2000), "Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü", Yem Yayınevi, İstanbul.

Sümerkan, R., (1998), "Trabzon'da Köy ve Yayla Mimarisi", Arkitekt Dergisi, Sayı 458, İstanbul.

Temel Britannica, Cilt 8, S.315.

Temel Britannica, Cilt 17, S.32.

Tokgöz, E., (1999), "Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi", İmaj Yayınevi, 5.Baskı, Ankara.

Trabzon Yıllığı, (2000).

1998 Türkiye Ekonomisinin Değerlendirmesi Paneli, (1998), Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Türkiye Coğrafyaları Eğitim Cd'si, (2000).

Yener, A., (1975), "Konut Gereksinmesinin Toplumsal Değişme Açısından Büyük Kent Modeli İçinde İncelenmesi", İDMMA, İstanbul.

Yücel, A., (1972), "Türkiye'de Köy Konutu Sorunu Kapsam ve İçeriği", Mimarlık Dergisi, Sayı 107, İstanbul.

Wells, C., (1971), "İnsan ve Dünyası", Remzi Kitabevi, İstanbul.

www.die.gov.tr.

www.turkey.org.

EKLER**Ek 1. Anket Soruları**

1. Görüşülen kişinin ;
 - Adı ve Soyadı :
 - Doğum Yeri :
 - Yaşı ve Cinsiyeti :
 - Eğitimi :
 - Mesleği :
2. Kaç yıldır Araklı'da oturuyorsunuz?
3. Aile nüfusunuz kaç kişiden oluşuyor?
4. Ailenin geçim kaynağı nedir?
5. Aile reisiniz kimdir?
6. Konutunuz yaklaşık kaç m²'dir?
7. Konutunuzun türü nedir?
8. Konutunuzun tasarımı sizin ihtiyaçlarınıza cevap verebiliyor mu?
9. Hayır ise, kullanım açısından hissettiğiniz eksiklikler nelerdir?
10. Konutunuzun mimari planlamasından memnun musunuz?
11. Balkon veya terası var mı?
12. Mutfağınızın büyüklüğü yeterli kullanım alanı sağlıyor mu?
13. Yemeğinizi genellikle hangi odada yersiniz?
14. Yaz aylarında yemek yediğiniz mekan değişiyor mu?
15. Banyo ve tuvalet mekan ihtiyacınız konut içerisinde mi karşılanmış?
16. Konutunuzda herhangi bir mekansal değişiklik (ekleme vb.) yaptınız mı?
17. Odalarınız doğal havalandırma koşullarına sahip mi?
18. Kışın konutunuz yeterince sıcak oluyor mu?

19. Yazın konutunuz yeterince serin oluyor mu?
20. Çocuklarınızın kendilerine ait odaları var mı?
21. Konutunuzda aile büyüklerine ait bir bölüm var mı?
22. Toplu olarak oturulan bir mekan var mı?
23. Doğa olayları konutunuzu olumsuz etkiliyor mu?
24. Konutunuzun yapıldığı arazinin yapısı ve manzara yönü uygun mu?
25. Konutunuzu yaz-kış kullanıyor musunuz?
26. Konutunuzun bulunduğu yerden sağlık hizmetlerine ulaşım sizi zorluyor mu?
27. Çocuklarınız okula ulaşım zorluğu çekiyorlar mı?
28. Konutunuzda elektrik veya su sorunu yaşıyor musunuz?
29. Konutunuzdan ilçe merkezine ulaşım zorluğu yaşıyor musunuz?
30. Araklı ilçe merkezinde yer alan apartman tipi bir konutu, şu an içerisinde yaşadığınız konuta tercih eder misiniz?
31. Köy evlerine nazaran apartman tipi evlerde aile reisi evde daha mı çok daha mı az kalıyor?
32. Aile reisi ev işlerine yardım ediyor mu?
33. Çocuklara bakmak güçleşti mi, kolaylaştı mı?

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	24.04.1976	
Doğum yeri	Artvin	
Lise	1989-1993	Gürsoy Özel Lisesi (Bir yıl hazırlık)
Lisans	1994-1998	Trakya Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü / Edirne
Yüksek Lisans	1999-2001	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı Kurumlar

1998-2000 Ayçiçek Mühendislik Ltd.Şti

2000-Devam ediyor Ege Kelebek A.Ş.